

การศึกษาประเพณีการร่ำพาวข้าวสารและการตักบาตรพระร้อย

ในอำเภอเมือง จังหวัดพุมธานี

ของ

วงเดือน สุขบาง

ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูนครปฐม

เสนอคอกองวิจัยและวางแผน

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ

มีนาคม 2526

ประกาศคุณูปการ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ เพราะผู้เขียนได้รับความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจาก
บุคคลหลายฝ่าย ดังนี้

กองวิจัยและวางแผน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรมวัฒนธรรม
วิจัยให้เงิน 5000.00 บาท

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชำนาญ รอดเหตุภัย หัวหน้าศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม
ได้ช่วยแนะนำในเรื่องการขอทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

คณะวิทยากรทั้ง 11 คน คือ คุณเปล้าควน ภูมิภิญญ์ อาจารย์จงกล ฐประจำน
อาจารย์ทองคำ พันนที คุณน้ำสังวาลย์ เจริญนา คุณน้ำชั้น ทองสมัย คุณเฟื่องหอ
ศรีศรีพันธุ์ คุณพีวินัย จันทรอำพร ผู้ใหญ่บ้านทองฉอน ชื่นเงิน คุณป่าละม่อม องอาจ
คุณป่าละม้าย บุญภู และคุณป่าสุคใจ เข้มมเขง

ผู้ให้การช่วยเหลือในเรื่องอื่นๆ ได้แก่ คุณสมทรง แสงธรรม คุณช่อทิพย์ ธรรมรักษ์
คุณวันฤกษ์ ชอณา คุณสมจิต ศรีเชียงใหม่ และคุณยุพิน สุรภาพ

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณและขอบคุณ ผู้ที่มีชื่อกล่าวข้างต้น และบุคคลอื่นๆที่
มีส่วนช่วยเหลือและให้กำลังใจในการวิจัยครั้งนี้จนงานสำเร็จลงด้วยดี

วงเดือน สุขบาง

การศึกษาประเพณีการรำพาช้าวสารและการตักบาตรพระร้อย

ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

บทคัดย่อ

ของ

วงเกื่อน สุขบาง

เสนอต่อกองวิจัยและวางแผน

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ

มีนาคม 2526

งานวิจัยเรื่องนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลมุขปาฐะ ซึ่งได้แก่บทรื่องการรำพาท
ข่าวสาร และวิธีดำเนินการรำพาทข่าวสารตลอดจนการตักบาตรพระร้อย รวมทั้งการวิเคราะห์
บทรื่องดังกล่าวในค่านิยม ค่านิยม สังคม และภาษา นอกจากนี้ยังเป็นการอนุรักษ์และ
เผยแพร่ประเพณีให้คงอยู่และเป็นที่ยึดถือกันทั่วไป

วิธีการวิจัย ใช้วิธีเก็บข้อมูลมุขปาฐะจากการสาธิตการรำพาทข่าวสารโดยวิธีบันทึกเทป
และการถ่ายรูปรูปการตักบาตรพระร้อย ซึ่งกระทำจริง แล้วดำเนินการวิเคราะห์โดยอาศัยข้อมูล
จากเอกสารประกอบ และเสนอผลการศึกษาโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลของการศึกษา ปรากฏว่า ผู้วิจัยเก็บรวบรวมบทรื่องรำพาทข่าวสารได้ 100 บท และ
วิเคราะห์บทรื่องในค่านิยม ค่านิยม สังคม และภาษา กล่าวคือ ในค่านิยมเชื่อพบว่า
มีความเชื่อในเรื่องสวรรค์ อคติชาติ อนาคตชาติ อานิสงส์ของผลบุญ การมีอายุยืน แรงศรัทธา
และคำอธิษฐาน ในค่านิยม พบว่า มีค่านิยมเกี่ยวกับการรับราชการ ความร่ำรวย การมี
รูปร่างสวยงาม การมีภรรยาหลายคน การทำบุญ การต้องการมีความสุขความสบายและต้องการ
ของใช้ที่มีราคา สำหรับค่านิยมนั้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับบ้าน ความ
ร่วมมือของคนในสังคม การมีคุณธรรม สภาพสังคมในชนบทและการประกอบอาชีพเกษตรกรรม
ส่วนในค่านิยมภาษา บทรื่องรำพาทข่าวสารนี้จะใช้คำง่าย ๆ มีความหมายตรงตัว มีความไพเราะด้วย
เสียงสัมผัสสระและอักษร มีการซ้ำคำเพื่อเน้นความและให้เกิดภาพ การใช้คำเปรียบเทียบ
เพื่อความเข้าใจและให้ความรู้สึก การใช้สรรพนามเป็นไปในลักษณะยกย่องและเป็นกันเอง
การใช้คำที่เป็นชื่อของดอกไม้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความนิยมและเห็นคุณค่าของต้นไม้

สำหรับประเพณีการตักบาตรพระร้อยนั้น สามารถวิเคราะห์ได้ในค่านิยมการทำบุญเพื่อสืบ
อายุของพระพุทธศาสนา การมีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา การทำบุญอย่างยิ่งใหญ่ การ
เสียสละและความสามัคคีระหว่างหมู่คณะ การเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชน การเป็น
ผู้มีวิปัสสนาธรรมเป็นของตนเองมาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งแสดงถึงความเจริญในค่านิยมจิตใจและการ
มีคุณธรรม อันเป็นลักษณะที่สังคมทั่วไปพึงปรารถนา ตลอดจนการผสมกลมกลืนระหว่างการทำ
บุญกับการละเล่นเพื่อให้เกิดความสนุกสนานซึ่งสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการวิจัย	3
	ความสำคัญของการวิจัย	3
	ขอบเขตของการวิจัย	4
	วิธีดำเนินการวิจัย	4
	นิยามศัพท์เฉพาะ	4
	วิทยาการ	4
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย	6
	ความรู้เกี่ยวกับประเพณีโดยสังเขป	6
	ความรู้เกี่ยวกับประเพณีการถักบาตร	11
	เพลงร่ายพรรษา	18
2	ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดปทุมธานีโดยสังเขป	20
	ลักษณะภูมิศาสตร์และสภาพทั่วไป	20
	ประวัติจังหวัดปทุมธานี	22
	ประวัติอำเภอเมืองปทุมธานี	23
	ประเพณีและการละเล่นพื้นเมืองในจังหวัดปทุมธานี	26
	ประเพณีมอญรำ	26
	ประเพณีมอญคี่	27
	ประเพณีมอญร้องไห้	28
	ประเพณีส่งข้าวแด่	28
	การเล่นโนเนม	29
	การเล่นเพลงระบำ	30

การเล่นสะบ้า	31
3 ประเพณีการรำพาช้างสาร ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี	33
ความหมายและประวัติการรำพาช้างสาร	33
วัตถุประสงค์ของการรำพาช้างสาร	36
วิธีดำเนินการรำพาช้างสาร	36
ผู้ดำเนินการ	36
อุปกรณ์ที่ใช้	36
ระยะเวลา	36
วิธีการ	36
บทร้องและทำนอง	37
วิธีร้องรำพาช้างสาร	51
การวิเคราะห์ประเพณีการรำพาช้างสาร	53
ด้านความเชื่อ	53
ความเชื่อในเรื่องสวรรค์และชาติหน้า	56
ความเชื่อในเรื่องผลบุญ	56
ความเชื่อในเรื่องแรงศรัทธาและคำอธิษฐาน	57
ความเชื่อที่ว่าคนอายุยืนคือคนมีบุญ	58
ค่านิยม	59
ค่านิยมของคนไทย	60
ค่านิยมที่ปรากฏในบทร้องรำพาช้างสาร	60
ค่านิยมเกี่ยวกับการรับราชการ	60
ค่านิยมเกี่ยวกับความร่ำรวย ความมั่งคั่ง	61
ค่านิยมเกี่ยวกับการมีรูปร่างงาม	62
ค่านิยมเกี่ยวกับการมีภรรยาหลายคน	64

ค่านิยมเกี่ยวกับการทำบุญทำกุศล	64
ค่านิยมเกี่ยวกับความสุขสบายและการมีของใช้ที่มีราคา	65
ค่านิยม	66
ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างวัดกับบ้าน	66
ความร่วมมือระหว่างบุคคลในสังคม	67
คุณธรรมของคนในสังคม	67
สภาพสังคมในชนบท	68
การประกอบอาชีพเกษตรกรรม	70
ค่านิยม	70
การใช้ร่างกาย	71
การใช้ค่าไฟเพราะสะดวก	71
การช้ำค่า	72
การใช้ค่าเปรียบเทียบ	73
การใช้ค่าสรรพนาม	74
การใช้ค่าที่เป็นชื่อของดอกไม้	75
4 ประเพณีการตักบาตรพระร้อยของจังหวัดปทุมธานี	77
วิธีดำเนินการตักบาตรพระร้อย	80
การวิเคราะห์ประเพณีการตักบาตรพระร้อย	87
5 บทสรุปและเสนอแนะ	89
ขอเสนอแนะ	91
บรรณานุกรม	92

บัญชีแผนที่และภาพ

แผนที่และภาพ	หน้า
แผนที่แสดงบริเวณจังหวัดปทุมธานี	21
รูปที่ 1 เรือของพุทธศาสนิกชนจอดอยู่หลังแนวเขื่อน	81
รูปที่ 2 เรือของพระภิกษุสามเณรสาวไปคามแนวเขื่อน	81
รูปที่ 3 พุทธศาสนิกชนนั่งที่ชานบ้านเพื่อรอใส่บาตร	82
รูปที่ 4 แทนที่จะนั่งในเรือ ไซ้บันไดบ้านก็ได้	82
รูปที่ 5 พระภิกษุเดินทางมารับบิณฑบาต	85
รูปที่ 6 เรือพระพุทธรูปและเจ้าอาวาส มีคนศรีประกอบด้วย	84
รูปที่ 7 เรือพระพุทธรูปและเจ้าอาวาส รับบิณฑบาตเป็นลำแรก	84
รูปที่ 8 พุทธศาสนิกชนกำลังตักบาตรพระร้อย	85
รูปที่ 9 เรือของพุทธศาสนิกชนซึ่งเตรียมพุ่มผ้าป่าไปถวาย	86

ภูมิหลัง

ปัจจุบัน วัฒนธรรมต่างชาติได้หลั่งไหลเข้าสู่ประเทศไทยในหลายรูปแบบ ทำให้วัฒนธรรมอันเก่าแก่และคิงามบางประการของไทย ค่อยๆ เลือนหายไป เนื่องจากอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติครอบงำประการหนึ่ง และอาจเป็นเพราะความไม่สนใจต่อการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมอันเก่าแก่และคิงามของคนไทยบางคนอีกประการหนึ่ง ตามหลักพระพุทธศาสนา การเลือนหายไปของสังขารหรือสิ่งที่เป็นรูปธรรม ย่อมเป็นของธรรมดา สมดังพระพุทธพจน์ที่ว่า "อนิจจา วต สังขารา" แต่สิ่งที่เป็นนามธรรม ซึ่งได้แก่ คุณธรรมและจริยธรรม ไม่น่าจะปล่อยให้เลือนไปตามสังขาร หากคุณธรรมและจริยธรรม สูญสิ้นไปจากจิตใจของคนไทยเมื่อใด เมื่อนั้นความสงบร่มเย็นคงปลาสนาการไปสิ้น เมื่อไม่มีความสงบ ก็ไม่มีความสุข เพราะ "สุขใดอื่น จะเสมอด้วยความสงบ ไม่มี - นฤติ สุนทิปริ์ สุขี" (สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส 2517: 77) และความทุกข์ ความวุ่นวาย ก็จะเข้ามาแทนที่ ดังที่ได้เห็นกันอยู่ทั่วไป ดังนั้น วัฒนธรรมทางด้านจิตใจจึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ที่ควรได้รับความสนใจจากทุกฝ่าย ไม่ว่าจะ เป็นรัฐบาลหรือเอกชน

ในสมัยโบราณ คนไทยได้ชื่อว่าเป็นผู้มีวัฒนธรรมทางด้านจิตใจสูงมาก จะเห็นได้จากข้อความในศิลาจารึกหลักที่ 1 พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงมีความกตัญญูต่อกษัตริย์ที่ก่อพระบรมชนกนาถและพระเชษฐาของพระองค์ ถึงข้อความที่ว่า

... อชัว่พ่อกู ญาเราแก่พ่อกู ญาเราแก่แม่กู กูได้ตัวเนื้อตัวปลา
 กูเอามาแก่พ่อกู กูได้หมากส้มหมากหวาน อันใดกินอรอย กินดี กู
 เอามาแก่พ่อกู กูไปที่บ้านที่เมือง ได้ช้างไค้วง ได้วัวไค้นาง
 ไค้เงื่อนไค้ทอง กูเอามาเวนแก่พ่อกู พ่อกูตายยังพี่กู กูพรำว่าเรา
 แก่พี่กู คึงว่าเราแก่พ่อกู... (ฉำ ทองคำวรรณ 2523: 18)

เมื่อผู้นำของประเทศ ทรงมีความกตัญญูทศเวทเช่นนี้ เชื่อได้ว่า อาณา-
ประชาราษฎร์ก็ทรงคำนึงตามรอยพระยุคลบาทเป็นแน่แท้

วัฒนธรรมทางด้านจิตใจอีกประการหนึ่งที่คนไทยได้ยึดถือมาเป็นเวลาช้านาน
ได้แก่ความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง มี
ข้อความจารึกไว้ว่า

...คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีลมักโอบอวยทาน พ่อขุนรามคำแหง
เจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ทั้งยี่บัวทวยนาง ลูกเจ้าลูกขุน
ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิง ฝูงทวยมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา
ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน... (ฉำ ทองคำวรรณ 2523: 23 - 24)

จากหลักฐานดังกล่าว ทำให้เห็นว่า คนไทยมีวัฒนธรรมและประเพณีที่สั่งสม
มาช้านานแล้ว ประเพณีที่ที่เหล่านี้ถือเป็นวัฒนธรรมของชาติ และเป็นสิ่งที่มีความ
(เสฐียรโกเศศ 2500 : คำนำ) ควรได้รับการทวงแหนและอนุรักษ์ให้คงอยู่คู่ชาติ
ตลอดไป สำหรับประเพณีบางประการที่อาจจะล้าสมัยไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน
สมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้มีความเจริญก้าวหน้า เหมาะกับยุคสมัย ประเพณี
บางประการที่ก็ที่เหมาะสมแก่คนไทย เช่นประเพณีที่ผู้น้อยให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ เสมือน
เครือญาติ มีการเรียกขานกันเป็นปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา เช่นนี้ หากปล่อยให้
เสื่อมไปกับกาลเวลา หรืออิทธิพลวัฒนธรรมต่างชาติ ก็จะเป็นที่น่าเสียดายยิ่ง โดยเฉพาะ
ประเพณีที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา คนไทยได้รับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนา
ประจำชาติมาเป็นเวลาช้านาน เพราะฉะนั้นประเพณีที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น
ประเพณีการทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เทศน์มหาชาติ และประเพณีการทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระ
เหล่านี้ ควรที่คนไทยจะได้ธำรงรักษาไว้ให้คงอยู่คู่ชาติตลอดไป

ประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ ย่อมมีประเพณี เป็นของตนเองแตกต่างกันไป เช่น
คนไทยในภาคเหนือมีประเพณีต้อนรับแขกเมืองด้วยการเลี้ยงอาหารขันโตก คนทางภาค-

อีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีประเพณีขอฝนด้วยการแห่ขี้ไฟ คนทางภาคใต้มีประเพณีชักพระ และชิงเปรต เป็นต้น สำหรับคนในภาคกลาง ก็มีประเพณีต่างๆ ทั้งที่เป็นประเพณีร่วมกันทั้งภาค เช่นประเพณีการทอดกฐิน และประเพณีที่กระทำเฉพาะในแต่ละจังหวัด เช่นประเพณีการรำพาช้าวสารและการตักบาตรพระร้อย ในจังหวัดปทุมธานี เป็นต้น

ประเพณีการรำพาช้าวสารและการตักบาตรพระร้อยในจังหวัดปทุมธานี มีมาช้านานแล้ว เป็นประเพณีเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา ควรที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปจะใ้รู้จักและเข้าใจ แต่ตามข้อเท็จจริงแล้ว มีคนอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่เคยทราบ แม้แต่ชื่อก็ไม่เคยได้ยิน ในฐานะที่ผู้เขียนเป็นชาวจังหวัดปทุมธานีโดยกำเนิด จึงต้องการที่จะเผยแพร่ประเพณีอันดีงามนี้แก่คนทั่วไป อีกทั้งต้องการอนุรักษ์ร่องรำพาช้าวสารมิให้สูญหายไป ด้วย งานวิจัยนี้จึงได้ปฏิบัติขึ้นด้วยประการดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนประจําอัน เกี่ยวข้องกับประเพณีการรำพาช้าวสาร ซึ่งได้แก่บทร้องที่ใช้ประกอบพิธี
2. เพื่อวิเคราะห์บทร้องรำพาช้าวสาร ประเพณีการรำพาช้าวสาร และประเพณีการตักบาตรพระร้อยในค่านความเชื่อ ค่านิยม ค่านสังคมและค่านภาษา
3. เพื่อเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่ประเพณีการรำพาช้าวสารและการตักบาตรพระร้อย ให้คงอยู่ และเป็นที่ยุ้จักแก่คนทั่วไป

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงประเพณีการรำพาช้าวสารและการตักบาตรพระร้อย ในค่านลักษณะ วิธีค่านการ บทเพลงที่ใช้ประกอบพิธี ความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนา
2. ทำให้เก็บรวบรวมบท เพลงที่ใช้ร้องประกอบการรำพาช้าวสารไว้มิให้สูญหายไป เพื่อให้คนรุ่นหลังใ้รู้จัก

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ จะศึกษาเฉพาะประเพณีการรำพาท้าวสารและการตักบาตรพระร้อย ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ตำบลที่ใช้เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูล ได้แก่ตำบลบางปรอก ตำบลบ้านกลางและตำบลบางพูก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสาธิต และถ่ายภาพจากพิธีการตักบาตร-พระร้อยซึ่งกระทำจริง เสร็จแล้วนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกและวิเคราะห์ แล้วเสนอผล รายงานการวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์ (analytical description)

นิยามศัพท์เฉพาะ

ประเพณี(custom) หมายถึงความประพฤติที่คนในส่วนรวมถือกันเป็นธรรมเนียมหรือเป็นระเบียบแบบแผน และสืบต่อกันมาช้านานจนลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน (เสฐียรโกเศศ 2517: 157)

การรำพา หมายถึงการขอหรือการเรียไร

การตักบาตร หมายถึงการนำข้าว กับข้าวหรืออาหารอื่นๆ ใส่ในบาตรพระหรือแตรเป็นประจำวัน หรือในเทศกาลและโอกาสสำคัญ (แปลก สนธิรักษ์ 2507: 8)

พระร้อย หมายถึง พระภิกษุและสามเณร จำนวนมาก อาจถึงร้อยรูปหรือมากกว่า

วิทยาการ

ในเขตตำบลบางปรอก อำเภอเมืองปทุมธานี ได้สัมภาษณ์วิทยาการ 3 คน คือ 1.นางลำทวน ภูมิกาญจน์ อายุ 63 ปี การศึกษา ประถมปีที่ 4 อาชีพ ข้าราชการบ้านเลขที่ 3 ถนนเกรงาววัฒนะ ตำบลบางปรอก อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี วิทยาการผู้นี้มีเชื้อสายเป็นชาวมอญ สามารถพูดและร้องเพลงรำพาท้าวสารเป็น

ภาษารามัญได้ ในอดีตได้ออกรำพาท้าสารหลายครั้ง

2.นางจงกล ชูประจักษ์ อายุ 56 ปี การศึกษา ประกาศนียบัตรประโยคครู-
มัธยม อาชีพ รับราชการ อยู่บ้านพักครูโรงเรียนปทุมวิไล ตำบลบางปรอก อำเภอเมือง
จังหวัดปทุมธานี วิทยากรผู้นี้มีความสนใจในประเพณีรำพาท้าสารมาก ปัจจุบันได้เริ่ม
ฟื้นฟูการรำพาท้าสารขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

3.นายทองคำ พันนัทธิ อายุ 50 ปี การศึกษา ครุศาสตร์บัณฑิต(ประวัติศาสตร์)
อาชีพ รับราชการ เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนชัยสิทธิ์वास อำเภอสามโคก จังหวัดปทุม-
ธานี อยู่บ้านเลขที่ 14 ตำบลบางปรอก อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี วิทยากรผู้นี้มี
ความสนใจในประเพณีและขนบธรรมเนียมประเพณีของจังหวัดปทุมธานีมาก ได้ศึกษาค้นคว้า
และเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับจังหวัดปทุมธานีในอดีต และได้รวบรวมโบราณวัตถุอันเก่าแก่
ของจังหวัดปทุมธานี ทั้งเป็นศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นชั้นที่โรงเรียนชัยสิทธิ์वास

ในเขตตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง ได้สัมภาษณ์วิทยากร 3 คน คือ¹

1.นางละม่อม งามอาจ อายุ 78 ปี อาชีพ แม่บ้าน อยู่บ้านเลขที่ 113
หมู่ 2 ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

2.นางละม้าย บุญภู อายุ 75 ปี อาชีพ ค้าขาย อยู่บ้านเลขที่ 113
หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

3.นางสุคใจ เอี่ยมแข็ง อายุ 70 ปี อาชีพ ค้าขาย อยู่บ้านเลขที่ 113
หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

¹ วิทยากรทั้งสามคนนี้เป็นพี่น้องกัน เคยเป็นแม่เพลง ออกรำพาท้าสารใน
อดีต และปัจจุบันได้ฟื้นฟูประเพณีขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

ในเขตตำบลบางพุท อำเภอมือง ได้สัมภาษณ์วิทยากร 5 คน คือ

- 1.นางสังวาลย์ เจริญนา อายุ 72 ปี อาชีพ แม่บ้าน อยู่บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 2 ตำบลบางพุท อำเภอมือง จังหวัดปทุมธานี วิทยากรผู้นี้เคยเป็นแม่เพลงในการรำพาดำสารทั้งในอดีตและปัจจุบัน
- 2.นางชั้น ทองสมัย อายุ 65 ปี อาชีพ แม่บ้าน อยู่บ้านเลขที่ 60 หมู่ที่ 2 ตำบลบางพุท อำเภอมือง จังหวัดปทุมธานี วิทยากรผู้นี้เคยเป็นแม่เพลงในการรำพาดำสารทั้งในอดีตและปัจจุบัน
- 3.นางทองหล่อ ศรีศรีพรพันธ์ อายุ 52 ปี การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพ แม่บ้าน อยู่บ้านเลขที่ 100 หมู่ที่ 2 ตำบลบางพุท อำเภอมือง จังหวัดปทุมธานี วิทยากรผู้นี้เคยไปรำพาดำสารทั้งในอดีตและปัจจุบัน เคยเป็นทั้งแม่เพลงและลูกคู่
- 4.นางวินัย จันทร์อำพร อายุ 49 ปี การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพ ค้าขาย อยู่บ้านเลขที่ 48 หมู่ที่ 2 ตำบลบางพุท อำเภอมือง จังหวัดปทุมธานี วิทยากรผู้นี้เคยเป็นลูกคู่ในการรำพาดำสารหลายครั้ง
- 5.นายทองอ่อน ชื่นเงิน อายุ 49 ปี การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลบางพุท และค้าขาย อยู่บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 2 ตำบลบางพุท อำเภอมือง จังหวัดปทุมธานี วิทยากรผู้นี้เคยไปรำพาดำสารหลายครั้ง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

1. ความรู้เกี่ยวกับประเพณีโดยสังเขป

1.1 ความหมายและประเภทของประเพณี

พระยาอนุมานราชธน ได้อธิบายถึงความหมายและประเภทของประเพณีว่า

...คำว่า ประเพณี ธรรมเนียมประเพณี ขนบธรรมเนียมประเพณี ระเบียบประเพณี จารีตประเพณี ถ้าว่าเป็นสามัญ ก็มีความหมายเหมือนกัน กล่าวคือ "ความประพฤติที่คนในส่วนรวมถือกันเป็นธรรมเนียม

หรือเป็นระเบียบแบบแผน และสืบทอดกันมานาน จนลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน"

ในภาษาอังกฤษ ถ้าเป็นประเพณีเขาใช้ว่า custom ถ้าเป็น
กิริยาความประพฤติเขาใช้ว่า manner เมื่อกล่าวถึงระเบียบ
ประเพณี ก็ควบกันไปว่า custom and manner ถ้า
ต้องการจะอธิบายแยกแยะทางวิชาการ เขาใช้คำว่า custom
หรือประเพณี เป็นคำรวม แล้วแบ่งแยกเป็นเฉพาะตามลักษณะของ
ประเพณี คือ

ประเพณีใดเกี่ยวกับความประพฤติละเมียดลุลูกรวม เขาเรียกว่า
mores เช่นการไปลักพาตัวสาวเขา เป็นละเมียดจรรยา
ประเพณีทาง mores ทางภาคอีสาน ถ้าชายใดบังอาจ
ลอบซื้อเรือนเข้าไปในห้องนอนของผู้หญิง จะเป็นห้องนอนของ
เมียหรือของใครก็ตาม ก็ถือว่าผิด อย่างนี้เป็นเรื่องราว
mores หรือ จรรยาประเพณี เพราะดวงล้ำเข้าไปในเขต
ที่เขาถือเขาห้าม ซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่า tabu

ประเพณีใดซึ่งต้องทำตามระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้ และ
สืบทอดกันมา จะโดยตรงหรือโดยปริยายก็ตามที่ เช่น พิธีทำขวัญ
ผูกขวัญ สู่ขวัญ พิธีแต่งงาน เป็นต้น ก็เรียกว่า institution
ซึ่งบัดนี้เราใช้ว่า "สถาบัน" อันเป็นคำเกิดใหม่ในภาษา แปล
ตามคำว่า "ความตั้งอยู่" คือตั้งเป็นกำหนดแบบแผนขึ้นไว้เพื่อประโยชน์
แห่งสังคม สถาบันเป็นคำที่มีความหมายกว้าง ไม่เฉพาะแต่เรื่อง
ประเพณี ถึงเรื่องอื่นๆ ซึ่งกำหนดตั้งขึ้นมีระเบียบแบบแผน เช่น
มหาวิทยาลัย รัฐสภา ก็เป็นสถาบันเหมือนกัน ประเพณีที่เป็นสถาบัน
เทียบได้กับคำว่า "จารีตประเพณี" ของเรา ซึ่งทางอีสานเรียกว่า "ฮีต"
หรือ "รืต" อันเป็นคำหคมาจากคำ "จารีตฺต" ในภาษาบาลี แปลว่า
แบบแผนประเพณี ตรงกับคำ rite ในภาษาอังกฤษ หรือ rit

ในภาษาฝรั่งเศส เช่นคำว่า "เซวรีค" ก็คือ ใช้อายุในระเบียบแบบแผน
 ประเพณีใดสักแต่ว่าคือเป็นธรรมเนียมกันมาว่าสมควรประพฤติกัน
 อย่างนั้น ไม่ได้ถือว่าผิดหรือถูกประเพณี เป็นกัน เมื่อพบปะผู้ใหญ่
 ก็แสดงความเคารพ ยกมือไหว้ อย่างนี้เป็นประเพณี convention
 คือนิยมเป็นธรรมเนียมกันมาอย่างนั้น ไม่เกี่ยวกับเรื่องผิดถูกทางศีลธรรม
 หรือทางระเบียบแบบแผน ถือแต่ว่าเป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์
 เท่านั้น อย่างนี้เทียบได้กับคำว่า ธรรมเนียมประเพณี หรือ
 ประเพณีนิยมของเรา... (เสฐียรโกเศศ 2517: 157 - 159)

จากคำอธิบายนี้ สรุปได้ว่า ประเพณีได้แก่สิ่งที่ประพฤติกินสืบมาจนเป็นธรรมเนียม
 แบ่งออกเป็นประเภทตามลักษณะของประเพณี มีอยู่ 3 ประเภท คือ

1.1.1 จารีตประเพณี ได้แก่ประเพณีอันเนื่องด้วยศีลธรรม ซึ่งคนในส่วน
 รวมนับว่ามีค่าแก่สังคม ใครประพฤติฝ่าฝืน หรือละเว้นไม่กระทำตามที่กำหนด ถือว่าเป็นผิด
 เป็นชั่ว จารีตประเพณีนี้ชาวไทยภาคอีสานเรียกว่า "รีค" หรือ "ฮีค"

1.1.2 ขนบประเพณี ได้แก่ประเพณีซึ่งมีค่าของสังคมทั้งโดยตรงและโดย
 ปริยาย ขนบแปลว่า ระเบียบแบบแผน เช่นมีคำที่ใช้อยู่ในสมัยก่อนว่า ขนบราชการ ก็
 คือระเบียบแบบแผนของทางราชการนั่นเอง ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เช่น การเกิด
 แต่งงาน ทำบุญ บวชนาค เหาศพ เป็นขนบประเพณีทั้งนั้น เพราะมีระเบียบแบบแผนลงรูป
 อยู่แล้วทั้งโดยตรงและโดยปริยาย เพราะฉะนั้น จารีตประเพณีที่วางเป็นระเบียบแบบแผน
 ไว้แล้ว ก็เลื่อนมาเป็นขนบประเพณีอยู่ในตัว ขนบประเพณี บางทีก็เรียกว่า ระเบียบ-
 ประเพณี ซึ่งเป็นคำเกิดใหม่

1.1.3 ธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมคาสามัญ
 แม้มีผู้ฝ่าฝืนหรือทำผิดประเพณี ก็ไม่ถือว่าเป็นสำคัญอะไร นอกจากจะเห็นว่าเสียมารยาท
 หรือไม่สุภาพเท่านั้น ธรรมเนียมประเพณีเป็นเรื่องที่นิยมทำตามๆกันในหมู่คณะ เป็นอย่าง
 สมบัติผู้ดี ซึ่งได้รับอบรมและสั่งสอนกันมาโดยตรงหรือโดยปริยาย เช่นจะเดินผ่านผู้ใหญ่

หนึ่งอยู่ต่องม เป็นกิริยา (ราชบัณฑิตยสถาน 2506: 299 - 300)

ประเพณีทั้งสามประเภทนี้ หากจะแบ่งอย่างหยาบๆ จะแบ่งได้เป็นประเพณีส่วนบุคคลและประเพณีส่วนรวม

ประเพณีส่วนบุคคลได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การตาย การสร้างบ้านเรือน การบวชนาค การทำขวัญ และการทำบุญอายุ เป็นต้น ส่วนประเพณีเกี่ยวกับส่วนรวม ได้แก่ ประเพณีทางศาสนา เช่น การทำบุญเข้าพรรษา ออกพรรษา ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาลต่างๆ เช่น ตรุษ สารท และสงกรานต์ เป็นต้น (เสฐียรโกเศศ 2506: 50)

1.2 ที่มาของประเพณี

ประเพณีต่างๆของไทยมีที่มาจากดังนี้

1.2.1 ประเพณีที่เกิดจากความเชื่อ เช่นประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิด การตาย เป็นต้น

1.2.2 ประเพณีเกิดจากความศรัทธาในศาสนา มีเป็นอันมาก เช่น ประเพณีทำบุญในวันสำคัญต่างๆทางพุทธศาสนา ประเพณีลอยกระทง บวชนาค เป็นต้น

1.2.3 ประเพณีเกิดจากการเลียนแบบบรรพบุรุษ ผู้ใหญ่ทำมาอย่างไร ก็มักทำไป เช่นนั้น จะเห็นได้จากการประกอบพิธีต่างๆบางอย่างทำไปโดยที่ไม่ทราบเหตุผล

1.2.4 ประเพณีเกิดจากจิตใจอันสูงส่ง เช่นประเพณีไหว้ครู ประเพณีรดน้ำคำหัวผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์ เป็นต้น

1.2.5 ประเพณีเกิดจากความนิยมของคนในสังคม สิ่งไรก็ตามเมื่อคนนิยมปฏิบัติกันค่อยๆไป ก็อาจกลายเป็นประเพณีขึ้นมาได้ เช่นประเพณีถวายกระยาสารทในเดือน 10 ประเพณีการสวดพระมาลัยในงานศพ เป็นต้น

1.3 วิวัฒนาการ ของประเพณี

ชาติต่างๆย่อมมีประเพณีประจำชาติของตนและถ่ายทอดกันมาโดยลำดับ หากประเพณีนั้น เป็นของที่อยู่แล้วก็รักษาไว้เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ หากไม่ดีก็แก้ไขเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเทศะ

อนึ่ง เนื่องจากชาติไทยมิได้อยู่โดดเดี่ยว ต้องติดต่อกับชาติต่างๆ จึงต่างก็รับ

ประเพณีของกันและกันทั้งจงใจและไม่จงใจ บางทีก็รับมาทั้งหมด บางทีก็รับมาบางส่วน บางทีก็รับไปพร้อมกับประเพณีของคน เกิดประเพณีแบบใหม่ มีลักษณะที่เด่นชัดหรือแตกต่างไปจากเดิม ลักษณะเช่นนี้มีเหมือนกันทุกชาติ สรุปได้ดังนี้

1.3.1 รับมาโดยไม่เปลี่ยนแปลง ทั้งนี้คงพิจารณาแล้วเห็นว่าของเขาคือว่า สะดวกกว่าและเหมาะสมกว่า จึงรับมาใช้แทนของไทย เช่นวิธีรับประทานอาหารแบบต่างๆ และการแต่งกายแบบสากล เป็นต้น

1.3.2 รับมาโดยมีการเปลี่ยนแปลง ชาติไทยเป็นชาติที่ฉลาด รู้จักประสานประโยชน์ คือรู้จักรับสิ่งที่ดีงามของคนอื่น แล้วนำมาดัดแปลงให้เข้ากับตนเอง ประเพณีต่างชาติที่ไทยรับมาในลักษณะนี้มีมาก เช่น ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีการทำความเคารพแบบถอนสายบัว เป็นต้น

1.4 ความจำเป็นในการชำระรักษาประเพณี

ประเพณีเป็นสิ่งที่มีความ มีประโยชน์มหาศาล จึงควรที่ทุกคนจะต้องช่วยกันศึกษาและชำระรักษาไว้ให้คงอยู่คู่ชาติตลอดไป ด้วยเหตุผลดังนี้

1.4.1 ประเพณีเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง นักประวัติศาสตร์ไคยอมรับว่า ชาติไทยนั้นเป็นชาติที่เจริญมาช้านานแล้ว และมีวิวัฒนาการอันดีงามมาแต่โบราณกาลไม่น้อยกว่าชาติใดๆ ในสมัยเดียวกัน แสดงว่าชาติไทยเป็นชาติที่มีอดีตอันรุ่งเรืองและสวยงาม ควรที่คนไทยทั้งหลายจะได้ภาคภูมิใจ

1.4.2 ความเจริญก้าวหน้าของชาติขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะในด้านประเพณี ควรต้องสนับสนุนและส่งเสริมของดีเหล่านี้ไว้ไม่ให้สูญ หรือปล่อยให้ชาติอื่นมากลืน เมื่อมีสิ่งที่ดีงามอยู่กับชาติตราบใด ตราบนั้นก็บังเกิดความเจริญรุ่งเรืองขึ้นในชาติทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ

1.4.3 การมีประเพณีที่ดีเป็นของตนเอง ทำให้ฐานะทางสังคมของประเทศสูงขึ้นด้วย เพราะแสดงว่าเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมสูง มิฉะนั้นก็จะมีใครอยากมาติดต่อกับ หรือถ้ามาก็มาในฐานะที่เป็นผู้มีความเจริญมากกว่า จะทำให้ชาติไทยเป็นชาติที่ปราศจากเกียรติยศ อยู่ในฐานะที่ต่ำต้อย และในที่สุดอาจถูกบังคับให้อยู่ใต้อำนาจ แต่ถ้าชาติไทย

มีดีเท่าเทียมกับเขา ก็จะสามารถรักษาเกียรติยศ ความเป็นเอกราชและทุกสิ่งทุกอย่างไว้ได้

1.4.4 ประเพณีเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของไทย แสดงว่าไทยมีความเป็น
ตัวของตัวเอง มีคัลลอกเลียนแบบมาจากชาติอื่น การมีอะไรเป็นของตัวเอง ย่อมจะนำ
ภาคภูมิใจมากกว่าการยืมของต่างชาติมาใช้

1.4.5 ประเพณีทำให้บังเกิดความรู้สึกอันเดียวกัน ไม่เกิดการแตกแยกเป็น
ก๊ก เป็นเหล่า ก่อให้เกิดความกลมเกลียวและความสามัคคีขึ้นในชาติ

1.4.6 ประเพณีเป็นเครื่องแสดงวิถีชีวิตและจิตใจของคนทั้งในอดีตและ
ปัจจุบัน ว่าเป็นมาและเป็นอยู่อย่างไร การสนใจประเพณี แสดงว่าเราให้ความสำคัญ
แก่ตนเอง และไม่ถูกความเป็นคนไทยของตัวเอง

1.4.7 ประเพณีช่วยให้คนในชาติประพฤติถูกต้องตามท่านองคคลองธรรม ไม่
ออกนอกศูนย์กลาง ผิดกฎหมายหรือศีลธรรม (กึ่งแก้ว อัครดารา 2520: 99 - 102)

2. ความรู้เกี่ยวกับประเพณีการตักบาตร

2.1 ความหมายและประวัติของการตักบาตร

การตักบาตร หมายถึงการนำข้าว กับข้าว ขนม ผลไม้หรืออาหารอื่นๆ ไป
ใส่ในบาตรของพระภิกษุหรือสามเณร เป็นประจำวัน หรือเฉพาะในวันเกิดของตน บางที
ก็ใส่เฉพาะวันสำคัญๆ เช่น วันพระ 8 ค่ำ 15 ค่ำ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมาฆะ
วิสาขะ วันอาสาฬหะ และวันขึ้นปีใหม่ เป็นต้น (แปลก สนธิวิรัช 2507: 8)

การตักบาตรนี้ ถือเป็นประเพณีที่พุทธศาสนิกชนควรปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน
เพราะเท่ากับเป็นการให้กำลังแก่พระสงฆ์ สามเณร ได้มีโอกาสเล่าเรียนและปฏิบัติพระ-
ธรรมวินัย เป็นการสืบต่อพระพุทธศาสนา เพราะพระสงฆ์และสามเณร ท่านมีหน้าที่ศึกษา
หาความรู้ เพื่อนำไปสั่งสอนประชาชน ท่านไม่ต้องมาวุ่นวายในเรื่องท่ามาหากิน หรือประกอบ
อาชีพ เหมือนชาวบ้าน ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของชาวบ้านที่จะต้องบำรุงพระเถร

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงประกาศว่า การตักบาตรเป็นมหากุศลอัน ยิ่ง-
ใหญ่ที่สุดในการบำเพ็ญบุญกุศล (วิทย์ พินคันเงิน 2514: 40) ในทางวินัยก็ทรงกำชับ
ให้พระสงฆ์รับบาตร เฉพาะผู้ที่อดครองเท้าแสดงความคารวะ เรื่องนี้อนุโลมให้เฉพาะผู้ตักบาตร

ที่อยู่ในเครื่องแบบหรือแต่งกายเป็นชุด

การตักบาตรที่มีครั้งแรกในโลก ได้มีตั้งแต่สมัยพุทธกาล เมื่อพระองค์ผนวชใหม่ๆ ยังไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ได้เสด็จไปยังแคว้นมัลละเป็นเวลา 7 วัน ได้เสด็จออกภิกขาจารบิณฑบาตในเขตมคธ มีชาวเมืองมาถวายอาหารตักบาตรกันเป็นครั้งแรก การตักบาตรครั้งนั้นได้ความว่า เป็นข้าวหุงด้วยน้ำนมและหยอกเนยใสที่มีรสเค็มน้อยๆ จากนั้นมาก็มีความนิยมจนเป็นธรรมเนียมอย่างหนึ่ง ของการบำเพ็ญบุญสำหรับพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ความจริงการภิกขาจารอย่างนี้ นักบวชหรือผู้ออกบวชอื่นๆก็ได้กระทำอยู่แล้ว พระพุทธองค์ทรงกระทำตามที่เคยกระทำอยู่ก็จริง แต่ได้ทรงบัญญัติระเบียบการรับบิณฑบาตไว้หลายอย่าง เช่น ถือนาครภายในจีวรและเอาออกเฉพาะตอนจะรับบิณฑบาต ไม่ให้เฝ้าเวียนและแสดงกิริยาบอกว่าจะใคร่รับ หรือแก่งแย่งจนเป็นเหตุวิวาทบาดหมางกันขึ้น มิให้โลภมากในการรับบิณฑบาต หรือแสดงความยินดี และไม่ยินดีต่ออาหารบิณฑบาต เป็นต้น การที่ทรงบัญญัติเช่นนี้ แสดงว่าทรงพัฒนาของที่มีอยู่เดิมให้เกิดความเรียบร้อยยิ่งขึ้น

เมื่อพระพุทธองค์ตรัสรู้ใหม่ๆ ได้ประทับอยู่ที่คางไม้เกต มีพ่อค้า 2 คน นำข้าวสาคูก้อนสี่เหลี่ยมซึ่งเป็นเสบียงสำหรับเดินทาง เข้าไปถวายพระพุทธองค์ ทรงรับไว้ด้วยบาตรนี้ก็เป็นมูลเหตุของการตักบาตรด้วยประการหนึ่ง (แปลก สนธิวัฑ 2507: 8)

2.2 ประเพณีการตักบาตรเทโว

การตักบาตรเทโว(คำเต็มว่า เทโวโรหนะ) ทำกันปีละครั้งในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งถือกันว่าเป็นวันคล้ายกับวันที่พระพุทธองค์เสด็จลงจากเทวโลก หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ตักบาตรดาวดึงส์" ตามตำนานกล่าวว่า พระพุทธองค์เสด็จไปจำพรรษาโปรดพระพุทธมารดาบนดาวดึงส์ แล้วเสด็จลงจากดาวดึงส์ในวันออกพรรษา พิธีที่ทำในวันนั้น ได้อัญเชิญพระพุทธรูปประดิษฐานบนล้อเลื่อน มีบุษบกและมีบาตรตั้งอยู่หน้าพระพุทธรูป มีคนเข็นหรือลากนำหน้าพระสงฆ์ พวกทนายทนายีกาตางกัณฐ์เรียงรายกันอยู่เป็นแถวๆ แล้วตักบาตรอาหารที่ใช้ตักบาตรในวันนั้น มีข้าว กับข้าว ข้าวต้มมัดไค้ และข้าวต้มลูกโยน เป็นพื้น โดยมากทำพิธีเหมือนกับพระพุทธองค์เสด็จลงจากเทวโลกจริงๆ เช่นที่เมืองอุทัยธานี อัญเชิญพระพุทธรูปลงจากเขา และมีพระสงฆ์ตาม ประชาชนรอตักบาตรที่เชิงเขา วัดที่เชิงเขา

นั้นเรียกว่า "วัดสังกัส" เข้าใจว่าตั้งชื่อวัดให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงกับเรื่องพระพุทธองค์ เมื่อเสด็จลงจากเทวโลก ก็เสด็จประทับที่เมืองสังกัสสนคร ในกรุงเพทาก็มีท่ากันที่วัดสระเกษ โดยฉันทิยพระพุทธรูปนำหน้าพระสงฆ์ลงมาจากภูเขาทอง แล้วทวยกทวยาก็ตั้งแถวตักบาตรที่เชิงเขา ทำดังนั้นเพื่อให้ใกล้เคียงความจริง ประเพณีตักบาตรเทโวนี้ ทำกันอย่างมหัศจรรย์ในหมู่พุทธศาสนิกชน เพราะเป็นเหตุให้รำลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีตกาล แล้วเกิดปิปรามโหมยขึ้นในบัดนั้น (แปลก สนธิวัณ 2507: 9 - 10)

2.3 ประเพณีการตักบาตรข้าวสาร

การทำบุญตักบาตรข้าวสารหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ตักทูลทาน" นี้ มักนิยมทำกันในเทศกาลเข้าพรรษาเป็นส่วนมาก ที่ทำกันก่อนเข้าพรรษาก็มีบ้างเหมือนกันแต่เป็นส่วนน้อย และถือเป็นธรรมเนียมประจำปี โดยจัดข้าวสารพร้อมด้วยอาหารแห้งต่างๆ เช่น พริก กะปิ หอม กระเทียม แบ่งถวายเป็นส่วนๆ เท่าจำนวนพระภิกษุสามเณรที่จำพรรษาในวัดนั้นๆ เพราะเห็นว่าในพรรษาพระภิกษุสามเณรย่อมจะลำบากด้วยอาหารบิณฑบาต ในชนบทพระภิกษุที่อุปสมบทเพียงชั่วระยะเวลา 3 เดือนที่เรียกว่าไตรมาส มีญาติโยมคอยจัดอาหารถวายเข้าเพลเป็นประจำ รู้สึกว่าไม่สู้จะขาดแคลนนัก ส่วนพระภิกษุและสามเณรที่ไม่มีญาติโยมออกจะลำบากอยู่

การทำบุญตักบาตรข้าวสารนี้ แต่ละวัดจะจัดทำไม่ค่อยตรงกัน วัดที่อยู่ใกล้กัน คณะทวยกทวยิกาของวัดนั้นๆ ก็จะกำหนดให้เหลื่อมล้ำกันออกไป หากจัดทำตรงกันจะลำบาก เพราะผู้ที่เคยทำบุญที่วัดใดเป็นประจำก็จะไปวัดนั้น ทางวัดจะได้ข้าวสารน้อยไม่พอถวายพระภิกษุสามเณร จึงต้องคอยเลี้ยงไม่ให้ตรงกันได้ การทำบุญตักบาตรข้าวสารนี้ บางวัดก็ทำในเดือน 8 บ้าง เดือน 9 บ้าง เดือน 10 บ้าง แล้วแต่ความสะดวก แม้จะทำในเดือนนั้นๆ ก็ไม่ให้พ้องกัน

ประเพณีการตักบาตรข้าวสารนี้ จะมีมาแต่ครั้งใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด ในสมัยกรุงสุโขทัยหรือในสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็อาจจะมี ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เรื่องการพระราชกุศลตักบาตรน้ำผึ้ง เป็นพระราชพิธีเดือนสิบ ทรงพระราชวิจารณ์ไว้ว่า "เหตุการณอย่างไรจึงได้

เกิดคักบาตรน้ำผึ้งขึ้น และน้ำผึ้งซึ่งถูกก็ไม่เกิดประโยชน์อันใดนัก สู้ข้าวสารไม่ได้ ทำไม่จึงได้
ทองถึงคักบาตรคักพอกถูกนี้ น่าจะถามอยู่"

การคักบาตรข้าวสารนี้ สันนิษฐานว่าคงจะมีมาแล้วแต่ครั้งพุทธกาล สมัยที่พระพุทธเจ้า
ยังทรงพระชนม์อยู่ มิใช่เพิ่งจะมาคักริทำกันขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ด้วยมีเค้าเรื่อง
ปรากฏในวรรณคดีธรรมบทพุทธทศกนิยายภาค 4 เรื่อง ฃญจสทกญชวตฺต อรรถกถาปดพิทวารรค
เล่าไว้ว่า ครั้งปฐมโพธิกาล หลังจากพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสรู้แล้ว มีพราหมณ์ผู้ใหญ่ท่านหนึ่ง
เป็นชาวเมืองเวรัญชา มีชื่อว่าเวรัญชพราหมณ์ กราบหูลอวาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้าให้
เสด็จไปจำพรรษาณเมืองเวรัญชา พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ 500 รูป เมื่อพระองค์ประทับ
จำพรรษาอยู่นั้น เวรัญชพราหมณ์ถูกมารกลใจให้หลงลืม ไม่ไ้ระลึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า
เลยแม้แต่วันเดียว บังเอิญในสมัยนั้นเมืองเวรัญชาเกิดทุพภิกขภัยข้าวยากหมากแพง พวก
พระภิกษุเที่ยวไปบิณฑบาตหัวเมืองเวรัญชาทั้งภายในและภายนอก เมื่อไม่ไ้อาหารบิณฑบาต
ก็เกิดความลำบาก

พวกพ่อค้าในเมื่อนั้นเห็นความเค็คร้อนของพระภิกษุสงฆ์ก็เกิดความสงสาร จึง
จัดแจงข้าวแดงประมาณแฉ่งหนึ่งๆ ไปถวาย เพื่อให้ฉันประทังชีวิตไป ท่านพระมหาโมค-
คัลลานเถระเห็นพระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นไ้ได้รับความลำบาก ประสงค์จะให้พระภิกษุไ้ฉันวันคิธ
และประสงค์จะให้ไปสู่อุทกกุรุทวีปเพื่อบิณฑบาต แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทริสห้ามท่านเสีย
มิให้ทำกันนั้น พระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นจึงจำต้องอยู่จำพรรษาในเมืองเวรัญชาไ้ความลำบาก
อย่างยิ่งตลอดเวลา 3 เดือน

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ณเมืองเวรัญชานั้นตลอดไตรมาสแล้ว ก็ทรงอ้าลา
เวรัญชพราหมณ์และชาวเมือง ให้เวรัญชพราหมณ์ตั้งอยู่ในสรวงคณ แล้วพาพระภิกษุสงฆ์ทั้ง
500 รูปออกจากเมืองเวรัญชา เสด็จจาริกไปโดยลำดับ จนถึงเมืองสาวัตถี ประทับอยู่
ณพระวิหารเชตวัน ชาวเมืองทราบข่าวการเสด็จกลับก็จัดอากันตุภักคทานมาถวายพระผู้-
มีพระภาคเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ไ้ความเลื่อมใสศรัทธาเป็นอันมาก

อีกเรื่องหนึ่ง ในสมัยพุทธกาล เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่พระเวฬุวันมหา-
วิหารในกรุงราชคฤห์ ครั้งหนึ่งในกรุงราชคฤห์เกิดทุพภิกขภัยข้าวยากหมากแพง ชาวเมือง

ไม่สามารถจะถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระภิกษุสงฆ์ได้ทั่วถึง ใครจะถวายเป็นอุเทศภักดิ์ นิมนต์ภักดิ์ สลากภักดิ์ ปักขิกภักดิ์ อุโปสถภักดิ์ ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลहेขุณั้นแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์จึงทรงประทานอนุญาตภักดิ์ 7 ประการให้พระภิกษุรับนิมนต์ฉันได้

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงบำเพ็ญการพระราชกุศลค้ำชูหลาน ณ วัดเบญจมบพิตร ครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2444 ทรงปรากฏอยู่ในประวัติวัดเบญจมบพิตรคฤสถวนาราม เรื่องประกาศพระบรมราชูทิศค้ำชูหลานว่า "ขอประกาศแก่พระสงฆ์เป็นอาวาสภิกษุในวัดเบญจมบพิตรคฤสถวนาราม ค้ำชูข้าพเจ้าได้ให้ปลูกข้าวกล้าในภูมินาบริเวณสวนกุสุมิ ในรัตนโกสินทร์ศก 119 เก็บเกี่ยวได้ผลเป็นข้าวเปลือก 50 เกวียน ได้ถือเอาส่วนหนึ่งในสิบของข้าวที่ได้ผลนั้น ให้เจ้าพนักงานสีช้อมเป็นข้าวสาร ได้ข้าวสาร 2 เกวียนนั้น ขอถวายแก่พระสงฆ์สามเณรในวัดเบญจมบพิตรคฤสถวนารามในสมัยขึ้นปีใหม่รัตนโกสินทร์ศก 120 ตามสุริยคติกาล ขอพระสงฆ์ทั้งปวงจงรับค้ำชูหลานนี้ แล้วมอบให้แก่ขียนการก จัดแต่งภัตตาหารถวายบริโภคตามปรารถนา เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าสิ้นกาลนานเทอญ" ด้วยเหตุนี้กระมัง ผู้ที่เห็นชอบด้วยพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลค้ำชูหลานของพระองค์ จึงนิยมทำบุญตักบาตรข้าวสารแทนตักบาตรน้ำผึ้ง จนเป็นประเพณีสืบมาจนทุกวันนี้ (ส.ก. 2512: 28 - 30)

2.4 ประเพณีการตักบาตรรูปเทียน

ประเพณีการตักบาตรรูปเทียน เป็นประเพณีที่ชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาทุกปีไม่เคยขาดตั้งแต่โบราณกาล และทำแห่งเดียวที่วัดพระบรมธาตุ (วัดมหาธาตุ) อันเป็นปูชนียสถานสำคัญที่สุดของจังหวัด ผู้เฒ่าผู้แก่ของจังหวัดนครศรีธรรมราชยืนยันว่าการตักบาตรรูปเทียนเป็นประเพณีแบบเนื่องกันมาที่วัดพระบรมธาตุตั้งแต่วัดกำเนิดที่เดียว

ประเพณีนี้ น่าจะสืบเค้าจากการถวายสังฆทานซึ่งมีเป็นหลักมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ปรากฏตามคำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์หรือนางนพมาศว่า สมัยกรุงสุโขทัยรุ่งเรือง เมื่อถึงเทศกาลพรรษา ในกรุงสุโขทัยจะมีการจุดประทีปบูชาพระบรมธาตุ บูชาพระพุทธรูปปฏิมากรและถวายสังฆทานเป็นประเพณีประจำทุกปี สิ่งของที่ถวายมีเทียนจำพรรษาเป็นหลักขาดมิได้ นอกนั้นก็ยังมีว่าวสีสา ทั้ง เคียง เลื่อ อาสนะ สลากภักดิ์ คิลานเภสัช ดอกไม้ รูป เทียน ขวากาและน้ำมันตาม

ประทีป เป็นต้น

ประเพณีถวายสังฆทานในเทศกาลพรรษาของกรุงสุโขทัยนี้ อาจจะกล่าวได้ว่าเอาแบบอย่างไปจากเมืองนครศรีธรรมราช เพราะมีหลักฐานจากศิลาจารึกว่า ปราชญ์ครูในกรุงสุโขทัยล้วนอพยพไปจากเมืองนครศรีธรรมราช แล้วต่อมาเนื่องจากกรุงสุโขทัยเป็นศูนย์กลางอำนาจ ประเพณีต่างๆจากกรุงสุโขทัยจึงกระจายไปนิยมกันขึ้นทั่วราชอาณาจักรอีกทีหนึ่ง ภายหลังกาลเวลาและสังคมของแต่ละท้องถิ่นทำให้พิธีในประเพณีถูกดัดแปลงผิดเพี้ยนกันไป ทั้งนี้ในข้อปล้ำก้อยเท่านั้น ส่วนความมุ่งหมายยังเป็นเช่นเดิม ดังปรากฏตามพระราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระราชนิพนธ์เรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือน

การถวายของเป็นสังฆทานและจุดประทีปตามบูชาพุทธเจดีย์ต่างๆโดยนัยดังกล่าวในจังหวัดนครศรีธรรมราชปัจจุบัน ทายกทายิกายังคงทำอยู่คล้ายคลึงกับที่กล่าวในเรื่องนางนพมาศอย่างที่สุด ผู้ใดมีนิวาสสถานใกล้วัดใดก็จัดในวันนั้น สิ่งของที่จัดถวายเป็นหลักคือเทียนจำนำพรรษา สำหรับจุดหน้าพระประธานในโบสถ์หรือวิหาร ขนาดและความยาวพอไข้ตลอดสามเดือนของสำคัญรองลงมาคือ ดอกไม้รูปเทียนสำหรับพระสงฆ์กระทำวัตรบูชาได้ตลอดกาลพรรษา นอกจากนี้ก็มีผ้าอาบน้ำฝน ทั้ง เตี้ยง เสื้อ ตะเกียง และอาหารแห้งเสบียงกรังชนิดต่างๆ มากน้อยแล้วแต่ฐานะและกำลังศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่น

ส่วนการที่เกิคนิยมคักบาตรรูปเทียนจนเป็นประเพณีขึ้นในวัดพระบรมธาตุนั้น มีหลักฐานว่า เดิมวัดพระบรมธาตุเป็นพุทธสถานหรือพุทธาวาส ไม่มีภิกษุสงฆ์ประจำพรรษา เป็นสังฆาวาสเช่นเดียวกับวัดพระศรีรัตนศาสดารามของกรุงเทพมหานคร แต่วัดนี้มีพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประดิษฐานอยู่ในองค์เจดีย์ใหญ่ จึงเป็นจุดรวมความเลื่อมใสศรัทธา ความเคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ในทุกเทศกาลงานบุญ จะมีพระภิกษุสงฆ์และพุทธศาสนิกชนชายหญิงทุกวัย หลั่งไหลจากทุกทิศทุกทางมาชุมนุมกันกระทำพุทธบูชา คับคั่งล้นหลามมิได้ขาด สิ่งของที่พุทธศาสนิกชนศรัทธาถวายพระบรมธาตุและภิกษุสงฆ์ที่ใคร่จรมาในกาลต่างๆเหลือเฟือเพื่อกินจำเป็น บางสิ่งบางอย่างเช่นรูปเทียนถูกทิ้ง เกลือเนกลาดไร้ประโยชน์ใดๆ ทายกทายิกาจึงบังเกิดความคิด ถือเอาโอกาสในกาลเข้าพรรษาซึ่งมีประเพณีถวายดอกไม้รูปเทียนแก่พระภิกษุสงฆ์สำหรับจะได้ใช้กระทำวัตรบูชาเป็นปกติอยู่แล้ว เฉลี่ย

ดอกไม้รูปเทียนถวายพระภิกษุสงฆ์เสียในวาระนั้น ครั้นแล้วก็กลายเป็นประเพณีนิยมต่อกันมา แม่พุทธสถานแห่งนี้จะไ้กลายเป็นสังฆาวาสอารามหลวง มีพระภิกษุฝ่ายธรรมยุติกนิกายเข้าประจำพรรษา ซึ่งเริ่มมาแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ประเพณีทักษัตรูปเทียนก็ไม่เสื่อมความนิยม จนถึงกาลปัจจุบัน

ประเพณีทักษัตรูปเทียนในวัดพระบรมธาตุ กำหนดในตอนบ่ายของวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 คือวันเข้าพรรษา ของทุกปี ในวันนั้น พระภิกษุสงฆ์จากสำนักวัดต่างๆทั้งในเมืองนอกเมือง บรรดาที่อยู่ในระยะกลับทันอธิษฐานพรรษา จะมาประชุมพร้อมกัน ณ วัดพระบรมธาตุโดยไม่ต้อนักหมาย หลังจากพระคุณเจ้าเหล่านั้นมีสภารพระบรมธาตุแล้ว ก็จะออกมาเป็นสำรวมเรียงแถวเป็นระเบียบที่ลานหน้าพระวิหารทัมเกษตร รอรับนิเทศบาทดอกไม้รูปเทียนถวายยามซึ่งคล้องอยู่ที่แขนขวา

ในวันนั้นเหมือนกัน ข้างฝ่ายทายกทายิกาต่างก็หยุดงานเสียวันหนึ่ง ออกจับจ่ายซื้อหาสิ่งของที่จะใช้ทำบุญในเทศกาลพรรษาอย่างพร้อมพร้อม ที่ศรัทธาจะทักษัตรูปเทียนในวัดพระบรมธาตุ ก็ซื้อดอกไม้รูปเทียนเป็นพิเศษ นำมาจัดใส่ถาดเตรียมไว้

สมัยโบราณ ดอกไม้ รูปและเทียน ทายกทายิกาต้องทำเตรียมไว้แต่เนิ่นๆ ดอกไม้ก็ไม่ใช้ดอกไม้สด แต่ใช้ดอกไม้ที่ประดิษฐ์ด้วยกระดาษ ไม้ หรือใส่หญาปล้องข้อมสี เพื่อให้ดูสวยงามไปตลอดกาลพรรษา ต่อมาสิ่งเหล่านี้มีผู้ประดิษฐ์วางขาย ศรัทธาในการทำเองก็ลดลง และตกมาถึงปัจจุบัน สำหรับดอกไม้ประดิษฐ์ถึงจะหาซื้อสะดวกเพียงใด ก็กลายเป็นสิ่งจำเป็นน้อยกว่ารูปและเทียนเสียแล้ว เวลานั้นมีผู้นิยมใช้เพียงรูปเทียนทักษัตรูปส่วนมาก ถ้าจะมีดอกไม้กันบ้างก็จัดพุ่มดอกไม้สดเพียงสักพุ่มหนึ่งพอให้ครบองค์เท่านั้น

เสร็จทักษัตรูปเทียนแล้ว ยังมีพิธีตามหลังอีกอย่างหนึ่ง ชาวเมืองนครศรีธรรมราชเรียกสั้นๆว่า "จุดเปรี๊ยะ" ซึ่งก็คือจุดประทีปบูชาพระบรมธาตุ บูชาพระพุทธรูปปฏิมากร และพระเจดีย์ต่างๆในวัดพระบรมธาตุนั่นเอง สิ่งที่ใช้ในการนี้ สมัยโบราณได้แก่ ไชมันส์ตัว หรือน้ำมันมะพร้าว ภาชนะเล็กๆสำหรับใส่ ไชมันส์หรือน้ำมันมะพร้าว ซึ่งใช้เปลือกหอยแครงกันเป็นพื้น กับค้ายติบอีกอย่างหนึ่ง ตกเป็นเส้นสั้นๆไม่เกินสองนิ้ว

อย่างไรก็ตาม การจุดเปรี๊ยะหรือตามประทีปโดยวิธีหยด ไชมันส์หรือน้ำมันมะพร้าว

ลงในเปลือกหอย สอดค้ายกิบลงเป็นไส้แล้วจุดไฟให้ลุกขึ้นตั้งกล่าวนี เป็นความนิยมของคนโบราณ
ปัจจุบันใช้เทียนไขกันเป็นพื้นแล้ว เพราะสะดวกกว่ากันมาก ประกอบกับการจุดเปรี๊ยะทั้งโดย
วิธีเดิมและโดยใช้เทียนไขเคยทำให้เกิดอัคคีภัย ยังความเสียหายขึ้นในวัดพระบรมธาตุหลายครั้ง
เจ้าหน้าที่ของวัดจึงจัดให้กระทำในที่แห้งเดียว และคอยควบคุมอย่างเคร่งครัด ความนิยมใน
การจุดเปรี๊ยะจึงเสื่อมถอยไป ("อติเรก" 2508: 44 - 47)

3. เพลงร่ายพรหมา

เพลงร่ายพรหมามีจุดมุ่งหมายและวิธีการคล้ายกับประเพณีการรำพาข้าวสารของ
จังหวัดปทุมธานี ดังนั้นเพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงความเหมือนและความแตกต่างระหว่างสอง
ประเพณีนี้ ผู้เขียนจึงขอนำเรื่องเพลงร่ายพรหมา ซึ่งสุภามาลัย เรื่องเคช ได้ศึกษารวบรวม
มาจากอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี มาเล่าไว้ ณที่นี้ด้วย ดังต่อไปนี้

เพลงร่ายพรหมามีลักษณะเป็นคำกลอนง่าย ๆ ใช้อรรถเพื่อบรรยายเรื่องราวหรือสิ่งของ
และนำไปมอบให้แก่วัด สำหรับสร้างสิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์ เช่นชอมหอรหะซัง ชุกคอก
สระน้ำ เป็นต้น

การเล่นเพลงร่ายพรหมา ส่วนมากผู้เข่าผู้แก่เป็นคนร้อง การละเล่นแบบนี้ จะ
เล่นก่อนวันออกพรรษา 1 วัน หากเป็นหมู่บ้านใหญ่ อาจทำก่อนหลายวัน จนกว่าจะถึงวันออก
พรรษา การเล่นเพลงนี้ เมื่อก่อนจะถึงวันออกพรรษา ชาวบ้านจะรวบรวมพวกกันขึ้น พร้อม
กับหาคะมุง ตะกร้า ตะเวนไปยังบ้านต่างๆภายในหมู่บ้านของตน เมื่อบ้านใด ก็ร้อง
เพลงที่หน้าบันไดหรือที่หน้าบ้าน โดยมีเนื้อเพลง อาจจะยกย่อง ชมบ้าน ชมสิ่งของตลอดจน
เจ้าของบ้านในทางที่ดี ส่วนเจ้าของบ้านก็จะให้สิ่งของ เช่น เงิน ข้าวสาร ขนมหรือผลไม้
ส่วนที่กินได้ คณะที่ไปก็จะกินกัน ส่วนเงินทองและสิ่งของที่เหลือ ก็นำไปถวายวัด

เวลาเล่นเพลงร่ายพรหมานั้น ถ้าเล่นในตำบลพนมทวนจะใช้เวลากลางคืน ตั้งแต่
เย็นจนรุ่งสว่าง ถ้าไปเล่นต่างตำบลก็จะไปตอนกลางวัน การแต่งกายของผู้เล่นเพลงร่าย-
พรหมา จะนิยมแต่งกายที่เก่าๆซ้าๆให้คุมอชอ คล้ายกับเป็นคนขอทาน หรือจะแต่งกายตาม
ปกติก็ได้ แต่ควรใส่เสื้อแขนยาว หรือนุ่งกางเกง นุ่งผ้ายาว เพื่อกันแมลงรบกวนในขณะที่
ที่เดินไปตามบ้านต่างๆ

วิธีร้องเพลงร่ายพระราชมงคล จะแบ่งเป็น 2 ตอน คือ พอเพลงหรือคนร้องที่ชำนาญจะร้องไปประมาณ 2 คำกลอน แล้วคนร้องคอสองจะร้องต่ออีก 1 คำกลอน ดังตัวอย่าง

คอ 1 : โอ ยกเท้าก้าวย่างเอ๋ย เสียงไถกระพือปีกหางเมื่อกลางคืนเอ๋ย
ลูกกู (พืดเอ๋ยปีกหางกระไรเมื่อกลางคืนเอ๋ย)

ลูกมาขอโทษเสียเถิดแมงามทรัพย์ ลูกมากวนแม่กำลังหลับก็ตองตื่น

คอ 2 : ออกลูกไม่ขึ้นเลยเอ๋ย ลูกมาเที่ยงนางหรือว่ากลางคืน

ลูกกู (ออกลูกไม่ขึ้นเลยเอ๋ย)

คณะผู้เล่นจะร้องเช่นนี้เรื่อยไป แต่ในบางบทลูกกูอาจตัดคำให้เหลือเพียง 7 - 8 คำ และได้ใจความ จึงอาจไม่รับทั้งวรรคหรือตามที่กำหนดไว้

ทำนองเพลงร่ายพระราชมงคลจะช้ามาก มีการลากเสียงให้ยาวๆ ถือกันว่ายิ่งร้องช้าเท่าไรยิ่งดี ดังนั้นก็จะแทรกบทอื่น เช่น โอ อือ เข้าไปมาก

เนื้อเพลงร่ายพระราชมงคล แบ่งได้เป็น 3 ตอน คือ

1. เพลงเดิน คือเพลงที่ใช้ร้องในขณะที่ไปถึงบ้านเพื่อร้องเรียกให้เจ้าของบ้านตื่น เปิดประตูรับคณะเพลง อาจจะเป็นการชมบ้านของ บริเวณบ้าน ชมบุญวาสนาของเจ้าของบ้าน เป็นต้น

2. เพลงพร คือเพลงที่ร้องให้พร หลังจากที่เจ้าของบ้านให้สิ่งของแล้ว จะเป็นการอวยพรให้ได้พบกับสิ่งที่ดีๆ เช่น ให้อายุยืน ให้อายุยืน เป็นต้น

3. เพลงลา จะร้องเมื่อจะลาจากไปบ้านอื่น เนื้อความจะคล้ายกับเพลงพร คือขอให้เจ้าของบ้านประสบความสำเร็จด้วยความสุขสบายตลอดไป ตามกุศลที่ได้ทำ

การร้องนั้น ผู้ร้องจะขึ้นเพลงไปตามลำดับ คือเมื่อไปถึงบ้าน ก็จะร้องเพลงเดิน อาจจะร้องเพลงเดินไปสัก 2 - 3 เพลง เมื่อเจ้าของบ้านตื่นขึ้นให้เจ้าของเงินทองแล้ว ก็จะร้องเพลงพรสัก 1 - 2 เพลง แล้วก็ร้องเพลงลา

เพลงที่ร้องเมื่อไปถึงแต่ละบ้าน จะใช้เพลงไม่ซ้ำกัน ดังนั้นเพลงร่ายพระราชมงคลมีเนื้อเพลงมาก ทั้งที่จกจากันมาแต่โบราณและแต่งขึ้นใหม่ (สุมาลย์ เรื่อง เศษ

ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดปทุมธานีโดยสังเขป

ลักษณะภูมิศาสตร์และสภาพทั่วไป

จังหวัดปทุมธานีตั้งอยู่ในภาคกลางของประเทศไทย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ตั้งอยู่บนสองฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา ฤดูฝนน้ำไหลท่วมที่ราบริมฝั่งเป็นบริเวณกว้าง เขตพื้นที่จังหวัดปทุมธานี มีลำคลองหลายสายแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยา สภาพดินฟ้าอากาศทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ปกติ ปีหนึ่งมี 3 ฤดู หน้าฤดูน้ำหลาก(ราวเดือน 10 -11) น้ำจะเอ่อท่วมพื้นที่โดยทั่วไป ประชาชนส่วนใหญ่จะใช้เรือเป็นพาหนะ

จังหวัดปทุมธานีมีพื้นที่ประมาณ 1488.49 ตารางกิโลเมตร อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 33 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดต่างๆในภาคกลางหลายจังหวัด คือ ด้านทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และอำเภอหนองแค อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

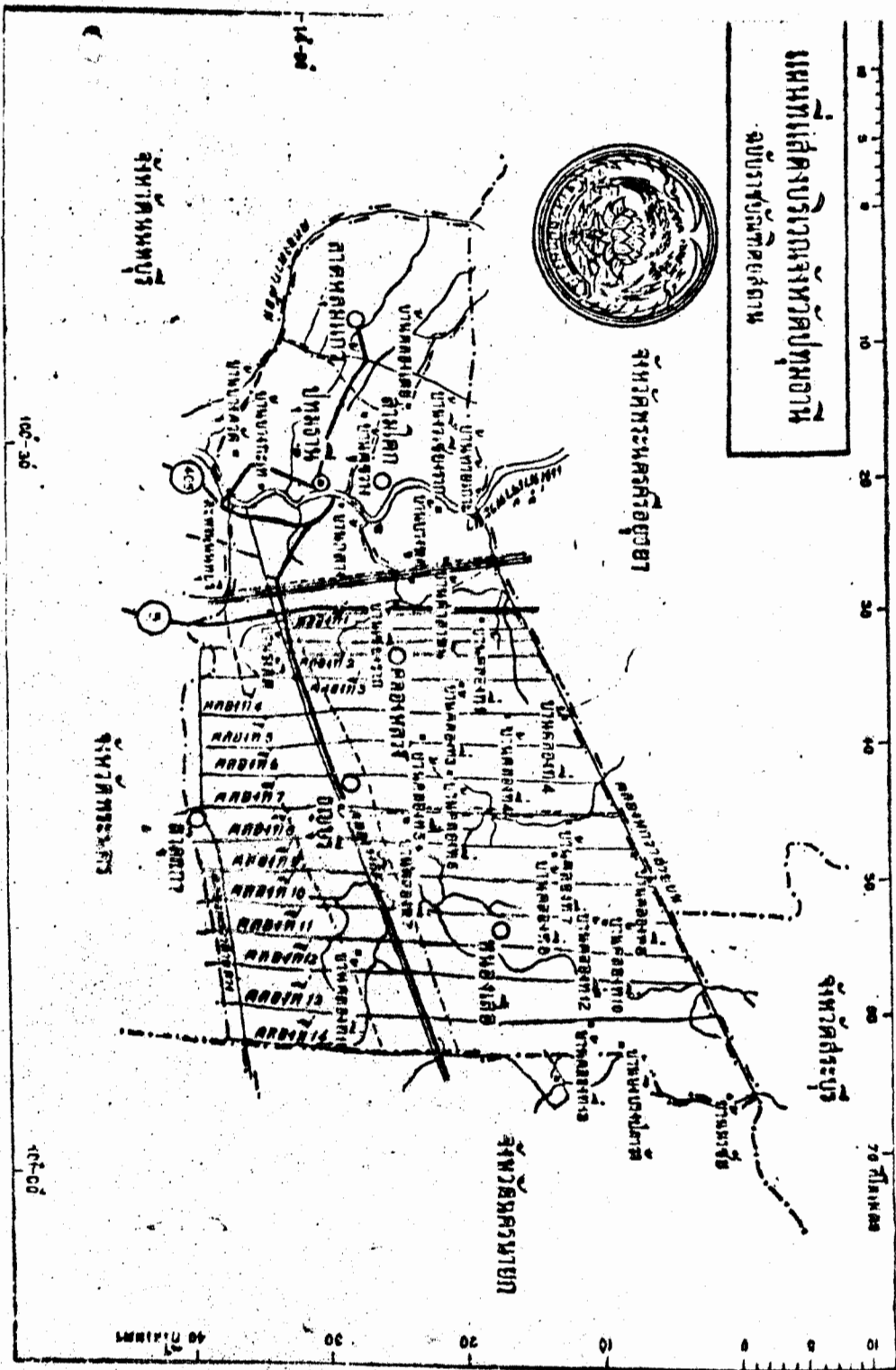
ด้านทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก และอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

ด้านทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอมัธยม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี

ด้านทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

จังหวัดปทุมธานี แบ่งเขตการปกครองเป็น 7 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอสามโคก อำเภอลาดหลุมแก้ว อำเภอธัญบุรี อำเภอลำลูกกา อำเภอคลองหลวง และอำเภอหนองเสือ

ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดปทุมธานี ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม อีกส่วนหนึ่งทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เพราะมีโรงงานอยู่ประมาณ 537 โรง และบางส่วนประกอบอาชีพค้าขาย ทำธุรกิจ จักสาน เลี้ยงสัตว์ และอาชีพเบ็ดเตล็ดอื่นๆ

ประวัติจังหวัดปทุมธานี

จังหวัดปทุมธานี เดิมชื่อเมืองสามโคก เป็นเมืองที่มีความสัมพันธ์กับชาวมอญที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย มีประวัติความเป็นมาตามหลักฐานดังนี้

ราวปี พ.ศ. 2202 ได้มีชาวมอญเมืองเมาะตะมะพากันอพยพหนีพม่า เข้ามา สวามิภักดิ์แก่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ ครว้มอญส่วนหนึ่งมาตั้งบ้านเรือนที่ตำบลสามโคก (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา- คำรงราชานุภาพ 2495 ก : 91) หลังจากรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้มี ชาวมอญอพยพอีกสองครั้ง ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมือง- สามโคกอีก คือในรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ประมาณปีพ.ศ. 2317 โดยมีพระยาเจ่ง ทะละเสี้ยง ทะละเกล็บ กับพระยากกลางเมืองเป็นหัวหน้า และในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ประมาณปีพ.ศ. 2358 (สมเด็จพระเจ้า- บรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ 2495 ข : 78)

เมื่อสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยกับกรมพระราชวังบวรมหาเสนาณรงค์ ได้ เสด็จไปประทับที่พลับพลาริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งซ้าย เยื้องเมืองสามโคก ทรงรับคอกบัว ของราษฎรเป็นเมืองนิตย์ จึงพระราชทานนามเมืองสามโคกเสียใหม่ว่า "เมืองประทุมธานี" โดยเหตุที่มีคอกบัวอยู่ทั่วไป และยกฐานะเป็นหัวเมืองชั้นตรี ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ทรง เปลี่ยนเป็น "ปทุมธานี" เมื่อพ.ศ. 2461 ปทุมธานีเป็นหัวเมืองมาช้านานกว่า 300 ปี ได้มีการโยกย้ายที่ตั้งศาลาว่าการเมืองและศาลากลางจังหวัด 8 ครั้ง คือ

ครั้งที่ 1 ย้ายจากตำบลบ้านจั่ว ปากคลองบ้านพร้าว บริเวณวัดพญาเมือง(ร้าง) ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ไปตั้งที่บ้านสามโคก ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ระหว่างวัดคำหนักกับวัดสะแก

ครั้งที่ 2 ย้ายจากบ้านสามโคก ไปตั้งที่บ้านคอไม้ ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงกับวัดปทุมทองในปัจจุบัน

ครั้งที่ 3 ย้ายจากบ้านคอไม้ ไปตั้งที่บ้านสามโคก ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตามเดิม

ครั้งที่ 4 ย้ายจากบ้านสามโคก ไปตั้งที่ปากคลองบางหลวงไหว้พระ ฝั่งตะวันตก
ของแม่น้ำเจ้าพระยา ในเขตตำบลบ้านฉาง

ครั้งที่ 5 ย้ายจากปากคลองบางหลวงไหว้พระ ไปตั้งระหว่างปากคลองบางโพธิ์
ข้างเหนือกับคลองบางหลวงข้างใต้ แถบฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา

ครั้งที่ 6 ย้ายจากปากคลองบางโพธิ์เหนือ ไปตั้งที่บ้านโคกชะพลู ใต้คลอง-
บางทราย ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อพ.ศ. 2457

ครั้งที่ 7 ย้ายจากบ้านโคกชะพลู ไปตั้งที่ตำบลบางปรอก ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ
เจ้าพระยา เมื่อ พ.ศ. 2460

ครั้งที่ 8 ย้ายจากตำบลบางปรอก ไปตั้งที่ตำบลบ้านฉาง นอกเขตเทศบาล
เมืองปทุมธานี ตรงสี่แยกถนนปทุมธานี-ลาดหลุมแก้ว ใกล้โรงพยาบาลปทุมธานี ติดต่อ
ถนนแยกไปอำเภอสามโคก เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2519 (ทองคำ พันนัทธ
2520 : 31 - 32)

แต่เดิมจังหวัดปทุมธานีมี 3 อำเภอ คือ อำเภอบางกะดี อำเภอสามโคก และ
อำเภอลาดหลุมแก้ว ครั้นต่อมาในปี พ.ศ. 2475 ทางราชการได้ยุบจังหวัดชัยบุรี จึงได้
รวมเอาอำเภอเมืองชัยบุรี อำเภอคลองหลวง และอำเภอหนองเสือ เข้ามารวมกับจังหวัด
ปทุมธานี

ต่อมาได้เปลี่ยนชื่ออำเภอบางกะดี เป็นอำเภอเมืองปทุมธานี เมื่อวันที่ 25
มิถุนายน พ.ศ. 2481 และอำเภอเมืองชัยบุรี เมื่อยุบจังหวัดชัยบุรีแล้ว จึงมีฐานะเป็น
เพียงอำเภอชัยบุรี

ประวัติอำเภอเมืองปทุมธานี

อำเภอเมืองปทุมธานีได้ตั้งขึ้นเมื่อ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) ตามพระราชบัญญัติ
ลักษณะการปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 และได้ใช้ชื่อว่าราชการเมืองปทุมธานี ซึ่งได้ย้ายมาจาก
เมืองสามโคกมาตั้งที่บ้านโคกชะพลู โดยใช้ชื่ออำเภอครั้งแรกว่า "อำเภอบางกะดี" โดย
เอาชื่อของตำบลซึ่งเป็นที่ตั้งที่ว่าการอำเภอเป็นชื่ออำเภอ นายอำเภอคนแรกที่ได้รับการ
แต่งตั้งคือขุนวิเศษ

ปี พ.ศ. 2460 มีการย้ายอำเภอและจังหวัดไปทางเหนือ ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ทางตะวันตก ห่างออกไปจากอำเภอเดิม 6 กิโลเมตร มาตั้งที่ตำบลบางปรอก ซึ่งมีทำเล กว้างขวางและเหมาะสมกว่าเดิม ต่อมากระทรวงมหาดไทยได้มีคำสั่งที่ 83/2461 ลงวันที่ 25 มิถุนายน 2481 ได้เปลี่ยนชื่ออำเภอบางกะดี เป็นอำเภอเมืองปทุมธานี ตั้งแต่นั้นมา

สภาพภูมิศาสตร์ของอำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอเมืองปทุมธานีตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันตก ของแม่น้ำเจ้าพระยา ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 32 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอสามโคกทางทิศเหนือ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนครปฐมทางทิศใต้ อำเภอธัญบุรี อำเภอคลองหลวง และเขตบางเขน กรุงเทพมหานครทางทิศตะวันออก และอำเภอลาดหลุมแก้วทางทิศตะวันตก อำเภอเมืองปทุมธานีมีเนื้อที่ประมาณ 148 ตารางกิโลเมตร ลักษณะ ภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม 2 ฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามีคลองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและคลองขุด เป็นอันมาก ทำให้ที่ดินได้รับน้ำอย่างอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำสวน ทำนา สวนผัก สวนผลไม้ ตลอดจนเลี้ยงปลา และเป็นทางคมนาคมทางน้ำได้ตลอดปี

การคมนาคมทางบก ใช้เส้นทางสายกรุงเทพฯ - ปทุมธานี ระยะทาง 32 กิโลเมตร เริ่มต้นจากสนามหลวงมาตามถนนติวานนท์ ข้ามสะพานนนทบุรี มาจนถึงสี่แยกหน้า ศาลากลางจังหวัด ถนนจากสี่แยกหน้าศาลากลางจังหวัดสามารถแยกไปอำเภอลาดหลุมแก้ว และตัดตรงไปยังอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นถนนลาดยางชั้นดี สามารถย่นระยะ ทางจากกรุงเทพฯ ไปยังจังหวัดนครปฐม สุพรรณบุรีและกาญจนบุรีได้ อีกเส้นทางหนึ่งแยกไป อำเภอสามโคก ระยะทาง 6 กิโลเมตร และกรมทางหลวงกำลังวางโครงการจะตัดถนน ไปยังอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาอีกด้วย (จากหนังสือบรรยายสรุปกิจการอำเภอ เมืองปทุมธานี หน้า 1 - 4)

การปกครอง อำเภอเมืองปทุมธานี แบ่งการปกครองเป็น 14 ตำบล ดังนี้

1. ตำบลบางปรอก เป็นเขตเทศบาล
2. ตำบลบ้านใหม่ มี 6 หมู่บ้าน
3. ตำบลบ้านกลาง มี 5 หมู่บ้าน
4. ตำบลบ้านฉาง มี 4 หมู่บ้าน

5. ตำบลบ้านกระแซง มี 4 หมู่บ้าน
6. ตำบลบางแขยง มี 4 หมู่บ้าน
7. ตำบลบางคูวัด มี 12 หมู่บ้าน
8. ตำบลบางกะดี มี 5 หมู่บ้าน
9. ตำบลบางเคื่อ มี 7 หมู่บ้าน
10. ตำบลบางพูน มี 5 หมู่บ้าน
11. ตำบลบางพูก มี 6 หมู่บ้าน
12. ตำบลบางหลวง มี 7 หมู่บ้าน
13. ตำบลหลักหก มี 5 หมู่บ้าน
14. ตำบลสวนพริกไทย มี 8 หมู่บ้าน

สถานที่สำคัญ ในอำเภอเมืองปทุมธานีมีสถานที่สำคัญ ได้แก่

1. วัดชินวราราม มีตำหนักของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชินวราดริวิวัฒน์ อภิเศกสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประไพศรีนครสวรรค์ ประสูติที่วัดนี้จนเจริญรุ่งเรือง
 2. คลองประปา จากตำบลบ้านกระแซง ผ่านตำบลบางพูนไปสู่กรุงเทพมหานคร คลองประปານี้ขุดเมื่อ พ.ศ. 2449 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5
 3. คลองรังสิตประยูรศักดิ์ เป็นคลองเพื่อการชลประทานสำหรับการเกษตรในอำเภอเมือง อำเภอธัญบุรี อำเภอคลองหลวง อำเภอดำลูกก้า และอำเภอหนองเสือ ปากคลองนี้แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลบ้านใหม่ คลองนี้ขุดเมื่อ พ.ศ. 2453 ปีชาดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5
 4. คลองบางหลวงเชียงราก คลองนี้เดิมเรียกว่า แม่น้ำอ้อม เพราะเดิมการเดินทางจากเหนือลงทางใต้ ต้องเลี้ยวซ้ายเข้าคลองบ้านพร้าว แล้วอ้อมมาออกที่วัดศาลเจ้า ซึ่งทำให้เสียเวลาในการเดินทาง พระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงให้มีการขุดคลองลัด ซึ่งต่อมากลายเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา
- (สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี 2525 : 4 - 6)

ประเพณีและการละเล่นพื้นเมืองในจังหวัดปทุมธานี

เนื่องจากจังหวัดปทุมธานีเป็นเมืองเก่ามีอายุเกิน 300 ปีขึ้นไป และมีชาวมอญอพยพมาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากตั้งแต่สมัยอยุธยา เพราะฉะนั้นประเพณีและการละเล่นพื้นเมืองจึงมีอยู่เป็นอันมาก และมักจะเกี่ยวข้องกับชาวมอญ จะขอกล่าวพอสังเขปดังนี้

1. ประเพณีรำมอญ

รำมอญเป็นการแสดงอย่างหนึ่งของชาวไทยรามัญ ที่ได้ถ่ายทอดกันมาจากบรรพบุรุษซึ่งอพยพมาอยู่ที่อำเภอสามโคกและอำเภอเมืองปทุมธานี คงเนื่องจากการรำของมอญนี้เอง ประชาชนจึงเรียก "รำมอญ" หรือ "มอญรำ"

รำมอญแต่เดิมนั้นใช้แสดงได้ทุกโอกาส ไม่ว่าจะในงานประเภทใด ก็จัดรำมอญขึ้นโดยยึดถือแบบแผนเดิมจากการรำในประเทศมอญ เมื่อมีการรำบ่อยขึ้น ก็เป็นที่นิยมกันมากขึ้น เพราะมีลีลางดงามและคนตรีไพเราะ ต่อมาในระยะหลังโอกาสของการแสดงรำมอญเริ่มเปลี่ยนไป โดยประชาชนเริ่มนิยมใช้การรำมอญในงานศพ และมักจะเป็นศพพระผู้ใหญ่ในท้องถิ่น เพื่อเป็นการแสดงความเคารพสักการะ ระยะต่อมาการรำมอญก็กลายเป็นการรำในงานศพทั่วไป และแพร่หลายออกไปในจังหวัดใกล้เคียง

การที่รำมอญนิยมใช้รำเฉพาะงานศพนั้น อาจเนื่องมาจากเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการรำ คือวงปี่พาทย์มอญ มีเสียงโหยหวน ท่วงนองเยือกเย็น จังหวะช้า ประการหนึ่ง และผู้รำก็มีลีลาเศร้าสลดอีกประการหนึ่ง ประชาชนทั่วไปจึงนิยมนำมารำในงานศพ เพื่อให้เข้ากับบรรยากาศของงาน

ลักษณะของการรำมอญนั้น ผู้รำจะเป็นหญิง ตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป ผู้รำจะยืนเป็นวงกลมหันหน้าเข้าหากัน ถ้าเป็นการรำในงานศพ ผู้รำจะต้องเคารพศพก่อนด้วยการกราบ แล้วจึงยืนขึ้นจิกวงกลม เมื่อปี่พาทย์เริ่มบรรเลง ผู้รำจะยุบตัวเข้าจังหวะกลองก่อน ประมาณ 3 จังหวะ แล้วจึงเริ่มทำท่า การรำมอญนี้จะมีท่ารำประกอบเพลง 12 เพลง เรียกว่า "ลีลาสองภาษา" ลักษณะลีลาท่ารำช้าๆ การทำมือคล้ายกับรำไทยมาก เอกลักษณะของรำมอญอยู่ที่เท้าและสะโพก ผู้รำจะเคลื่อนไหวด้วยการเขยิบเท้า ไม่มีการยกเท้าขึ้นพ้นพื้น และการย่อจังหวะนั้น สะโพกของผู้รำจะออกข้างๆ เล็กน้อย ไม่มีการเก็บสะโพกเหมือนรำไทย เมื่อ

รำจบแต่ละเพลง ผู้รำจะหยุดยืนยุบตัวเข้าจัง หวะประมาณ 4 - 5 จังหวะ แล้วจึงเริ่ม ทำท่าต่อไป ทำดังนี้จนครบทั้ง สิบสองเพลง

ลักษณะการแต่งกายของรำบองนั้น ผู้รำสวมเสื้อคอกลม แขนกระบอก นุ่งผ้าถุงทางลง มีผ้าสไบผืนเล็กพาดบ่า แถวผมมวยเล็กๆ มีดอกไม้ล้อมประดับสวยงาม ถ้าเป็นการรำงานศพ มักนิยมแต่งกายด้วยสีดำทั้งหมด

2. ประเพณีมอญคั่ง

มอญคั่ง เป็นประเพณีที่ชาวไทยรามัญเมืองปทุมธานีปฏิบัติกันมาเป็นเวลานานแล้ว ตั้งแต่ ครั้งสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ประเพณีมอญคั่ง หมายถึงการที่มีชาวไทยรามัญมาชุมนุมกันอย่างคับคั่ง สาเหตุที่เกิด ประเพณีนี้ ก็เนื่องมาจาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จโดยทาง ชลมารคไปประทับ ณ พระราชวังบางปะอินทุกปี การเสด็จทุกครั้งต้องผ่านจังหวัดปทุมธานี ครั้งหนึ่งตรงกับวันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 11 สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ได้ทรงพระมหากรุณาธิคุณ เสด็จขึ้นประทับที่บ้านท่าควาย ปัจจุบันนี้อยู่ในเขตบ้านม่วง ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมืองปทุมธานี บรรดาชาวไทยรามัญเมื่อทราบข่าวต่างพากันพายเรือมา ฉ่ำชมพระบารมีและถวายสิ่ง ของกันอย่าง คับคั่ง และได้จัดการละเล่นต่างๆอย่างมโหฬาร เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองพระเกียรติของ พระองค์ ความสนุกสนานครึกครื้น จึงเกิดขึ้น ครั้นตอนกลางคืนได้จุดประทีปโคมไฟลอยเรือ ถวายอารักขา และจุดดอกไม้ไฟสว่างไสว ในช่วงนั้นเป็นปลายฤดูฝน เริ่มต้นฤดูหนาว และ ยามข้างขึ้น เดือนหงาย ผู้คนลอยเรือเป็นแพเต็มแม่น้ำ ในท้องน้ำนั้นจะงามประทีปแวววับ สวยงามมาก ประกอบกับเป็นฤดูเดือน 11 น้ำล้นฝั่ง เพิ่มความสวยงามยิ่งขึ้น สมเด็จพระ- พุทธเจ้าหลวงทรงพอพระทัยมาก

ตั้งแต่ครั้งนั้นเป็นต้นมา ชาวไทยรามัญจังหวัดปทุมธานี ต่างระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ แห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง จึงได้พากันมาลอยเรือเล่นเพลงทะเลียมอญ จุดดอกไม้ไฟ และจุดกะไล ณ สถานที่เดิม เป็นประจำทุกปีมิได้ขาด

(ทองคำ พันนัทธิ 2524 : 141 - 143)

3. ประเพณีมอญร้องไห้

มอญร้องไห้ เป็นประเพณีของชาวไทยรามัญจังหวัดปทุมธานีอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งถือปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน ประเพณีนี้ได้มีมาตั้งแต่ครั้งโบราณ เมื่อมีคนตายเกิดขึ้นญาติพี่น้องจะพากันไปเคารพศพ และแสดงความอาลัยรักแล้วร้องไห้รำพันถึงความดีต่างๆ นานาของผู้ตาย เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้ตาย

เมื่อมอญจำนวนหนึ่งได้พากันอพยพเข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารแห่งพระมหากษัตริย์ไทย และได้โปรดฯ ให้มาตั้งภูมิลำเนาเมืองสามโคก จังหวัดปทุมธานี ประเพณีมอญร้องไห้ได้ถือปฏิบัติเข้ามาด้วย เมื่อมีคนตายเกิดขึ้นครั้งใด จะได้ยินเสียงมีพาทย์ ตะโพนมอญ ประโคมคล้ายกับเสียงร้องไห้ด้วยเสียงละห้อยโหยหวน ฟังแล้วรู้สึกเศร้าสลดเป็นอย่างยิ่ง

ประเพณีมอญร้องไห้ ถ้าเป็นบุคคลที่ไม่เป็นญาติกับผู้ตาย หากมาร่วมร้องไห้ถือว่าเป็นเกียรติยศอันสูงส่งนัก มอญรุ่นใหม่ในปัจจุบันนี้ พุทธภาษามอญไม่ใคร่ได้ จึงร้องไห้โศกโอยโหยหวนให้ฟังเศร้าสลดใจไม่ค่อยเป็น เหมือนมอญรุ่นเก่าซึ่งร้องไห้ได้ดี ปัจจุบันผู้ที่มีความสามารถในประเพณีนี้หาได้ยาก ฉะนั้นจึงมีมอญพวกหนึ่งรับจ้างร้องไห้ ทั้งเป็นคนละชิ้น นับเป็นอาชีพได้อย่างหนึ่ง คณะมอญร้องไห้จะไข้ผู้หญิงทั้งหมด ส่วนมากจะเป็นสาววัยรุ่น ผิวกักร้องไห้ให้โหยหวน เยือกเย็นและวังเวง สะกดผู้ฟังให้โศกเศร้าตามไปด้วย ในการร้องไห้จะเป่าปี่มอญคลอตามไปด้วย และแสดงกิริยาอาการที่อกซกหัวร่ากับจะตายตาม

ประเพณีมอญร้องไห้ของชาวมอญเมืองปทุมธานี ยังหาผู้ใดอยู่ ยิ่งเป็นศพของผู้ใหญ่ที่มีฐานะดีด้วยแล้ว นอกจากญาติพี่น้องจะพากันร้องไห้แล้ว ยังได้จ้างมอญร้องไห้อาชีพมาช่วยร้องไห้ให้อีกด้วย และร้องไห้ทั้งกลางวัน กลางคืน ตลอดไปจนกว่าจะนำศพไปเผา

(ทองคำ พันนัทธิ 2520: 47 - 53)

4. ประเพณีส่งข้าวแช่

ประเพณีของชาวจังหวัดปทุมธานีอีกอย่างหนึ่งได้แก่ ประเพณีการส่งข้าวแช่ในเทศกาลวันสงกรานต์ ก่อนที่จะถึงวันสงกรานต์ทุกปี ประมาณ 1 สัปดาห์ ชาวปทุมธานีจะเตรียมเข้าของสำหรับทำบุญ ซึ่งมีทั้งขนมและกับข้าว ขนมที่เตรียมไว้ได้แก่ข้าวเหนียวแดง กะละแม และขนมอื่นๆ ส่วนกับข้าวได้แก่พวกของแห้ง เช่นปลาเค็มแห้ง เนื้อเค็ม และผักกาดเค็ม

เป็นต้น เพื่อเตรียมไว้รับประทานกับข้าวแช่ ครั้นเตรียมการเสร็จแล้ว พอรุ่งเช้าวันที่ 13 เมษายน ก็เตรียมหุงข้าวแช่ เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว เขาจะเอาหม้อข้าวแช่ที่ทำด้วยดินเผา มาล้างให้สะอาด แล้วลนไฟกามมะพร้าวหรือเกลบข้าวเหนียว เพื่อให้หม้อนั้นหอม เวลานำไปใส่ข้าวแช่ จะทำให้ข้าวแช่หอมและมีรสอร่อย

หนุ่มสาวจะชวนกันนำหม้อข้าวแช่และสำรับกับข้าวที่จะรับประทานกับข้าวแช่ ไปถวายพระตามวัดที่อยู่ใกล้เคียง และส่งตามบ้านญาติผู้ใหญ่และบุคคลที่เคารพนับถือ การส่งข้าวแช่จะส่งตั้งแต่วันที่ 13 - 15 เมษายน ทุกปี ประเพณีนี้ว่าเป็นประเพณีที่ดี ควรอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างยิ่ง (ทองคำ พันนัทธิ 2524: 150 - 153)

5. การเล่นโนเน

โนเนเป็นการเล่นพื้นเมืองอย่างหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี ซึ่งนิยมเล่นกันมากในสมัยก่อน การเล่นโนเนนิยมเล่นในงานต่างๆที่จัดขึ้นเป็นการเล่นพื้นเมืองที่เล่นประกอบการทำงาน คือ การโหลกขนมจีน ผู้ที่โหลกขนมจีนส่วนมากเป็นหนุ่มสาว ทำให้เกิดการหยอกล้อกันขึ้น โดยที่คนไทยส่วนใหญ่เป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน ทำให้หยอกล้อกันเป็นบทกลอน เป็นท่วงทำนองที่มีจังหวะเข้ากับจังหวะของการโหลกขนมจีน มีการทักท้วงเป็นสร้อย และมีการค้นกลอนโต้ตอบกันเป็นที่สนุกสนาน การเล่นนี้ได้ถ่ายทอดต่อกันสืบมา โดยเหตุที่เป็นการเล่นประกอบการโหลกขนมจีนนี้ มีสร้อยร้องว่า "โนเน" ประกอบอยู่ด้วยทุกครั้ง คนจึงเรียกการเล่นชนิดนี้ว่า "โนเน"

ลักษณะการเล่นโนเน จะเป็นดังนี้ ฝ่ายชายมักเป็นฝ่ายร้องกลอน เป็นการเชิญชวนให้ฝ่ายหญิงร้องโต้ตอบ เมื่อฝ่ายชายร้องเนื้อร้องซึ่งคนเป็นกลอนสดจบแล้ว ก็จะมีลูกคู่รับสร้อยแล้วฝ่ายหญิงจะร้องโต้ตอบเป็นกลอนสดเช่นกัน เมื่อจบบทลูกคู่จะร้องรับ ดังนั้นผู้ที่เล่นโนเนสมัยก่อน จึงต้องเป็นผู้ที่มีปฏิภาณไหวพริบที่สามารถที่จะหาจุดเด่นของฝ่ายตรงข้ามมาชม หรือหาข้อบกพร่องต่างๆมาว่าได้อย่างฉับพลัน เนื้อร้องของโนเนมักเป็นไปในทำนองเกี้ยวพาราสีกัน และถือว่าตอชานกัน เป็นต้น

ตัวอย่างบทร้องโนเน ได้แก่

ชาย : โนเนเจ้าช่างนาคเอย รักหญิงจะขอพึ่งพาด พาดไว้ที่คนมะกอก

ที่จะทำบุญได้ช่วยสิ่งใดหนอ จึงจะไ้ร่วมหอกกับแม่สาวเสือกอก
(สร้อย) เจ้าชอเอ๋ยโยโน โยโนเนเอ๋ย โนเน โนเน โนชา ชาเจ้าโนเนเอ๋ย

หญิง : โนเนเจ้าช่างนาคเอ๋ย วันทองของน้องจะพาค พาคไว้ที่ต้นมะกอก

ถึงที่จะทำบุญไปเสียเกือบตาย ก็คงไม่ได้แม่สาวเสือกอก

(สร้อย) เจ้าชอเอ๋ยโยโน โยโนเนเอ๋ย โนเน โนเน โนชา ชาเจ้าโนเนเอ๋ย

ชาย : คนอย่างพี่น้องบอกว่าไม่เอา น้องจะเสือกเอาคาว คาวเอ๋ยคาวคองโต

ไม่มีลูกไม่มีตัว ก็เปรียบเหมือนวัวไม่มีเรียว ไปไหนหนุ่มเกี้ยวเกี้ยวเอ๋ยเรื่อยไป

(สร้อย)

หญิง : การมีลูกมีตัว น้องก็อยากจะมี แต่ก็ยังหาคนดี ก็เอ๋ยไม่ได้

จะเอาแต่กินเหล้าเมาสุรา คุกกัญชา กัญชาเอ๋ยเรื่อยไป

(สร้อย)

ร้องโต้ตอบกันเช่นนี้เรื่อยไป จนกว่าจะโชลกขนมจีนเสร็จ ข้อสำคัญการเล่นโนเนนี้ ผู้ร้อง
จะต้องร้องให้เข้ากับจังหวะของการโชลกขนมจีน

6. การเล่นเพลงระบำ

เพลงระบำเป็นการเล่นพื้นเมืองที่เก่าแก่อย่างหนึ่งที่นิยมเล่นกันในชนบท ปทุมธานี
เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีเพลงระบำเล่นกันอย่างแพร่หลายมาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอำเภอทาง
แถบฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ได้แก่อำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอสามโคก และอำเภอ
ลาดหลุมแก้ว โดยทั่วไปแล้ว เพลงระบำที่รู้จักกันมีอยู่ 3 แบบ คือระบำบ้านนา ระบำบ้านไร่
และเพลงระบำ ระบำบ้านนาและระบำบ้านไร่ เป็นเพลงที่ร้องเล่นกันมาอย่างแพร่หลายใน
หลายจังหวัดด้วยกัน เพราะมีเนื้อร้องเป็นเนื้อเพลงยาวๆ แสดงให้เห็นถึงความสามารถ
ของพ่อเพลงแม่เพลง ที่ได้ประชันฝีปากกัน ส่วนเพลงระบำนี้เป็นเพลงที่มีเนื้อร้องสั้นๆ เพราะ
ใช้ร้องประกอบการละเล่นในเทศกาลตรุษสงกรานต์ วันนักขัตฤกษ์ และงานประเพณีอื่นๆ

ลักษณะการเล่นเพลงระบำจะเป็นดังนี้ การเล่นนี้จะคล้ายกับการเล่นเพลงพื้นเมือง
อื่นๆ คือจะแบ่งเป็นฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ซึ่งต่างฝ่ายก็มีพ่อเพลงและแม่เพลงของตน คน
ที่เหลือก็จะเป็นลูกคู่ พ่อเพลง แม่เพลง ขณะที่ร้องมักจะรำไปด้วย การร้องก็จะกันเป็น

กลอนสกลเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังมีบางเหมือนกันที่น่าบทร้องเพลงอื่นๆ เช่น เพลงโนเนเน ม้าร้องใน
ทำนองของเพลงระบำ

ผู้ที่เล่นเพลงระบำจะแต่งกายตามลักษณะพื้นบ้านทั่วไป ที่นิยมกันมากคือ ชายหนุ่มโจง
หรือกางเกงขาก๊วย สวมเสื้อคอกลม มีผ้าคล้องไหล่ หญิงหนุ่มโจงกระเบน สวม
เสื้อแขนกระบอก

7. การเล่นสะบ้ากติก

สะบ้ากติกเป็นการละเล่นพื้นเมืองของชาวปทุมธานี อีกอย่างหนึ่งที่นิยมเล่นกันมากในหมู่
คนหนุ่มสาวและเด็กๆ ในสมัยก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวลาเทศกาลตรุษ สงกรานต์ จะ
นิยมเล่นกันมาก สะบ้ากติกจังหวัดปทุมธานีนี้ นิยมเล่นกันในหมู่ของเด็กๆ ชาวมอญ และเป็น
การละเล่นที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษมอญ

ลักษณะการเล่นสะบ้ากติก จะเป็นดังนี้ การเล่นสะบ้ากติก เล่นบนสนามเรียบกว้าง
ในสมัยก่อนจะปรับพื้นดินจนเรียบ ผู้เล่นไม่จำกัดจำนวน แต่ต้องเปิดตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป
อุปกรณ์ที่ใช้เล่นคือลูกสะบ้าซึ่งทุกคนต้องมี ในสมัยก่อนใช้ขางกลางจนกลม บางทีก็มีไม้กลึง
จนกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 นิ้วครึ่ง ถึง 3 นิ้ว ผู้เล่นจะกำหนดเขตตั้งลูกสะบ้า
และเขตสำหรับผู้เล่น ห่างกันประมาณ 6 - 8 เมตร ผู้เล่นครึ่งหนึ่งจะเป็นผู้ตั้งลูกสะบ้า อีก
ครึ่งหนึ่งเป็นผู้เล่น

วิธีเล่น คือ ผู้เล่นต้องล่อสะบ้าของตนไปข้างหน้าด้วยท่าทางต่างๆ ตามขั้นตอนกำหนด
โดยต้องเริ่มจากเส้นกำหนดสำหรับผู้เล่น เมื่อลูกสะบ้าหยุดแล้ว ผู้เล่นจะต้องถือลูกสะบ้า
ของตน ไปให้ถูกลูกสะบ้าของฝ่ายตรงข้าม ถ้าถูกก็ชนะ และเล่นในท่าต่อไป ถ้ายังไม่ถูก
ลูกสะบ้าไม่ล้ม ต้องให้ผู้เล่นคนอื่นที่ยิงลูกสะบ้าคนเดิมแล้วช่วยยิงให้ล้ม จึงไปเล่นในท่าต่อไปได้
ถ้ายังไม่ล้มหมดถือว่าแพ้ มอญเรียกว่า "อูย" แปลว่า เน่า ต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งมาเล่นแทน
ฝ่ายแพจะต้องไปตั้งลูกสะบ้าบ้าง

หากการเล่นสะบ้ากติก มีประมาณ 40 ท่า มีชื่อเรียกแต่ละท่าเป็นภาษามอญ เช่น
ท่าที่หนึ่งเรียก "อิมายกะมอย" หมายถึงท่าล่อลูกสะบ้าขึ้นใหม่ ท่าที่สองเรียก "อิจูป" หมายถึง
ถึง พนมมือประจบลูกสะบ้าอยู่ตรงกลาง แล้วล่อลูกสะบ้าไป คั้งนี้เป็นต้น

การเล่นสะบ้าก็กิน เมื่อคาย(ทำไม่ได้ตามหลักเกณฑ์)แล้ว กลับไปเป็นฝ่ายตั้ง ให้ฝ่ายตรงข้ามเล่นแทน เมื่อฝ่ายตรงข้ามตาย ก็จะได้กลับไปเล่นทำต่อไป ไม่ต้องย้อนชั้นกันใหม่ (นาทยา ประสมทรัพย์ 2525 : 150 - 165)

นอกจากประเพณีและการละเล่นพื้นเมืองดังกล่าวมาแล้ว จังหวัดปทุมธานียังมีประเพณีที่งดงามและเก่าแก่อีกมาก เช่นประเพณีการรำพาข้าวสารและประเพณีการตักบาตรพระร้อย ซึ่งจะได้กล่าวให้ละเอียดในบทที่ 3 และบทที่ 4 ต่อไป

ประเพณีการรำพาชั่วสาร
ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

ความหมายและประวัติการรำพาชั่วสาร

คำว่า "รำพา" ในประเพณีการรำพาชั่วสาร บางทีใช้ว่า "นำพา" ความหมายของรำพา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ไม่ได้เก็บความหมายไว้ มีแต่ "นำพา" ได้ให้ความหมายไว้ว่า "เอาใจใส่ เชื้อเพื่อ ช่วยธุระ" (ราชบัณฑิตยสถาน 2525: 434) ในหนังสือระเด่นลันได มีความตอนต้น ได้กล่าวถึง "รำพา" ว่า

มาจะกล่าวบทไป ถึงระเด่นลันไดคนาดา
เสวยราชย์องค์เดียวเที่ยวรำพา¹ ตามตลาดเสาชิงช้าหน้าโบสถ์พราหมณ์
(พระมหามนตรี 2516: 195)

จากใจความของระเด่นลันไดตอนนี้ พอจะทราบความหมายของ "รำพา" ว่า หมายถึง การขอ เพราะฉะนั้น การรำพาชั่วสาร หรือการนำพาชั่วสาร จึงหมายถึงการขอ การเรียกร่ำชั่วสาร หรืออาจจะหมายถึง การเอาใจใส่ เป็นธุระต่อการจัดหาหรือรวบรวม ชั่วสาร เพื่อใช้ในกิจการทางพุทธศาสนา

การรำพาชั่วสารจะมีประวัติความเป็นมาอย่างไรนั้น ไม่มีหลักฐานแน่ชัด ทองคำ พันนที อจารย์ใหญ่โรงเรียนชัยสิทธิ์वास อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ได้เคย สัมภาษณ์พระครูอรุณสุนทรสุวรรณ ท่านเจ้าอาวาสวัดแจ้ง ซึ่งอยู่ที่ตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี และเขียนเอาไว้ในหนังสือวัฒนธรรมไทย ฉบับที่ 11 ประจำเดือนพฤศจิกายน

¹ "รำพา" สะกดตามต้นฉบับ

พ.ศ. 2523 ว่า

การรำพาท้าวสาร มีมานานตั้งแต่ต้นรัชกาลที่ 3 จุดเริ่มต้นเกิดขึ้นที่วัดแจ้ง ตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ซึ่งในปีพุทธศักราช 2310 กรุงหรืออยุธยา เสียแก่พม่า เจ้าจอมมารคาน้อยระนาด เป็นธิดาเจ้าสัวสุน เป็นคนอยุธยา ไคลงเรือหนีกองทัพพม่า มาถึงพรรคพวก ล่องลงมาตามลำแม่น้ำเจ้าพระยาในตอนค่ำคืน มาสว่างที่ตำบลสามโคกตรงกับวัดแจ้งเวลานี้ และได้แวะเข้าพักนอนที่นั่น ครั้นหยุดพักหุงหาอาหารรับประทานกันแล้ว ก็ออกเรือไปยังกรุงธนบุรี เจ้าน้อยระนาดก็ระนาดเก่งมาก ต่อมาได้เป็นเจ้าจอมของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 และมีพระโอรสซึ่งเกิดในเจ้าจอมมารคาน้อยระนาด คือพระองค์เจ้าชายกลาง ประสูติวันเสาร์ แรม 12 ค่ำ เดือน 3 ปีฉลู ตรงกับวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2348 ต่อมาในรัชกาลที่ 4 พระองค์ชายกลางได้ทรงกรม เป็นกรมหลวงเทเวศร์วัชรินทร์ และในรัชกาลที่ 5 ได้เลื่อนเป็นกรมพระเทเวศร์วัชรินทร์

กรมพระเทเวศร์วัชรินทร์ มีบุตรชาย คือพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวัชรวิวงศ์ (พระองค์เจ้าขาว) ได้มาบูรณะวัดแจ้งทุกปี และพระองค์เป็นผู้ริเริ่มให้มีการรำพาท้าวสารขึ้น เพื่อนำมาถวายพระให้เป็นทุนในการปฏิสังขรณ์วัดต่อไป

ต่อมา ม.ร.ว.หญิงกระแสร วัชรวิวงศ์ ซึ่งเป็นพี่สาวของหลวงราชพงษ์ภักดี (เลี่ยม วัชรวิวงศ์) ซึ่งเป็นบุตรของพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวัชรวิวงศ์ (พระองค์เจ้าขาว) เห็นว่าปีใดไม่มีใครมาทอกกฐินที่วัดแจ้ง ท่านก็จะนำกกฐินมาทอ และนำการละเล่นมาแสดงด้วย เช่น รีวิว และโขน ซึ่งได้ชื่อว่า "โขนหลวงราชพงษ์"

ม.ร.ว.หญิงกระแสร วัชรวิวงศ์ เกิดเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2421 มรณะเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2522 ส่วนหลวงราชพงษ์ภักดี (เลี่ยม วัชรวิวงศ์) เกิดเมื่อพ.ศ. 2433 และมรณะเมื่อ พ.ศ. 2493 ถึงแม้ท่านสิ้นชีวิตแล้ว โขนหลวงราชพงษ์ก็หาบสามสูญไป

เรื่องการรำพาท้าวสาร พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวัชรวิวงศ์ (พระองค์เจ้าขาว) พระองค์เป็นผู้ริเริ่มขึ้น ฉะนั้นในการร้องเพลงรำพาท้าวสาร จึงเริ่มต้นด้วยชื่อของท่าน

ซึ่งเป็นการแสดงความคารวะต่อพระองค์ท่าน คือ ขึ้นต้นเพลงว่า "เจ้าขาราวระดอกลอย..." นายปทุม คงดี ราษฎรตำบลบ้านกระแซง อำเภอสามโคก เล่าให้ฟังว่า ในแถบปากเกร็ดนนทบุรี ได้นำประเพณีรำพาช้าวสาร จากปทุมธานีไปใช้ด้วย และพวกปากเกร็ดเขาเรียกว่า รำพาช้าวสารพระองค์เจ้าขาว (ทองคำ พันนัทธิ 2523: 59 - 60)

จากการสัมภาษณ์วิทยากรท่านหนึ่ง คือ นางลำควน ภูมิกาญจน์ ได้กล่าวว่า "ประเพณีรำพาช้าวสาร แต่เดิมร้องเป็นภาษามอญ ท่านองคัล้ายๆหะแยมอญ เกิดขึ้นมานาน 100 ปีเศษ เข้าใจว่าพวกมอญเป็นผู้ริเริ่มก่อน"

เมื่อประมวลความจากที่ ทองคำ พันนัทธิ ได้เล่าไว้ และคำกล่าวของลำควน ภูมิกาญจน์ จะเห็นได้ว่า ความลงรอยกันและมีเหตุผลไปด้วยกันได้ กล่าวคือ พระองค์เจ้าขาวคงเป็นผู้ริเริ่มการรำพาช้าวสารขึ้นก่อน และคงได้พวกมอญแถวบ้านสามโคกเป็นผู้ดำเนินการ บทร้องและทำนองจึงเป็นภาษามอญ แม้ปัจจุบันบทร้องนั้นก็ยังคงหลงเหลืออยู่เช่น

ทำบุญกับลูกแล้ว
ละหนิหลงเต็ด

ลาลูกแก้วจะให้พร
หนิปอกกะเล็ดหนิปอนปอน

¹ นางลำควน ภูมิกาญจน์ ผู้ให้สัมภาษณ์ นางวงเค็มน สุขบาง ผู้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2525 ณ บ้านเลขที่ 3 ถนนเกรณาวัดนะ ตำบลบางปรอก อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

วัตถุประสงค์ของการรำพาชั่วสาร

การรำพาชั่วสาร เป็นประเพณีเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา มีจุดมุ่งหมายในการขอเรียไรชั่วสารหรือสิ่งของอื่นๆ เพื่อนำมาใช้ในกิจการดังต่อไปนี้

1. การตักบาตรพระร้อย
2. การทอดกฐินและทอดผ้าป่า
3. การเทศน์มหาชาติ
4. การทำบุญในเทศกาลออกพรรษา
5. กิจการอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น การฝังลูกนิมิต เป็นต้น

วิธีดำเนินการรำพาชั่วสาร

การรำพาชั่วสารประกอบด้วยบุคคล อุปรถ และขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1. ผู้ดำเนินการ ได้แก่บุคคลคนหนึ่ง ประมาณ 10 - 20 คน ประกอบด้วยแม่เพลง 1 - 2 คน และลูกคู่ ซึ่งได้แก่ชาวบ้านที่อยู่ใกล้ๆวัดที่ว่างจากกิจการงาน หรือคณะบุคคลที่มรรคนายกได้ขอร้องให้ช่วยรำพาชั่วสาร แม่เพลงส่วนมากจะเป็นหญิงที่ค่อนข้างสูงอายุ ส่วนลูกคู่ อาจเป็นหญิงหรือชายก็ได้ แต่มักใช้หนุ่มๆสาวๆ เพื่อให้มีกำลังพายเรือ เพราะต้องพายเรือเป็นระยะทางไกลและใช้เวลานาน อาจเป็น 6 - 10 ชั่วโมง

2. อุปรถที่ใช้ ได้แก่เรือมาก เรือแจว หรือเรือสำปั้นขนาดบรรจุคนได้ประมาณ 10 - 20 คน พร้อมทั้งพาย นอกจากนี้มีกระสอบ ปี่หรือกระบุงสำหรับใส่ชั่วสาร และอุปรถที่ให้จังหวะ เช่น ฉิ่ง กรับ และโทน เป็นต้น

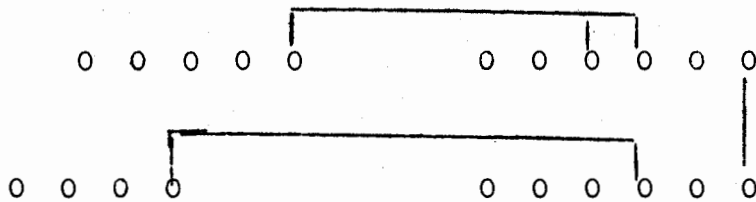
3. ระยะเวลา การรำพาชั่วสารจะเริ่มกระทำในเดือน 11 ใกล้ๆเวลาออกพรรษาหรือแล้วแต่เวลาที่วัดต้องการใช้ชั่วสาร และใช้เวลากลางคืน ตั้งแต่ 1 ทุ่ม จนถึง 6 ทุ่มหรือตลอดคืน

4. วิธีการ การรำพาชั่วสารนั้น จะเริ่มด้วยบุคคลคนหนึ่งประมาณ 10 - 20 คน ทั้งหนุ่มสาวและคนแก่ซึ่งเป็นแม่เพลง พอได้เวลาประมาณ 1 ทุ่ม จะชวนกันลงเรือที่เตรียมไว้ พร้อมทั้งนำอุปรถสำหรับใส่ชั่วสารและให้จังหวะไปด้วย บุคคลคณะนี้จะแต่งกายอย่างไรก็ได้ ส่วนมากจะใส่เสื้อแขนยาว เพื่อกันแมลงกลางคืนและความหนาว อาจใช้

ผ้าขาวโปกสั้ระยะเพื่อถักน้้าค่าง ทุกคนจะช่วยกันพายเรือ ยกเว้นแม่เพลงซึ่งนั่งอยู่กลางด้าเรือ เมื่อเรือไปถึงบ้านที่จะร่ำพาท้าขาวสาร แม่เพลงจะเริ่มร้อง แล้วผีพายทั้งหมดจะเป็นลูกคู่ร้องรับพร้อมๆกัน แม่เพลงจะร้องเป็นทำนองเชิญชวนให้เจ้าบ้านร่วมทำบุญด้วยกัน ร้องเรื่อยไป เช่นนี้ หลายๆบท จนกว่าเจ้าของบ้านจะตื่นขึ้นมาและดักท้าขาวสารลงมาส่งให้คณะร่ำพา เมื่อได้รับท้าขาวสารแล้ว แม่เพลงจะร้องเพลงให้ศีลให้พร ให้เจ้าของบ้านได้รับอานิสงส์จากการทำบุญครั้งนี้ แล้วจะร้องเพลงลาจากไปร่ำพาที่บ้านอื่นต่อไป

การร่ำพาท้าขาวสารนี้ อาจไปร่ำพาเพียง 1 คีน หรือหลายๆคีนแล้วแต่ว่า ทางวัดจะต้องการท้าขาวสารมากน้อยเพียงใด ถ้าเป็นการร่ำพาหลายๆคีน คณะร่ำพาจะไปร่ำพาท่างหมู่บ้านหรือตำบลไม่ให้ซ้ำกัน สิ่งของที่ได้รับบริจาคซึ่งส่วนมากเป็นท้าขาวสาร อาจมีผลไม้ เช่น กล้วย มะพร้าว หรือน้ำตาลบ้าง คณะร่ำพาจะนำไปมอบให้กับวัด คณะกรรมการวัด จะกันท้าขาวสารส่วนหนึ่งไว้ทำข้าวห่อ หุงข้าวต้ม หรือข้าวสวย ไว้สำหรับเลี้ยงคนในวันทำบุญ ส่วนที่เหลือจะนำไปขาย แล้วนำเงินที่ได้มอบให้กับวัด เพื่อเก็บไว้ใช้ในกิจการอื่นๆต่อไป

5. บ่ร้องและทำนอง การร่ำพาท้าขาวสารจะมีบ่ร้องสั้นๆ ซึ่งจะมีลักษณะคล้ายกาพย์ ยานี 11 กล่าวคือ บทหนึ่งจะมี 2 บาท บาทหนึ่งจะมี 2 วรรค จำนวนคำในวรรคต้นจะน้อยกว่าจำนวนคำในวรรคสุดท้ายของทั้งสองบาท คือ ในวรรคที่ 1 และวรรคที่ 3 จะมี 4 - 6 คำ ส่วนมากเป็น 4 หรือ 5 คำ ส่วนในวรรคที่ 2 และวรรคที่ 4 จะมี 6 - 8 คำ หรืออาจจะมากกว่านี้ก็ได้ ส่วนการสัมผัสนั้น จะเป็นดังนี้ คำสุดท้ายของวรรคที่ 1 จะส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 หรือ 4 ของวรรคที่ 2 คำสุดท้ายของวรรคที่ 2 จะส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 4 และคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 จะส่งสัมผัสไปยังคำที่ 4 ของวรรคที่ 4 ดังแผนผังต่อไปนี้

บทให้พรและลา หมายถึงบทร้องที่มีใจความให้พรผู้บริจาคว่า ให้ได้รับส่วนบุญกุศล จากการบริจาคครั้งนี้ ให้อยู่เย็นเป็นสุข นึกเงินให้ได้เงิน นึกทองให้ได้ทอง ให้มีรูปร่าง สวยงาม ให้มีทรัพย์สินเงินทองอุดมสมบูรณ์ ให้เป็นเจ้าคนนายคน ให้ได้ไปเกิดบนสวรรค์ ถิ่นนี้เป็นต้น เมื่อให้พรแล้ว ก็บอกว่าจะขอลาไปรำพาท่านอื่นต่อไป

จากการสัมภาษณ์วิทยากรทั้ง 11 คน ผู้เขียนสามารถรวบรวมบทร้องรำพาท่านสวรรค์ ได้ 100 บท ส่วนมากจะเป็นบทขอและบทให้พร บางบทจะมีเนื้อร้องซ้ำๆ กันในวรรคที่ 1 และที่ 2 ส่วนวรรคที่ 3 และที่ 4 จะแตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะบทร้องรำพาท่านสวรรค์ นี้ บางส่วนแม่เพลงจะจำต่อกันมา บางส่วนจะกันร้องสดๆ แล้วแต่ความสามารถของ แม่เพลงแต่ละคน บางบทจะมีเนื้อร้องบอกชื่อวัดและวัตถุประสงค์ในการรำพาท่าน บทร้อง รำพาท่านสวรรค์ทั้ง 100 บท แยกเป็นประเภทๆ ได้ดังนี้

บทเกริ่น มี 28 บท คือ

รอรานาวาจอด
นาง ไฉยงนงนุช

ประทับทอศทิวระเบียง
เชิญลูกขึ้นจุกตะเกียง

รอรานาวาทยุค
แม่ชาแม่คุณ

สองมือลูกก็ยุคบันได
ลูกเอาส่วนบุญมาให้

ถอยหลังมายังหยุด
แม่เจ้าประคุณ

สองมือก็ยุคหัวบันได
เชิญมารับบุญไวไว

บอกบุญมาถึงบ้าน
เชิญตามศรัทธา

รำพาท่านสวรรค์มาขอบอกบุญ
ทำบุญเถิดหนาแม่คุณ

มาถึงแม่บ้านนี้
แม่เจ้าประคุณ

อย่าไครหรือจอกหัวบันได
ลูกเอาส่วนบุญมาให้

มาถึงแม่งามทรัพย์
จูงลูกจูงหลาน

อย่าเพิ่งหลับอย่าเพิ่งนอน
ออกมาทำทานเสียก่อน

มาถึงแม่เรือนโต
แม่ชาแม่คุณ

ลารมโพธิ์แม่ร่มแก้ว
บุญแม่มาถึงแล้ว

มาถึงแม่เรือนเครื่องสรรพ
เชิญเด็กแม่คุณ

แม่อย่าเพิ่งหลับอย่าเพิ่งนอน
เชิญมาทำบุญด้วยกันก่อน

มาถึงแม่เรือนใหญ่
แม่เจ้าประคุณ

หัวบันไดแม่หอมแก้ว
บุญแม่มาถึงแล้ว

มาถึงแม่บ้านนี้
แม่เจ้าประคุณ

อย่าว่าจู้จิกวนใจ
ลูกนำส่วนบุญมาให้

มาถึงแม่บ้านใหญ่
ทำบุญเสียก่อน

คุณน้าคุณนายแม่ใจบุญ
เด็กแม่เกษตรพิบูล

มาถึงแม่บ้านใหญ่
สวยทรงงามวิไล

หัวบันไดแม่ล้อมทอง
หัวบันไดแม่ลงคลอง

ข้าวขารวาระลอก
แม่เรือนเครื่องสรรพ

มาหอมคอกคอกพิบูล
เชิญมารับส่วนบุญ

ข้าวขารวาระลอก
แม่เจ้าประคุณ

มาหอมคอกคอกจำปี
ลูกนำส่วนบุญมาถึงนี้

ข้าวขารวาระลอก
แม่เจ้าประคุณ

มาหอมคอกคอกแก้ว
ลูกนำส่วนบุญมาให้แล้ว

ข้าวขารวาระลอก
แม่เจ้าประคุณ

มาหอมคอกคอกพลับพลึง
ลูกนำส่วนบุญมาถึง

ชาวขาวแม่ลาระลอก
ข้างขึ้นแล้วหนอ

ลาหอมคอกคอกจำปา
เรามาขอรำพา

เจ้าขารวาระลอก
แม่ชาแม่คุณ

มาหอมคอกคอกสะแก
ลูกเอาส่วนบุญมาแม่

เจ้าขารวาระลอก
ฉันมาบอกบุญแม่งามปลอด

มาหอมคอกคอกจำปา
จะนำไปทอดน้ำป่า

ข้าวขารวาระลอก
มาทำบุญกะฉัน

มาหอมคอกคอกส้มโอ
เชิญตักมาขันโตๆ

ข้าวขาวราระลอก
แม่เจ้าประคุณ

มาหอมคอกคอกมะกัน
เชิญมาทำบุญด้วยกัน

จุกโต้อยู่แวมแวม
โธ่แม่นางแก้ว

แลเห็นแก้มอยู่ไวไว
เข้านอนแล้วหรือไร

จุกโต้อยู่แวมแวม
แม่เจ้าประคุณ

มาเห็นแก้มอยู่ไวไว
ลุกนำส่วนบุญมาให้

จุกโต้อยู่แวมแวม
ฉันนี่จะหัก

มาเห็นแก้มอยู่ไวไว
แต่ไม่รู้จักว่าใคร

จุกโต้อยู่แวมแวม
ร้องถามแม่เอวกลม

มาเห็นแก้มอยู่ไวไว
แม่ทำขนมอะไร

จุกโต้อยู่แวมแวม
แม่บัวชุกาน

แลเห็นแก้มอยู่ไวไว
แม่นั่งทำงานอะไร

ลุกเอากุศลเข้ามาให้
ชาติโคชาติหน้า

ลุกเอากายเข้ามาพัน
เราจะได้มาพบกัน

เอากุศลมาแผ่เผื่อ
แม่เจ้าประคุณ

ทั้งเรือนเหนือเรือนใต้
ลุกเอาส่วนบุญมาให้

บทขอ มี 38 บท คือ

เรือมบุญมาจอกหน้าบ้าน
ถ้าศรัทธาของแม่เกิด

ขอเชิญทุกท่านมาสร้างกุศล
ขอเชิญเด็กแม่หน้ามด

ลูกเอาเรือมาจอกหน้าท่า
จะเป็นท่าหรือลียบ

ขอเชิญแม่มาสร้างบุญกุศล
แล้วแต่แม่จะหยิบยื่นโยน

เชิญทำบุญทอดกฐิน
ขอเชิญร่วมทำบุญ

รายได้ทั้งสิ้นถวายวัดโบสถ์
เด็กแม่คุณเสาวโสศ

เชิญทำบุญฝังลูกนิมิต
ขอเชิญร่วมทำบุญ

รายได้ทุกทิศทุกทาง
เด็กแม่คุณของชาติ

ทำบุญเมื่อยามซัด
ทำไว้เมื่อจน

มาศักบาตรเมื่อยามของแพง
จะได้กุศลแรงแรง

เสวยรู้แม่เรือนนอก
จงดูจงหลาน

วานช่วยร้องบอกแม่เรือนใน
ออกมาทำทานไวไว

ทำบุญเมื่อยามซัด
ทำบุญด้วยกันไว้

แม่มาศักบาตรเมื่อยามจน
คงจะไม่ไ้ไหนพัน

หอมคอก หอมคอก
ทำบุญเสียกมล

หอมคอก คอกเตย
เด็กแม่เกสรอมเขย

เจ้าช่อมะกอก
แม่เจ้าประคุณ

เจ้าช่อมะกอก
แม่คุณจะแก้ง

ลูกเป็นเหมือนไก่แก้ว
มีข้าวสุกข้าวสาร

เหมือนลูกไก่ที่พลัดแม่
ให้แม่ไปรยข้าวสาร

ทำบุญอย่าเนิ่นนาน
เวียนเดือนลอย

ใบของแม่กล้วยตานี
แม่คุณจะให้

ข้าวสารลูกก็ไม่เลือก
แม่คุณจะให้

งานนี้เป็นงานวัด
แม่ชาแม่คุณ

มาหอมคอกดำโย
ลูกเอาส่วนบุญมาให้

มาหอมคอกสะทือ
ให้ลูกเสียงแห้งแล้วหรือ

มาร้องแจ้วแจ้วอยู่ที่ไถ่บุญ
มาทำทานทำบุญ

มาร้องเซ็งแซ่ที่ไถ่บุญ
นึกว่าทำทานทำบุญ

มาทำทานอย่าเนิ่นช้า
มาจอกคอยขยู่หน้าตา

ยามหรีแม่คุณ
ชอดานไฟควยสักกุน

ข้าวเปลือกลูกก็ไม่ว่า
ให้หาใส่ลงมา

เราได้จักมาที่บ้าน
มาทำบุญเสียด้วยกัน

น้ำเหนือก็ไหลหลาก
น้ำก็มากบุญก็มา

น้ำบุญอย่าห่วงงเหงี่ยว
ทำบุญเถิกนะจะ

ตักถึงแม่ชาวช้า
แม่คุณจะให้

ทำบุญก็ เป็นบุญ
แม่แพร่สี เขียว

เศรษฐีแม่ เรือนนอก
แม่พรักัน เรือนทอง

ทำบุญเสียวันนี้
ทำไว้เมื่อ เป็น

นี่ก็ค่อนคิกแล้ว
แม่เจ้าประคุณ

ข้าวสารลูกก็ไม่เลือก
สองถึงสามถึง

ไหลมากก็มากมากเหลือหลาย
แม่คุณจะว่าอย่างไร

ขนมเบื้องฉันเคี้ยวได้ไปสวรรค์
จะได้พบพระศรีอารีย์

ขอหมากกินสักคำแม่คุณชา
ให้หาใส่ลงมา

ทำทานก็เป็นทาน
ขอเชิญมา เหนียววิมาน

ช่วยร้องบอกแม่ เรือนใน
จะนั่งในห้อง เรือนใน

บรรณี่ห้วยไหว
จะได้ไปเห็นเมื่อตาย

ลูกแก้วจะจากจร
ลงมาทำบุญเสียก่อน

ข้าวเปลือกลูกก็ไม่ว่า
ให้แม่ตักตั้งลงมา

น้ำเหนือสิมันไม่ไหลลง
ถึงน้ำในคลองจะแห้ง

น้ำในคลองมันก็แห้งเหือดหาย
แม้อย่าพึ่งแล้งน้ำใจ

ชักช้าเอามาหนึ่งชั้น
จะปรารถนาสิ่งใด

จงอธิษฐานด้วยจิตที่ตั้ง
ขออย่าได้อำพราง

ทำบุญแต่เป็นเป็น
จะมั่งมีไม่สิ้นสูญ

แม่จะเจริญด้วยมรรคด้วยผล
ก็เพราะผลบุญช่วยคล

จะบอกกับแม่ยกสร้อย
แม่ซาแซ่คุณ

ชักบาตรพระร้อยวัดแสงสรรค
เชิญมาทำบุญเสียด้วยกัน

ลูกมามิได้เบา
ขอเชิญแม่คุณ

จนหมาเห่าหมาหอม
ลงมาทำบุญเสียก่อน

เสารือนแม่ทาชาก
ฝนตกที่ไร

หลังคาแม่ก็คาคด้วยตะกั่ว
ก็คงไม่ไหลไม่รั่ว

ส่วยข้าวมาแต่เหนือ
แม่ปรุงผ้าขาว

ส่วยเกลือมาแต่ใต้
มาจากลาวเชียงใหม่

เจ้าชาวแม่ลาระลอก
ทำบุญกับฉัน

ลาหอมคอก คอกจงกล
จะขึ้นสวรรค์เบื้องบน

ชาวชาวแมลาระลอก
แม่เจ้าประคุณ

ชาวชาวราระลอก
ทำบุญกับผม

ชาวชาวราระลอก
แม่คุณจะให้

ชาวชาวราระลอก
มาทำบุญกับฉัน

บทให้พรและลา มี 33 บท. คือ

ทำบุญกับลูกแล้ว
อยู่ที่กินดี

นึกเงินให้เงินมากอง
วันพระสืบท่า

ทำบุญกับลูกแล้ว
ให้เมียเยี่ยมหน้าท่า

นึกเงินให้เงินมากอง
ทองเอ๋ยทองคำ

ลาหอมคอกคอกมะลิวัลย์
ขอเชิญทำบุญเสียด้วยกัน

มาหอมคอก คอกมะเฟือง
จะไปคุ้มข้าวคุ้มผักาวเรื่อง

มาหอมคอกคอกมะขาม
ให้บ่าวไพร่เดินตาม

มาหอมคอกคอกยี่โถ
เชิญท้ามาขันโคโต

ลาลูกแก้วจะให้พร
เป็นเศรษฐีถาวร

นึกทองให้ทองมาเกิด
ให้แมกรวดน้ำเอาเด็ก

ลาลูกแก้วจะให้พร
ให้ผิวซีข้างางอน

นึกทองให้ทองมาเกิด
ให้แมกรวดน้ำเอาเด็ก

ทำบุญกับลูกแล้ว
ให้อยู่เย็นเป็นสุข

ทำบุญกับลูกแล้ว
ให้มีโต๊ะเคียงตั้ง

ทำบุญกับลูกแล้ว
จะนึกสิ่งใด

มีลูกเหมือนคอกบัว
หอมราวระริน

สวยเข้ามาแต่เหนือ
ให้แม่กินเครื่องนม

มีลูกหญิงให้สืบสาย
ให้เขาสื่อละเล็กละ

ให้มีรูปเหมือนคังเขา ชื่อน
ให้เป็นเมียพระราม

ทำบุญที่หัวงาน
ขอให้ท่านมั่งมี

ลาลูกแก้วจะให้พร
อย่าได้มีทุกข์มีร้อน

ลาลูกแก้วจะให้พร
จนกระทั่งเคียงนอน

ลูกแก้วจะให้พร
สนใจของแม่ปอง

ให้มีผิวเหมือนดอกไม้
ให้หอมขึ้นไปไกล

สวยเกลี้ยงมาแต่บ้านบ่อ
นั่งกันรุ่มกำมะลอบ

มีลูกชายให้ถือสมุก
ไปทั่วทั้งเมืองมนุษย์

มีนมเหมือนเทียนที่ ซากสิ่ง
ไม่มีใครงามเทียมถึง

ลาทำทานที่หัวท่า
มมีนเศรษฐีเงินตรา

ให้แม่ซื้อเรือพาย
ให้มีคนนบคนนอบ

รูปร่างตั้งเขาเขียน
ใครจะมาเทียบทาน

ชาตินี้ให้ศักดิ์ขาว
จะศึกสิ่งใด

หอมคอก หอมคอก
ให้อายุท่านยืนนาน

ทำบุญไว้รวมชาติ
ชาติใดชาติหน้า

ขาน้ำไม้ทองคำกัก
ให้แม่อยู่แต่ในมุ้ง

สีชมพูที่ห้อยบ่า
โฉมเฉยโฉมงาม

ทำเพื่อจะให้ไต่บาท
ให้เป็นเศรษฐีมหาเศรษฐี

ให้แม่นั่งกลางเรือกัญญา
ให้มีคนหมอบทั้งซ้ายขวา

มือคั่งดำเทียนที่ خاکลึง
อยู่บนชั้นท้าวคิงส์

ชาติหน้าโน้นเล่าให้ศักดิ์ทอง
ให้สมตั้งใจของแม่ป่อง

หอมคอก คอกตะโกกัก
จนพระศรีอารียลงมาลัด

ศักดิ์บาตรไว้รวมชั้น
เราจะไต่มาพบกัน

พินทองไม้ทองหักไม้ทองเก็บ
ให้แม่บำรุงไว้แต่เล็บ

ที่เมล็ดงาที่เคยมุ้ง
ให้เมียวิ่งตามเข้ามุ้ง

ทำบาทให้ไต่ซัง
ให้มั่งมีมั่งคั่ง

ธารน้ำใจของแม่ที่ไหลก็อภูด
จะเกิดชาติหน้าชาติไหน

ทำบุญด้วยข้าวให้มีเงินเป็นดัง
ปราศจากทุกข์โศก

ทำบุญกับลูกแล้ว
ขอให้พ่อพุ่มพวง

ทำบุญกับลูกแล้ว
ขอให้แม่ทูนหัว

ข้าวขารวาระลอก
ให้พ่อดีมีเมียงาม

ข้าวขารวาระลอก
ทำบุญกับลูก

ข้าวขารวาระลอก
ทำบุญกับหลาน

ทำบุญกับลูกแล้ว
อยู่ที่กินดี

ที่ไ้ทำบุญและสร้างกุศล
ให้สุขสบายเหลือล้น

ทำด้วยศตางค์ให้มีทองเป็นไท
อีกทั้งโรคและภัย

ลาลูกแก้วจะให้พรย่อย
มีทั้งเมียหลวง เมียน้อย

ลาลูกแก้วจะให้พรย่อย
ให้มีตัวนายร้อย

มาหอมคอกคอกผักนึ่ง
ให้กินตามเข้ามุ้ง

มาหอมคอกคอกจำปี
ขอให้ถูกลี้อคเฑาะว์

มาหอมคอกคอกจำปี
ให้อายุยืนนานไปล้านปี

ลาลูกแก้วจะขอดา
ให้เป็นเศรษฐีชวานา

ทำบุญกับลูกแล้ว
ให้แม่อ้วนตะลูกมูก

ลาลูกแก้วจะขอลา
ให้เหมือนกับตุ๊กตา

ทำบุญร่วมขันแล้ว
ขอให้ท่านมั่งมี

เราชวนกันชอกกราบลา
เป็นเศรษฐีเงินตรา

ทำบุญกับลูกแล้ว
ชอกุศลผลบุญ

ลาลูกแก้วจะขอลา
จงนำเกือกหนุนอยู่ทุกเวลา

ทำบุญกับลูกแล้ว
ให้ทรัพย์สินเนื่องนอง

ลาลูกแก้วจะขอลา
ทั้งเงินทองให้ไหลมา

ทำบุญกับลูกแล้ว
อยู่ที่กินก็

ลูกแก้วจะขอลา
ให้เป็นเศรษฐีเงินตรา

ทำบุญกับลูกแล้ว
ละหนี้หลังเกิด

ลาลูกแก้วจะให้พร
หนีบ่อกกะเล็ดหนีบ่อนบ่อน

6. วิธีร้องรำพาข่าวสาร เมื่อเรียกรำพาข่าวสารแวะจอกบ้านใด แม่เพลง
จะร้องบทเกริ่นประมาณ 1 - 2 บท แล้วจึงเริ่มร้องบทขอ ร้องจนกว่าเจ้าของบ้านจะ
ตัดข่าวสารมาบริจาค ต่อจากนี้จะร้องบทให้พรและลา ประมาณ 1 - 2 บท หรือจนกว่า
เรือจะพ้นหน้าบ้านนั้น เมื่อแม่เพลงร้องจบในแต่ละบท ลูกคู่จะรับด้วยคำสร้อยแล้วทวน
เนื้อร้อง ของแม่เพลงอีกครั้งหนึ่ง สำหรับท่านองนั้น แม่เพลงจะใช้ท่านองธรรมคาหรือ

การวิเคราะห์ประเภทการร่ำพาสาวสาร

จากการศึกษาพร้อมร่ำพาสาวสารทั้ง 100 บท ที่ผู้เขียนสามารถรวบรวมได้นี้ ทำให้วิเคราะห์ได้ในด้านความเชื่อ ค่านิยม ด้านสังคม และด้านภาษา จะขอลงรายละเอียดในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

ด้านความเชื่อ

ความเชื่อ มีความหมายถึง เห็นตามด้วย มั่นใจ หรือไว้ใจ (ราชบัณฑิตยสถาน 2525 : 274) ความเห็นด้วยนี้จะเห็นด้วยตามความรู้สึกหรือด้วยการไตร่ตรองด้วยเหตุผลก็ตาม ถือว่าเป็นความเชื่อทั้งสิ้น ความเชื่อนี้มีลักษณะแตกต่างกัน

1. เชื่อใจ (trust) หมายถึงการเชื่อด้วยความรู้สึก จะเป็นเชื่อบุคคลหรือเชื่อความจริงในพฤติกรรมอย่างใดก็ตาม ถ้าไม่อาศัยความไตร่ตรองพิจารณาด้วยเหตุผล แต่เชื่อด้วยความรู้สึกของตนเองว่าเป็นเช่นนั้น

2. เชื่อดู (credence) หมายถึงการเชื่อบุคคลด้วยการนับถือ

3. ความไว้วางใจ (confidence) ความเชื่อที่อาจเนื่องมาจากความรู้สึกกับความไตร่ตรองควบคู่กันไป แต่หนักไปทางความรู้สึก

4. ความมั่นใจ (assurance) หมายถึงความเชื่อที่มีความรู้สึกและความไตร่ตรองเท่าเทียมกัน

5. ตระหนักใจ (persuasion) หมายถึงความเชื่อที่มีความไตร่ตรองหนักกว่าความรู้สึก

6. เลื่อมใสศรัทธา (faith) หมายถึงความเชื่อเพราะรู้สึกเห็นจริงตามและไตร่ตรองเห็นจริงตาม นอกจากนี้ยังมีความรู้สึกแรงกล้าในดวงวิญญาณของเราว่าเป็นจริงเช่นนั้น คือความรู้สึกตระหนักตามด้วยจิตใจอย่างแท้จริง

7. เชื่อตระหนัก (conviction) หมายถึงความเชื่อเพราะอาศัยความไตร่ตรองด้วยเหตุผล

8. สัจจาธิษฐาน (avowal หรือ confession) หมายถึงเชื่อดูด้วยจิตใจหรือศรัทธา ไม่เป็นแค่เพียงความรู้สึกในใจ แต่ตั้งสัจวาจาออกมาด้วย

9. ลัทธินิยม (creed) หมายถึงความเชื่อที่จัดเป็นระเบียบแบบแผน อันอาจเนื่องมาจากประเพณีนิยมหรือศาสนา

10. ลัทธิ (doctrine) หมายถึงความเชื่อตามคำสั่งสอนของผู้ตั้งศาสนาหรือผู้ตั้งทฤษฎี

11. สัทธานต์ (dogma) หมายถึงความเชื่อที่ผู้ตั้งศาสนาหรือผู้ตั้งทฤษฎี แต่อาจแสดงให้ตระหนักด้วยเหตุผล ไม่ได้เป็นการเชื่อไปทั้งหมด โดยยึดมั่นว่าเป็นความจริงแท้ (กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ 2514 : 573 - 576)

ทางพระพุทธศาสนา มีพุทธโอวาทเกี่ยวกับความเชื่อถือไว้ ที่เรียกว่า " หลักกาลามะสูตร " ซึ่งพระพุทธองค์ทรงสั่งสอนไม่ให้เชื่อ 10 ประการ คือ

1. อย่าเชื่อโดยเขานอกคอกันมา
2. อย่าเชื่อโดยเขาทำตามๆ กันมา
3. อย่าเชื่อโดยเหตุเขาลือกันทั้งบ้านทั้งเมือง
4. อย่าเชื่อโดยอ้างว่าปรากฏอยู่ในคัมภีร์
5. อย่าเชื่อโดยฉากราคีคเภาเอาเอง
6. อย่าเชื่อโดยฉากราคาคะเนเอาเอง
7. อย่าเชื่อโดยฉากรัตริกเอาตามฉากร
8. อย่าเชื่อโดยคิดว่าเขากันได้กับความคิดของตน
9. อย่าเชื่อโดยถือว่าผู้สอนพลจะเชื่อได้
10. อย่าเชื่อโดยคิดว่าผู้สอน เป็นครู อาจารย์ ของตน

แต่พระองค์ทรงสั่งสอนว่า ต่อเมื่อใคร ู้เข้าใจด้วยตนเองอย่างสมเหตุสมผลแล้วจึงควรเชื่อ (พระราชาวรมณี 2520 : 197 - 198)

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีบทบัญญัติไว้ ก็มิได้ทำให้คนทั่วไปลดละความเชื่อถือลงได้ ยังปฏิบัติสืบเป็นมรดกตกทอดมาจนปัจจุบันนี้ ที่กลุ่มชนเชื่อถือกันมากก็กลายเป็นประเพณีกว้างขวาง ที่ยังเชื่อถือกันอยู่นั้น ก็รู้เฉพาะในท้องถิ่นเท่านั้น

สำหรับคนไทยในท้องถิ่นทั่วไป จะมีความเชื่อในสิ่งต่อไปนี้

1. ความเชื่อเรื่องบุคคล เกี่ยวกับการตั้งชื่อบุคคล วิญญาณ การตายแล้วเกิดใหม่ ในรูปต่างๆตามผลกรรม การเข้าทรง การเผาตนเอง เป็นต้น

2. ความเชื่อสิ่งแวมลัทธิ เหตุการณ์ ลายแทง การปลุกเรื้อนอย่างคร่อมคด มีความเชื่อเกี่ยวกับเทวดา และนางสังหรณ์ เป็นต้น

3. ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่นการแห่นางแมวขอฝน เสน่ห์ยาแฝด ยาตั้ง เวทมนตร์ คาถา พระภูมิเจ้าที่ และศาลเพียงตา เป็นต้น

4. ความเชื่อเรื่องเพศ เช่น หญิงสาวที่มีทรวงอกใหญ่แสดงว่ามีความรู้สึกทางเพศ หรืออารมณ์หมก ถ้าพ่อเป็นคนเจ้าชู้ ลูกชายก็จะเป็นคนเจ้าชู้เหมือนพ่อ

5. ความเชื่อเรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพ เช่น เป็นผีห้ามรับประทานข้าวเหนียว คนที่ถูกงูแสงอาทิตย์กัด ถ้าเห็นแสงอาทิตย์เมื่อไรจะตาย คนที่มีหูยานยาว จะเป็นคนที่มีอายุยืน

6. ความเชื่อเรื่องฤกษ์ โขศ ลาง เช่น เชื่อว่าแรงเกาะหลังคาบ้านใครจะนำความเคราะห์ร้ายมาสู่ คนที่เกิดวันเสาร์เป็นคนใจแข็ง เชื่อเรื่องจิ้งจกหักว่าเป็นลางร้าย

7. ความเชื่อเรื่องความฝัน เช่น ฝันเห็นงูหรืองูกัด จะไต่พบเนื้อคู่ ฝันว่าไต่สวมนสร้อย จะไต่ลูกสาว เป็นต้น

8. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง เช่น เรื่องไสยศาสตร์ ผ้ายันต์ ผ้าประเจียด ตะกรุด พระเครื่อง วาน กุมารทอง นางกวัก เขี้ยวหมูตัน เป็นต้น

9. ความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ เช่น เชื่อเรื่องผีปู่ผีย่า ผีกระสือ ผีหลวง ผีโชน เป็นต้น

10. ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ อคติชาติและอนาคตชาติ

10. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ หมอคู่ ลักษณะสมพงศ์คู่ผัวเมีย วันห้ามประกอบ การมงคล วันมงคลฤกษ์ วิธีดูฤกษ์ในท้องว่าเป็นหญิงหรือชาย คุณสมบัติของคนที่เกิดในสวรรค์ ชั้นต่างๆ เป็นต้น (กิ่งแก้ว อัครดารา 2520 : 92 - 94)

ในบทธรรมาพาชาสวรรค์ มีความเชื่อในด้านต่างๆ ปรากฏดังนี้

ความเชื่อในเรื่องสวรรค์และชาติหน้า

คนไทยส่วนมากมีความเชื่อในเรื่องนรก สวรรค์ ชาติในอดีตและชาติในอนาคตมาเป็นเวลาช้านานแล้ว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอิทธิพลทางศาสนาทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะเรื่องราวที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง ซึ่งแพร่หลายไปในหมู่ประชาชนทั้งทางตรงคือตนเอง และทางอ้อม คือฟังจากการเทศนา บทร้องว่าฟ้าขาวสวรรค์มีความเชื่อในเรื่องดังกล่าวมีหลายบท ดังเช่น

ลูกเอากุศลเข้ามาให้	ลูกเอาค้ายเข้ามาพัน
ชาติใดชาติหน้า	เราจะได้มาพบกัน
ชาตินี้ให้ตัดข้าว	ชาติหน้าโนนเล่าให้ตัดของ
จะคิดสิ่งใด	ให้สมใจของแม่ปอง
เจ้าชาวแมลาละลอก	ลาหถมคอก กอกจงกล
พักบุญกะฉั้น	จะขึ้นสวรรค์ไป้องบน

จากตัวอย่างดังกล่าว จะเห็นว่า ชาวบ้านมีความเชื่อว่า สวรรค์และชาติหน้ามีจริง จึงได้กล่าวเชื่อ เชิญให้ร่วมทำบุญ เพื่อว่าด้วยอนิสงส์แห่งผลบุญนี้ จะทำให้ผู้บริจาคได้ไปเกิดในสวรรค์ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นที่ที่มีความสุขความสบายและสวยงาม ผู้ที่อยู่บนสวรรค์จะอิมทิพย์ และมีรูปร่างสวยงาม กลิ่นกายก็จะหอมอบชวล เวลาจะไปไหนมาไหนเพียงแค่นึก ก็จะไปได้เอง ด้วยเหตุนี้คนจึงอยากไปอยู่ในสวรรค์กันมาก อีกประการหนึ่งยังเชื่อว่า ถ้าทำบุญร่วมกันในชาตินี้ เมื่อเกิดใหม่ในชาติหน้า จะได้พบกันอีก ความเชื่อดังกล่าว จะช่วยเป็นกำลังใจให้คนทำความดี กล่าวคือมีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าส่วนตน

ความเชื่อในเรื่องผลบุญ

เรื่องผลบุญหรือผลแห่งความดีนี้ บ่อนมีแน่นอน ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" ด้วยความเชื่อในกุศลผลบุญว่า จะทำให้ผู้กระทำได้รับผลตอบแทนในทางที่ดี

ในบทธรมว่าพาสาวสารหลายบทจึงได้กล่าวถึงอานิสงส์แห่งบุญกุศลไว้ ดังเช่น

ทำบุญกับลูกแล้ว	ลาลูกแก้วจะขอลา
<u>ชอกศลดผลบุญ</u>	จงนำ <u>เก้อหนุ่น</u> อยู่ทุกเวลา.
ทำบุญก็เป็นบุญ	ทำทานก็เป็นทาน
แม่แพร่สี เขียว	ขอเชิญมา <u>เหนี่ยววิมาน</u>
ทำบุญแต่เป็นเงิน	แม่จะ <u>เจริญด้วยมรรคด้วยผล</u>
จะมีงมีไม่สิ้นสูญ	ก็เพราะ <u>ผลบุญ</u> ช่วยศล

จากตัวอย่างจะเห็นว่า มีความเชื่อในเรื่องผลของการทำบุญทำทานว่าจะช่วยให้
ได้ไปอยู่ในวิมาน(เมื่อตายไปแล้ว) จะมีผลแห่งบุญกุศลเกิดขึ้น เช่น จะมีงมีเงินทองตลอด
ไปไม่ยากจน และผลบุญกุศลนี้จะติดตามช่วยเหลือทุกเวลา

ความเชื่อในเรื่องแรงศรัทธาและคำอธิษฐาน

ความศรัทธาเลื่อมใส ตรงกับภาษาอังกฤษว่า faith หมายถึงความเชื่อเพราะ
รู้สึกเห็นจริงตาม เป็นความรู้สึกที่เกิดจากใจและการไตร่ตรองแล้วเห็นจริงด้วย ศรัทธา
ทำให้เกิดการกระทำ เช่น การบริจาคข้าว สิ่งของ เพื่อการทำบุญทำทาน แต่เนื่องจาก
ผู้ทำเป็นปุถุชน เมื่อทำบุญทำทานแล้ว ก็มักจะหวังผลตอบแทน และมีความเชื่อว่าผลตอบแทน
จะเกิดขึ้นจริง ต้องมีการอธิษฐาน หรือการกล่าวคำขอ ความเชื่อเช่นนี้ปรากฏอยู่ทั่วไป
แม้แต่ในปัจจุบัน เรายังจะเห็นผู้ทำบุญทำทาน หีบเงินขึ้นมาอธิษฐานที่เรียกว่า "จบ" บาง
คนทำบุญเพียง 10 บาท แต่อธิษฐานให้ถูกลีลาเฮลวีรางวัลที่ 1 ซึ่งจะถูกล้อว่าเอาเปรียบ
เกินไป เพราะลงทุนน้อยแต่อยากได้กำไรมากๆ ทั้งนี้เป็นต้น การทำบุญในการว่าพาสาวสาร
นี้ก็เช่นเดียวกัน เมื่อทำบุญแล้ว ก็อธิษฐานด้วยการกรวดน้ำให้เกิดผลบุญต่างๆตามใจปรารถนา
ตัวอย่าง เช่น

บอกบุญมาถึงบ้าน	ว่าพาสาวสารมาบอกบุญ
เชิญตาม <u>ศรัทธา</u>	<u>ทำบุญ</u> ถึกหนาแม่คุณ

เรี <u>ิม</u> บุญมาจอดหน้าบ้าน	ขอ <u>เชิญ</u> ทุกท่านมาสร้างกุศล
<u>ถ้า</u> ศรัทธาของแม่เกิด	ขอ <u>เชิญ</u> เด็กแม่หน้ามด
ตั้ง <u>ข้าว</u> เอาหนึ่งขัน	จง <u>อธิษฐาน</u> ด้วยจิตที่ตั้ง
จะปรารถนาสิ่งใด	ขอ <u>อย่า</u> ไ้ก่อพราง
นึกเงินให้เงินมากอง	นึกทองให้ทองมาเกิด
วันพระสิบห้าค่ำ	ให้แม่ <u>กรวดน้ำ</u> เอาเด็ก

จากตัวอย่างจะเห็นว่า คำอธิษฐานจะสัมฤทธิ์ผล หากผู้บริจาค ทำบุญด้วยศรัทธา ซึ่งเกิดขึ้นเอง ไม่มีการบังคับ เพราะฉะนั้นเราจึงมักได้ยินคำพูดที่ว่า "แล้วแต่ศรัทธา" "หากศรัทธา จะมากจะน้อยก็แล้วแต่" ฉะสมอฯ

ความเชื่อที่ว่าคนมีอายุยืนคือคนมีบุญ

ความเชื่อที่ว่า การมีอายุยืนนานเป็นเรื่องดี หากผู้ใดมีอายุมากและมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ก็ได้รับคำชมเชยว่าเป็นคนมีบุญ ความเชื่อนี้มีมานานแล้วในหมู่คนไทยทั่วไป จะเห็นได้จากคำอวยพรที่ว่า "ให้มีอายุยืนจนถึงไม้เท้าออกทอง กระบองยอดเพชร" ความเชื่อนี้ อาจเนื่องมาจากคำอัญเชิญพรของพระภิกษุที่ว่า "อายุ วุฒิ สุขี พลี" ก็เป็นได้

ด้วยความเชื่อดังกล่าว เมื่อคนเราพาข้าวสารได้รับบริจาคแล้ว จึงร้องอวยพรให้ผู้บริจาคมีอายุยืนนาน เพื่อแสดงว่าเป็นผู้มีสุขภาพดีและเป็นคนมีบุญ ดังตัวอย่าง

ข้าวชาวราวระลอก	มาหอมคอก คอกจำปี
ทำบุญกับหลาน	ให้ <u>อายุ</u> ยืนนานไปเกือบล้านปี
หอมคอก หอมคอก	หอมคอก คอกตะโกกัก
ให้ <u>อายุ</u> ท่านยืนนาน	จน <u>พระศรีอาริย์</u> ลงมาฉก

จากตัวอย่าง จะเห็นว่ามีความเชื่อในเรื่องการมีอายุยืนนานนั้นเป็นการดี ยิ่งสามารถอยู่จนถึงศาสนาพระศรีอาริย์ได้ ก็จะเป็นการดีมาก คือ มีความเชื่อกันว่าพระพุทธศาสนายุคพระศรีอาริย์จะนำความร่มเย็นเป็นสุขมาสู่ประชาชนยิ่งกว่ายุคใดๆ

ค่านิยม

เรื่องค่านิยมนี้ ใ้มีผู้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน ก็มักจะขอล่าวพอเป็นสังเขป
ดังนี้

ดร. กอ. สวัสดิ์พานิช กล่าวไว้ว่า "ค่านิยม หมายถึง ความคิด พฤติกรรม และสิ่งอื่น
ที่คนในสังคมใดสังคมหนึ่ง เห็นว่ามีคุณค่า จึงยอมรับมาปฏิบัติตามและวางแนวไว้ระยะหนึ่ง
ค่านิยมมักจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย และความคิดเห็นของคนในสังคม"

(กช สวัสดิ์พานิช 2518 : 46 - 58)

ดร. ไพฑูรย์ เครือแก้ว กล่าวไว้ว่า "ค่านิยมของสังคมหมายถึง สิ่งที่คนสนใจ
สิ่งที่คุณปรารถนาจะได้ ปรารถนาจะเป็นหรือกลับกลายมาเป็น เป็นสิ่งที่คุณถือว่าเป็นสิ่งที่
บังคับ ต้องทำ ต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่คนบูชา ยกย่อง และมีความสุขที่จะได้เห็น ได้ฟัง ได้
เป็นเจ้าของ ค่านิยมของสังคมจึงเป็น วิธีของการจัดรูปความประพฤติ ที่มีความหมายต่อ
บุคคล และเป็นแบบฉบับของความคิดที่ฝังแน่นสำหรับยึดถือในการปฏิบัติตัวของคนในสังคม"

(ไพฑูรย์ เครือแก้ว 2506 : 6)

ดร. พัทยา สายหู ให้คำอธิบายว่า "ค่านิยมในทางสังคมวิทยา เขากำหนดให้
ครอบคลุมกว้าง... หมายถึง สิ่งที่คุณยึดถือประจำใจ ที่ช่วยตัดสินใจในการเลือก... ทรามใด
ที่มนุษย์ต้องเลือกตัดสินใจในการกระทำอยู่ มนุษย์จะต้องอาศัยคุณค่าประจำตัวเป็นเครื่อง
กำหนด แม้แต่สิ่งที่ทำจนเคยชินเป็นนิสัย... ฉะนั้นเมื่อเกิดเป็นคนแล้ว จะเลือกทำอะไร
จะต้องอาศัยคุณค่าที่คุณยึดถือเป็นเครื่องกำหนดทั้งสิ้น" (พัทยา สายหู 2516 : 51 - 52)

ดร. พันธุ์ หันนาคินทร์ มีความเห็นว่า "ค่านิยมนั้น หมายถึง การยอมรับนับถือ
และพร้อมที่จะปฏิบัติตามคุณค่าที่คนหรือกลุ่มคนมีอยู่ต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งอาจเป็นวัตถุ มนุษย์
สิ่งมีชีวิตอื่นๆ รวมทั้งการกระทำในกานเศรษฐกิจ สังคม จริยธรรม และสุนทรียภาพ ทั้งนี้
โดยได้ทำการประเมินค่าจากทัศนะต่างๆ โดยถ่วงและรอบคอบแล้ว (พันธุ์ หันนาคินทร์
2520 : 17 - 18)

จากความหมายต่างๆ ก็กล่าว พอจะสรุปได้ว่า ค่านิยมหมายถึง สิ่งที่คุณคนใน
สังคมหนึ่งๆ เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่า ควรแก่การกระทำ น่ากระทำ น่ายกย่อง หรือเห็นว่า

ถูกคั่ง และเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับความรู้สึกหรือความต้องการของคน

ค่านิยมแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. ประเภทมีคุณค่าในด้านการใช้สอย หรือเป็นเครื่องมือ (Instrumental values) หมายถึงคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการที่เราจะใช้เพื่อให้เกิดผลอย่างอื่นสืบตามมา
2. ประเภทมีคุณค่าภายใน (Intrinsic values) หมายถึงคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเองของสิ่งต่างๆ ค่านิยมนั้นๆมีอยู่ในตัวเอง ไม่ไ้พึ่งสิ่งอื่น และมีลักษณะ โดยเฉพาะของมัน (พนัส หันนาคินทร์ 2520 : 27)

ค่านิยมของคนไทย หมายถึงค่านิยมที่คนไทยส่วนใหญ่มีความเชื่อถือ และปฏิบัติตามกันเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ได้ผ่านการตรวจสอบในทางปฏิบัติของคนทั้งชาติว่าเป็นของดีงาม และได้ยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องกันมาจนเกิดเป็นลักษณะนิสัยประจำชาติ

ค่านิยมของคนไทย แยกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ค่านิยมทางด้านสังคมและจิตวิทยา ได้แก่ ความรักอิสรภาพและความเป็นไท ความเป็นตัวของตัวเอง ความรู้สึกมักน้อย การหาความสุขในชีวิตด้วยการมองโลกในแง่สวยงาม การเคารพเชื่อฟังอำนาจผู้ใหญ่ ความโอ้อวด ความสุภาพอ่อนโยน มีใจเชื่อเพื่อเชื่อแผ่ น้ำใจกว้างขวางและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

2. ค่านิยมทางจริยธรรม ได้แก่ค่านิยมในเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว อริยสัจ 4 หลักเมตตาคุณา เสรีภาพ ศีลปฏิบัติ และคำสอนอื่นๆที่มีประโยชน์

3. ค่านิยมทางด้านการเมือง ได้แก่ค่านิยมในระบบประชาธิปไตย และค่านิยมในระบบสังคมนิยมประชาธิปไตย (พนัส หันนาคินทร์ 2520 : 35 - 58)

ค่านิยมที่ปรากฏในบทของรำไพชาวสยาม เป็นค่านิยมทางด้านสังคมและจิตวิทยา กับค่านิยมทางจริยธรรม เป็นส่วนใหญ่ ค่านิยมเหล่านี้ได้แก่

ค่านิยมเกี่ยวกับการรับราชการ

ค่านิยมเกี่ยวกับการรับราชการ หรือการเป็นเจ้าของคน นายคน มียศถาบรรดาศักดิ์ ค่านิยมนี้มีมานานตั้งแต่โบราณกาลครั้งมีข้าทาส เจ้าขุนมูลนาย เรามักจะได้ยินผู้ใหญ่ให้ศีลให้พรว่า "ขอให้ได้เป็นเจ้าของคน" ใครเป็นเจ้านายถือว่าเป็นผู้มีอำนาจวาสนา

มีข้าทาสใช้สอย มีคนกลัวเกรงบารมี เมื่อเป็นเช่นนี้ คนส่วนมากจึงนิยมชมชอบการเป็น
ข้าราชการ เพราะได้เป็นเจ้านาย ในบทร่ำพาท้าวสารมีการให้พรซึ่งสอดคล้องกับค่านิยม
ดังกล่าว ตัวอย่าง เช่น

<u>มีลูกหญิงให้สืบสาย</u>	<u>มีลูกชายให้ถือสมุท</u>
ให้เขาสือละเล็กละ	ไปทั่วทั้งเมืองมนุษย์
ให้แม่ชีเรือดหาง	ให้แม่นั่งกลางเรือกัญญา
ให้มีคนนบคนนอม	ให้มีคนหมอมทั้งชายชวา
ทำบุญกับลูกแล้ว	ลาลูกแก้วจะให้พร
ให้เมียเยี่ยมหน้าตาง	ให้วัวขี่ช้างงางอน

จากตัวอย่างจะเห็นได้ชัดเจนเรื่องค่านิยมเกี่ยวกับการเป็นเจ้านาย โดยเฉพาะ
ในบทที่ว่า "ให้แม่นั่งกลางเรือกัญญา ให้มีคนนบคนนอม ให้มีคนหมอมทั้งชายชวา"
เรือกัญญานั้นหมายถึง เรือยาวที่มีเครื่องบังแกลรูปหงส์คา เพื่อเป็นเกียรติยศแก่ผู้ใช้
(ราชบัณฑิตยสถาน 2525 : 80) ผู้ที่จะใช้เรือกัญญาได้นั้น ส่วนมากจะต้องเป็นขุนนาง
มีศรัทธาบรรพชาศักรี้ ไปไหนมาไหนมีคนติดตามรับใช้ใกล้ชิดเป็นจำนวนมาก

ส่วนบทที่ว่า "ให้เมียเยี่ยมหน้าตาง ให้วัวขี่ช้างงางอน" นั้น ก็แสดงให้เห็นถึง
ความเป็นขุนนาง มีบรรพชาศักรี้ ไปไหนมาไหนไม่ต้องเดิน มีแคร่คานหามหรือช้าง ม้า
เป็นพาหนะ

ค่านิยมเกี่ยวกับความร่ำรวย ความมั่งคั่ง

ไม่ว่ายุคใดสมัยไหน เงินมีอำนาจเสมอ จนมีคำพูดว่า "คนมีเงินพูดเสียงดัง"
"เงินคือพระเจ้า" หรือ "สินสางสอดจาง แฉิ่งคั้งเหล็กเงินจาง ออนไค้คั้งใจ"
เงินสามารถกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ และสามารถบันดาลสิ่งต่างๆ ได้คั้งใจ เพราะฉะนั้น
คนส่วนมากจึงนิยมความร่ำรวย ความมั่งคั่ง เพื่อให้เป็น "พระเจ้า" บันดาลสิ่งต่างๆ ตามใจ
ปรารถนา บทร่ำพาท้าวสารหลายบท ปรากฏค่านิยมค่านี้อย่างเด่นชัด ตัวอย่าง เช่น

ทำเพื่อให้โตมา
ให้เป็นเศรษฐีมหาเศรษฐี
ทำบุญที่ว่างงาน
ขอให้ทานมั่งมี
ทำบุญก็ขลุกลแล้ว
อยู่ที่กินดี

ทำบาทให้โตขึ้น
ให้มั่งมีมั่งคั่ง
ลาทำทานที่หัวท่า
เป็นเศรษฐีเงินตรา
ลาถูกแก้วจะให้พร
เป็นเศรษฐีถาวร

จากตัวอย่างจะเห็นว่า มีคำกล่าวอวยพรให้เป็นเศรษฐี อย่างเดียว ยังไม่พอ
ต้องเป็นมหาเศรษฐี จึงจะนับว่ารวยจริง และความเป็นผู้มั่งคั่งนี้ให้คงทนถาวรตลอดไป
กล่าวคือ ไม่ให้ความยากจนหรือความหายนะใดๆมาถล่มถลายได้ ให้คงสภาพนี้ไปจนชั่วลูก
หลาน แล่น ไหล่น

กานิยมเกี่ยวกับการมีรูปร่างงาม

โบราณถือว่า การมีรูปร่างสวยงามหรือมีหน้าตาสะสวยว่าเป็น "สมบัติ" อย่างหนึ่ง
จึงมีคำใช้ว่า "รูปสมบัติ" และหากสตรีใดมีรูปร่างสวยงาม ก็กล่าวว่า "นารีมีรูปเป็นทรัพย์"
คานิยมนี้นับว่าสมัยไหน ก็ยังคงยึดถือปฏิบัติกันต่อมา ทั้งนี้เพราะการมีรูปร่างสวยงามหรือ
มีหน้าตาสะสวยนั้น นำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าแก่เจ้าตัว ไม่ว่าจะ เป็นค่านซื้อเสียง เงิน
หรือลาภยศ เป็นส่วนมาก ในบทให้พรของบทร่ำพวข้าวสารมีอยู่เป็นอันมากที่ขอให้บุตรวิภาค
มีรูปร่างสวยงาม เพื่อให้เป็นที่ต้องตาและชื่นใจแก่ผู้พบเห็น ดังตัวอย่าง เช่น

ให้มีรูปเหมือนดัง เขาเขียน
ให้เป็นเมียพระราม
รูปร่างดังเขาเขียน
ใครจะงามเทียมทาน
สีชมพูที่ห้อยบา
โฉมเฉยโฉมงาม

มือแม่เหมือนเทียนที่ ซากลิ่ง
ไม่มีใครงามเทียมถึง
มือดังสำเทียนที่ ซากลิ่ง
อยู่บนชั้นดาวดึงส์
สีเมล็ดคงที่ เคยนุ่ง
ให้เมียวิ่งตาม เข้ามุ้ง

จากบทธรรวาทาชาวสารที่ว่า "ให้เป็นเมียพระงาม ไม่มีใครงามเทียมถึง"
 นั้น คงมีความหมายว่า ให้มีรูปร่างสวยงามเหมือนคังนางสีดา พระมเหสีของพระราม
 ในเรื่องรามเกียรติ์ นางสีดามีความงามเพียงใคนั้น พิจารณาได้จากคำกล่าวของนางสำนึกชา
 ที่พรรณนาถึงความงามของนางสีดาให้ทศกัณฐ์ฟังว่า

<p>เมื่อนั้น ทูลว่าอันหญิงหึงแค้นใคร ซึ่งจะเอาพื้นางมโหพิเปรียบเทียบ เปรียบชนงแพขนงนางเยาว์ เปรียบปรางสีดาก็น่าชม เปรียบพักตร์ผ่องแผ้วคังดวงจันทร์ เปรียบนาसानางงามแฉล้ม เปรียบทรงแพทรงโคยกระบวน เปรียบทั้งมารยาทก็แพ้ว เลิศลักษณะทรงเบญจกัลยา</p>	<p>น้องนางผู้มีธรรมาสัย ถึงจะงามก็ไม่พร้อมเพรา เทียมเทียบไกลกันสักพันเท่า เปรียบทรงศอเลาก็ไกลกัน เปรียบเนตรเนตรคมคมสัน เปรียบถันคังปทุมละอองนวล เปรียบโอบอุ้มเห็นแย้มเป็นที่สรวล เปรียบนวลแพ้นวลนางสีดา ทรวคสวยเป็นที่เสนาหา ทั้งโลกาจะเปรียบก็ไม่มี</p>
---	---

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก 2510 : 711)

จากบทกลอนนี้ จะเห็นว่านางสีดานั้นงามพร้อมทั้งรูปร่างและกิริยามารยาท
 เพราะฉะนั้น การที่คณเฑาะผู้ว่าพาชาวสารให้พรผู้บริจาคว่าให้งามเหมือนนางสีดา ก็คงมีความ
 หมายว่า ให้งามพร้อมทั้งรูปร่างและกิริยามารยาท ซึ่งได้แก่ความประพฤติ นิ่งเอง หนึ่ง
 ในค่านความซื่อสัตย์ นางสีดาก็ได้ชื่อว่ามีค่านความซื่อสัตย์เป็นเยี่ยม คังนั้นคำอวยพรนี้จึงกินความ
 ถึงการมีคุณธรรมเช่นนางสีดาค้วย

ส่วนบทที่ว่า "ให้มีรูปเหมือนคังเขาเขียน มือคังสำเทียนที่เขากลิ่ง" นั้น ความก็
 แจ่มชัดอยู่แล้วว่า ให้มีรูปร่างงามประจุกุรูปวาค ซึ่งจิตรกรจะวาคให้สวยงามปานใดก็ได้
 สำหรับบทที่ว่า "ไม่มีใครงามเทียมท่าน อยู่บนชั้นดาวคังส์" นั้น อาจหมายถึงให้งามประจุกุ

พระอินทร์และพระแม่เหล็ของพระองค์ท่าน ซึ่งมีความงาม เป็นที่ประจักษ์อยู่แล้ว

ค่านิยมเกี่ยวกับการมีภรรยาหลายคน

ในบทเรื่อง รำฟ้าข่าวสาร ตอนให้พรจะมีข้อความที่บ่งบอกถึงค่านิยมของผู้ชายไทย ที่นิยมมีภรรยามากกว่าหนึ่งคนในเวลาเดียวกัน ดังตัวอย่าง เช่น

ทำบุญกับลูกแล้ว	ลาลูกแก้วจะให้พรย่อย
ขอให้พ่อหนุ่มพวง	มีทั้งเมียหลวงเมียน้อย
ข้าขาวรารวระลอก	มาหอมคอกกอกน้กนึ่ง
ให้พ้อมีเมียงาม	ให้เกินตามเข้านึ่ง

ในสังคมสมัยก่อน มักจะยกย่องผู้ชายให้เป็นผู้นำหรือช้างเท้าหน้า และถือว่าผู้หญิง เป็นผู้ตามหรือช้างเท้าหลัง ถ้าผู้นำมีความสามารถในการนำและสามารถเลี้ยงดูให้มีความสุข แก่ผู้หญิงได้หลายคนในเวลาเดียวกัน ก็สามารถมีภรรยาได้หลายคน สตรีที่เป็นภรรยาหลวง จะไม่กล้ามีปฏิริยาแต่อย่างใด สังคมก็ไม่เห็นเป็นเรื่องเสียหาย เพราะฉะนั้นการที่แม่เพลง ร้องให้พรผู้บริจาครำฟ้าข่าวสารให้มีทั้ง "เมียหลวง" และ "เมียน้อย" จึงเป็นเรื่องที่อยู่ในวิสัย ที่เป็นไปได้ และบ่งบอกถึงการยอมรับค่านิยมนี้ในสังคมสมัยนั้นด้วย

สำหรับบทที่ว่า "ให้พ้อมีเมียงาม ให้เกินตามเข้านึ่ง" นั้น แสดงให้เห็นว่าชาย หรือสามีนั้น จะต้องเป็นคนมีเสน่ห์ จึงจะมีหญิงวิ่งตามถึงในนึ่ง และคนที่มีเสน่ห์นั้นก็จะต้อง มีนิสัยเจ้าชู้ (เป็นส่วนใหญ่) ชายเจ้าชู้จะไม่มีภรรยาเพียงหนึ่งคนก็คชาก เพราะฉะนั้น บทให้พรนี้จึงแสดงถึงค่านิยมเกี่ยวกับการมีภรรยาหลายคนด้วย

ค่านิยมเกี่ยวกับการทำบุญทำกุศล

คนไทยโดยทั่วไปมักจะมีจิตใจใฝ่ในทางบุญและกุศล โดยเฉพาะคนไทยในชนบท แม้ปัจจุบันก็ยังคงเป็นเช่นนี้ ไม่ว่าจะยากก็มีจน เมื่อถึงวันพระหรือเทศกาลทำบุญ ตามวัด ทั่วๆและที่ศาลาการเปรียญจะเนืองแน่นด้วยพุทธศาสนิกชน พวกกันมาตักบาตรทำบุญ จนเกือบ จะกล่าวได้ว่า ความใฝ่ใจในการทำบุญกุศลนี้ เป็นค่านิยมที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งที่เป็นคุณประโยชน์

ต่อสังคมไทย ซึ่งช่วยให้สังคมไทยอยู่รอดปลอดภัยมาได้จนทุกวันนี้ เพราะการที่มีคนที่มี
จิตใจดีก็ไปทางบุญ ซึ่งเป็นการกระทำความดี มีความเมตตาากรุณา รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
และเสียสละ ทำให้โลกความเห็นแก่ตัวลงไปได้มาก

จากบทของร่ำพาท้าวสารชาละวัน นี้ จะเห็นได้ชัดถึงค่านิยมในการทำบุญทำกุศล
จนแม้แต่จะนอนก็ยังไม่นอน หรือนอนหลับแล้ว ก็สะดุ้งสุดส่าหลุออกมาทำบุญ แสดงถึงความ
ศรัทธาแก่กล้ามาก ตัวอย่างบทร่ำพาท้าวที่แสดงถึงค่านิยมดังกล่าว เช่น

มาถึงแมงามทรัพย์	อย่าเพิ่งหลับอย่าเพิ่งนอน
จูงลูกจูงหลาน	ออกมาทำทานเสียก่อน
มาถึงแม่เรือนโต	ดาร์มโพธิ์แม่ร่มแก้ว
แม่ชาแม่คุณ	บุญแม่มาถึงแล้ว
มาถึงแม่เรือนเครื่องสรรพ	แม่อุยาเพิ่งหลับอย่าเพิ่งนอน
เชิญเด็กแม่คุณ	เชิญมาทำบุญเสียก่อน

ค่านิยมเกี่ยวกับความสุขความสบายและการมีของใช้ที่มีราคา

ในบทของร่ำพาท้าวสารหลายบทที่แสดงถึงค่านิยมเกี่ยวกับความสุข ความสบาย และ
การมีของใช้ที่มีราคา มีคำ ตัวอย่าง เช่น

ทำบุญกับลูกแล้ว	ลาลูกแก้วจะให้พร
<u>ให้อยู่เย็นเป็นสุข</u>	<u>อย่าไ้มีทุกข์มีร้อน</u>
ทำบุญกับลูกแล้ว	ลาลูกแก้วจะให้พร
<u>ให้มีโต๊ะเตียงตั้ง</u>	จนกระทั่ง <u>เตียงนอน</u>
ส่วยข้าวมาแต่เหนือ	ส่วยเกลือมาแต่บ้านบ่อ
<u>ให้แม่กินเครื่องถนุ</u>	<u>นั่งกันรุ่มกำมะลอ</u>

จากตัวอย่าง คำอวยพรที่ว่า "ให้อยู่เย็นเป็นสุข อย่าไ้มีทุกข์มีร้อน" นั้น ไม่ว่า
ใครๆ เมื่อได้รับพรเช่นนี้ก็ย่อมขอมใจและพอใจ จึงถือว่าเป็นค่านิยมอย่างหนึ่ง ส่วนที่ว่า

"ให้มีโต๊ะเตียงตั้ง จนกระทั่งเตียงนอน" และ "กินเครื่องนม นึ่งกันรุ่มก่ามะลอบ" นั้น แสดงถึงการมีของใช้ที่มีราคาแพง การที่คนจะมีของใช้ประเภทนี้ได้ จะต้องมีความร่ำรวยหรือมียศ มีบรรพการศักดิ์ เมื่อมีเงิน มียศตำแหน่ง ย่อมมีผู้รับใช้ใกล้ชิด ผู้เป็นนายก็ย่อมได้รับความสุขความสะดวกสบายทุกอย่าง สถานภาพเช่นนี้ จึงเป็นที่ปรารถนาของคนทั่วไป

บ้านสังคม

ก่อนที่จะวิเคราะห์การร่ำรวยชาวสารในบ้านสังคม จะขอกล่าวถึงความหมายของสังคมก่อน ดังนี้

"สังคมหมายถึงการที่มนุษย์พวกหนึ่งๆ ที่มีอะไรๆส่วนใหญ่มักมาอยู่รวมกันด้วยความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน และมีความสัมพันธ์กัน มาอยู่ในเขตเดียวกันอย่างถาวร"

(สุสมาน วงศ์สวรรค์ และ สนิท วงศ์สวรรค์ 2516 : 9)

ประเพณีการร่ำรวยชาวสารของชาวจังหวัดปทุมธานี สามารถวิเคราะห์ในบ้านสังคมได้ดังนี้

ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างวัดกับบ้าน

จากวิธีดำเนินการร่ำรวยชาวสารที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับบ้าน กล่าวคือเมื่อวัดมีกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนา เช่น การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า การเทศน์มหาชาติ หรือการทำบุญในวันออกพรรษา ตลอดจนการทำบุญตักบาตรพระร้อย ชาวบ้านก็จะให้ความร่วมมือด้วยการชักชวนกันออกไปร่ำรวยชาวสาร เพื่อนำข้าวสารหรือสิ่งของอื่นๆ ที่ร่ำรวยได้มาใช้ในกิจการดังกล่าว คณะร่ำรวยชาวสารอาจจะมีกลุ่มเที่ยว ไปร่ำรวยหลายๆวัน หรือหลายๆกลุ่ม ไปวันเดียวกัน แต่แยกย้ายไปร่ำรวยในต่างท้องถิ่นกันได้ เมื่อได้ข้าวสารหรือสิ่งของพอแก่ความต้องการแล้ว ก็จะหยุดร่ำรวย แล้วนำข้าวสารหรือสิ่งของที่ร่ำรวยได้ มามอบให้แก่วัด ซึ่งวัดอาจจะเก็บข้าวสารส่วนหนึ่งไว้ใช้ในวันทำบุญ ที่เหลืออาจขายด้วยราคาถูกๆให้แก่ชาวบ้านที่ยากจน เป็นการช่วยเหลือชาวบ้านอีกโสดหนึ่งด้วย เงินที่ได้จากการจำหน่ายข้าวสารก็นำมาใช้บำรุงพระพุทธศาสนาต่อไป ดังนั้นจะเห็นได้ว่าทั้งวัดและบ้านต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันแสดงถึงความมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน

ความร่วมมือระหว่างบุคคลในสังคม

คนแต่ละคนถือว่าเป็นหน่วยหนึ่ง ของสังคม สังคมจะอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขได้ คนในสังคมต้องให้ความช่วยเหลือหรือร่วมมือซึ่งกันและกัน หากสังคมใดมีคนที่ต่างคนต่างอยู่ สังคมนั้นจะเดือดร้อนวุ่นวาย ไม่สงบ เหมือนสภาพสังคมในเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ๆ ในปัจจุบันนี้ ประเพณีการรำพาท้าวสารของชาวจังหวัดปทุมธานี แสดงให้เห็นชัดเจนถึงความร่วมมือของคนในสังคม ซึ่งเริ่มมาจากชาวบ้านให้ความร่วมมือกับวัด ช่วยกันออกไปรำพาท้าวสาร คณะรำพาร่วมมือกันพายเรือและร้องเพลงรำพา ชาวบ้านที่คณะรำพาไปขอบริจาคให้ความร่วมมือ ด้วยการบริจาคข้าวสารหรือสิ่งของอื่นๆ ตามกำลังศรัทธา ความร่วมมือหรือความสามัคคีนี้ ก่อให้เกิดพลัง สมดังคำกล่าวที่ว่า "สามัคคีคือพลัง" ที่ใครมีพลังแข็งแกร่ง ที่นั้นย่อมมีความมั่นคง ยากที่ศัตรูจะทำลายได้ ด้วยประการฉะนี้ การรำพาท้าวสารจึงเป็นประเพณีที่นาอนุรักษ์และเผยแพร่ออกไปให้กว้างขวาง เพื่อเป็นการส่งเสริมความร่วมมือของคนในสังคม เพื่อให้สังคมนั้นอยู่อย่าง เป็นสุขและสงบ

คุณธรรมของคนในสังคม

ประเพณีการรำพาท้าวสารของชาวจังหวัดปทุมธานี แสดงให้เห็นคุณธรรมด้านต่างๆ ของคนในสังคม เป็นต้นว่า การเสียสละ ความอดทน ความรับผิดชอบ และความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา :

การเสียสละนั้น ได้แก่ การที่ชาวบ้านเสียสละแรงกายพายเรือไปเป็นระยะทางไกลๆ เสียสละพลังงานในร่างกายต้องเปล่งเสียงร้องเพลง เสียสละความสุขสบายส่วนตัวในเวลา กลางคืนควรจะนอนหลับสบายภายใต้ผ้าห่มอันอบอุ่น กลับต้องนั่งตากลมและน้ำค้าง ซึ่งอาจจะ เป็นสาเหตุให้เจ็บป่วยได้ ส่วนผู้บริจาคก็ต้องเสียสละสมบัติส่วนตัว เช่น ข้าวสาร เงินทอง ผลไม้ หรือสิ่งอื่นๆ การเสียสละเช่นนี้เป็นคุณธรรมที่ช่วยให้คนลดความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นคุณธรรมที่สังคมพึงปรารถนา

สำหรับเรื่องความอดทนนั้น ได้แก่ อดทนต่อความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า กล่าวคือ ในเวลากลางวัน คณะผู้รำพาก็ต้องทำงานประกอบอาชีพของตนเอง ถึงตอนกลางคืน ควร

เป็นเวลาพักผ่อน แต่พวกเขากลับต้องไปร่ำพำข้าวสาร ในขณะที่นั่งเรือไปนั้น ก็ต้องออกนอก
 ความสะดวกเมื่อยขบ ออกนอกความหนาวเย็นของน้ำค้างและแมลงกลางคืน ออกนอกความ
 ว่างเหงาหาวนอน และบางครั้งต้องออกนอกอวาทาของผู้ไม่มีศรัทธาต่อการทำบุญ ซึ่งนอกจาก
 จะต้องออกนอกแล้ว ยังมีมีขันธ์คือความออกนอกอีกด้วย

ส่วนเรื่องความรับผิดชอบนั้น ไค้แก่ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่พุทธศาสนิกชนที่ศรัทธามี
 ต่อพระพุทธศาสนา หากผู้นับถือพุทธศาสนาไม่มีความรับผิดชอบต่อการสืบต่อพระพุทธศาสนา
 พระพุทธศาสนาก็คงไม่เจริญรุ่งเรืองสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้ การร่ำพำข้าวสารจึงเป็นประเพณี
 ที่สนับสนุนและส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีความรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนาด้วยประการฉะนี้

ความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา นั้น เป็นคุณธรรมที่ก่อให้เกิดการกระทำใน
 ทางที่ดีที่มีประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ประเพณีการร่ำพำข้าวสารของชาวจังหวัดปทุมธานี
 บ่งบอกถึงความศรัทธาเลื่อมใสอย่างลึกซึ้งต่อพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เพราะประเพณีนี้เกิดขึ้นได้
 และดำรงมาเป็นเวลาช้านาน ก็เนื่องจากความศรัทธาเลื่อมใสเป็นประการสำคัญ เพราะ
 ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า ความศรัทธาเลื่อมใสเป็นคุณธรรมประการหนึ่งที่ช่วยให้สังคมสงบและ
 ร่มเย็น

สภาพสังคมในชนบท

จากบทร่ำพำข้าวสารหลายบท แสดงให้เห็นว่า สังคมในชนบทนั้น มีสภาพและมี
 ความเป็นอยู่อย่างไร ความเจริญทางด้านวัตถุ เช่น ไฟฟ้ายังเข้าไปไม่ถึง ประชาชน
 ยังคงใช้ถ่าน ไม้ หรือฟืน ในการหุงต้มและให้แสงสว่าง คังบ่ร่องต่อไปนี้

จุกไต้อยู่แวมแวม	แลเห็นแกมอยู่ไวไว
ไอ้แม่นางแก้ว	เข้านอนแล้วหรือไธ
จุกไต้อยู่แวมแวม	มากเห็นแกมอยู่ไวไว
แม่บัวชุกาน	แม่นั่งทำงานอะไธ

วิถีชีวิตของประชาชนในชนบทดำเนินไปอย่างเรียบง่าย ใช้แรงงานในครอบครัว
 เป็นส่วนใหญ่ เครื่องทุ่นแรงยังไม่มี ยกตัวอย่าง เช่นในการเตรียมข้าวสารไว้หุงต้ม

ก็ต้องใช้การทําค้วยครก น้ำประปายังไม่มีใช้ ต้องตักจากคลองมาใส่ตุ่ม เชื่อเพลิงได้จาก
พื้นที่ต้องไปหามาเก็บไว้ กังในบ่อบรองต่อไปนี้

ข่าน้ำไม้ของทําคัก
ให้แม่อยู่แต่ในมุ้ง

พื้นของไม้ของหักไม้ของเก็บ
ให้แม่บ่ารุงไว้แต่เล็บ

ความนิยมในการรับประทานหมากและสูบบุหรี่แบบชาวชนบททั่วไป ปรากฏอยู่ใน
บ่อบรองค้วย ใต้แก

มาถึงแม่ช่า
แม่คุณจะให้
ใบของแม่กล้วยตานี
แม่คุณจะให้

ขอหมากกินสักคำแม่คุณช่า
ให้หาใส่ลงมา
ยามบุหรี่แม่คุณคุณ
ขอถ่านไฟค้วยสักก้อน

การที่ชาวบ้านรับประทานหมากกันทั่วไปนั้น อาจวิเคราะห์ได้ว่า เป็นการรักษาพัน
ให้หนานวีนหนึ่ง คือการรับประทานหมากนั้นต้องใช้ปูนและใบพลู ทั้งหมาก ปูน และพลู
น่าจะมีส่วนช่วยให้ฟันคงทน และช่วยให้ไม่มีกลิ่นปากค้วย ส่วนการสูบบุหรี่ของชาวชนบทนั้น
ก็คงใช้บุหรี่ยาคุณ มวนค้วยใบของตานีแห้ง บุหรี่สำเร็จรูปแบบที่ใช้อยู่ในปัจจุบันคงยังไม่เป็น
ที่นิยม หรืออาจจะยังไม่มีจำหน่ายในสังคมนั้นๆ บ่อบรองร่าพาข้าวสารนี้จึงได้เอ่ยถึงเฉพาะ
บุหรี่ที่มวนค้วยใบของ

สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดปทุมธานี เป็นแม่น้ำ ลำคลอง การคมนาคมทั่วไป ต้อง
ใช้เรือเป็นพาหนะเป็นส่วนใหญ่ ในหน้าน้ำ(ประมาณเดือน 10 - 11) น้ำจะไหลหลาก
จากเหนือลงมาท่วมพื้นที่ทั่วไป น้ำจะเจิ่งนอง ครั้นถึงหน้าแล้ง น้ำจะแห้ง และน้ำจะขึ้น-
ลง เป็นเวลา ผู้ที่ไม่เคยทราบสภาพดังกล่าวนี้ของจังหวัดปทุมธานี ก็สามารถทราบได้
จากบ่อบรองร่าพาข้าวสารต่อไปนี้

น้ำเหนือก็ไหลหลาก
น้ำก็มากบุญก็มา

ไหลมากก็มากมากเหลือหลาย
แม่คุณจะว่าอย่างไร

น้ำเหนือขมิ้นไม่ไหล่อง
ถึงน้ำในคลองจะแห้ง
รอรานาวาหยุด
แม่ชาแม่คุณ

น้ำในคลองมันก็แห้งเหือดหาย
แม่อ่า เพิ่งแล้งน้ำใจ
สองมือลูกก็ยุทหัวบันได
ลูกเอาสวนบุญมาให้

การประกอบอาชีพเกษตรกรรม

สภาพสังคมที่ปรากฏชัดในประเพณีรำพาท้าวสารอีกอย่างหนึ่งคือ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวจังหวัดปทุมธานี ซึ่งได้แก่การทำนา ชื่อของประเพณีว่า "รำพาท้าวสาร" ก็บ่งบอกให้ทราบว่า ในสังคมชนบทนี้ประกอบด้วยการทำนา ผลผลิตของการทำนาคือข้าวเปลือกซึ่งต่อมาก็กลายเป็นข้าวสาร บทของรำพาท้าวสารหลายบทที่กล่าวถึงผลผลิตของการทำนาคือ "ข้าว" ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ลูกเป็นเหมือนไก่แก้ว	มาร้องแจ้วแจ้วอยู่ที่ไถคุณ
มีข้าวสุกข้าวสาร	มากำทานทำบุญ
เหมือนลูกไก่ที่พลัดแม่	มาร้องแข่งแซ่ที่ไถคุณ
ให้แม่ไปรยข้าวสาร	นึกว่ากำทานทำบุญ
ข้าวสารลูกก็ไม่เลือก	ขอมเปลือกลูกก็ไม่ว่า
แม่คุณจะให้	ให้หาใส่ลงมา

จากตัวอย่าง จะเห็นว่า สังคมในชนบทที่กล่าวถึงในประเพณีรำพาท้าวสารนี้มีข้าวซึ่งได้มาจากการทำนา เมื่อมีข้าวก็ต้องทำบุญด้วยข้าว จึงแสดงให้เห็นว่าการประกอบอาชีพของชาวบ้านได้แก่การทำนา

คำานภาษา

ถึงแม้ว่าบทรำพาท้าวสารจะเป็นบทประพันธ์สั้นๆมีลักษณะคล้ายกาพย์ยานี ซึ่งแต่ละวรรคจะมีคำใช้ประมาณ 4 - 6 คำ เป็นส่วนใหญ่ ก็ตาม แต่เมื่อได้พิจารณาแล้วจะพบว่า คำต่างๆในบทรำพาท้าวสารเหล่านี้ ให้ความรู้ ความเข้าใจและความรู้สึก

ซึ่งสามารถวิเคราะห์ในแง่ต่างๆ ได้ดังนี้

การใช้คำง่าย

การใช้คำง่ายเป็นคำพื้นฐานที่มีใช้อยู่เป็นปกติประจำวันของชาวบ้าน เป็นคำตรงไปตรงมา แต่ให้ความประทับใจแก่ผู้ฟัง ซึ่งสามารถเข้าใจได้ทันที ตัวอย่าง เช่น

มาถึงแม่บ้านนี้	อย่าว่ารู้ใจจนใจ
แม่เจ้าประคุณ	ลุดนำส่วนบุญมาให้
มาถึงแม่บ้านใหญ่	หัวบันไคแม่ด้อมทอง
สวยทรูงามวิไล	หัวบันไคแม่ลงคดอง

จากตัวอย่าง คำในวรรคที่ว่า "แม่บ้านใหญ่" ก็คือ "หัวบันไคแม่ด้อมทอง" ก็คือ หรือ "สวยทรูงามวิไล" ต่างเป็นคำง่ายแต่กินความมากและให้ความชื่นใจแก่ผู้ฟังเป็นอย่างยิ่ง เพราะการที่รับคำเรียกขานว่า "แม่บ้านใหญ่" นั้น ย่อมหมายถึงว่าเป็นผู้มีอันจะกิน หน้าซำหัวบันไคยังหุ้มด้วยทองอีก นอกจากบ้านจะใหญ่โตแล้วยังสวยงาม ทรูทร่า ยิ่งแสดงถึงความทันสมัยอีกด้วย

การใช้คำไพเราะสละสลวย

การใช้คำในบทร่ำพาข้าวสาร ในแต่ละวรรคจะมีทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร ทั้งแล้วเกิดความเคลิบเคลิ้มและซาบซึ้ง ซึ่งอาจชวนให้เกิดศรัทธาขึ้นได้ ตัวอย่าง เช่น

รูปร่างดัง <u>เขาเขียน</u>	มือคังลา <u>เทียนที่</u> ซากสิง
ใครจะงาม <u>เทียมทาน</u>	อยู่บนชั้น <u>ดาวกิงส์</u>
ท่าบุญอย่า <u>เนิ่นนาน</u>	มาท่าทานอย่า <u>เนิ่นช้า</u>
วิมาน <u>เลื่อนลอย</u>	มาจอกคอย <u>อยู่หน้าท่า</u>
ทำเพื่อ <u>ให้ไคบาท</u>	ท่าบาท <u>ให้ไคซัง</u>
ให้เป็น <u>เศรษฐีมหาเศรษฐี</u>	ให้ <u>มั่งมีมั่งคั่ง</u>

จากตัวอย่าง จะเห็นว่า "รูปอย่าง" "เขาเขียน" "เทียมทาน" "เนิ่นนาน" และ "เลื่อนลอย" ต่างเป็นคำที่เป็นสัมผัสอักษร ส่วน "อย่า - ฆ่า" "ให้ - ใ้" และ "มั่งคั่ง" เป็นคำสัมผัสสระ คำสัมผัสหรือคำคล้องจองเหล่านี้ ช่วยให้บทกวีไพเราะสละสลวย เมื่อผู้ร้องใส่ทำนองและร้องด้วยน้ำเสียงชวนฟัง ประกอบกับเป็นเวลา กลางคืนเงียบสงบปราศจากเสียงรบกวน บทกวีไพเราะเหล่านี้ยิ่งเพิ่มความไพเราะยิ่งขึ้น

การซ้ำคำ

บทกวีไพเราะหลายบทที่มีการซ้ำคำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะต้องการเน้นความ เพื่อให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาจะใคร่ร่วมทำบุญ หรือเพื่อต้องการให้ผู้ฟังมีความเข้าใจในบทกวีเหล่านั้น ยิ่งขึ้นก็ได้ ตัวอย่างบทกวีดังกล่าว เช่น

ทำบุญ <u>เมื่อ</u> ยามชั้	มาศักบาตร <u>เมื่อ</u> ยามของแพง
ทำ <u>ไว้</u> เมื่อจน	จะได้กุศลแรงแรง
ทำ <u>บุญ</u> ก็ <u>เป็น</u> บุญ	ทำ <u>ทาน</u> ก็ <u>เป็น</u> ทาน
แม่ <u>แพร่</u> สี <u>เขียว</u>	ขอ <u>เชิญ</u> มา <u>เหนี่ยว</u> วิมาน

จากตัวอย่างจะเห็นว่า "เมื่อ" เน้นเกี่ยวกับเวลา อาจมีความหมายว่า การทำบุญนั้น ไม่ว่าจะเป็นเวลาของถูกของแพง เวลา ร่ำรวยหรือยากจน ก็ทำได้ทั้งนั้น และหากทำเวลายากจน ยิ่งจะได้บุญกุศลมาก เพราะแสดงว่า ผู้ทำมีศรัทธาอย่างแท้จริง ส่วนคำว่า "บุญ" และ "ทาน" นั้น เน้นให้เห็นถึงอันติสงส์ของการทำบุญว่า ต้องได้ผลตอบแทนอย่างแน่นอน ส่วนผลตอบแทนจะเป็นอะไรนั้น ก็สุดแท้แต่ อาจเป็นความสบายใจ ความสุขใจที่ได้ทำความดี มีผู้เข้าใจผิดหรือไขว่ไขวว่า เมื่อทำบุญทำทานแล้วจะต้องร่ำรวยมั่งมี หรือมียศตำแหน่งสูงขึ้น ความจริงแล้วการทำความดีย่อมได้ความดี สมดังคำของสมเด็จพระบพม ศาสตราที่ว่า "พักก็ไ้ก็"

การใช้คำเปรียบเทียบ

การใช้คำเปรียบเทียบเพื่อบรรยายให้เห็นภาพชัดในใจของผู้ฟัง และก่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น คำเปรียบเทียบที่ใช้ในบทกวีชาวจีนส่วนใหญ่จะเป็นคำอุปมา (simile) และคำอุปโลกน์ (metaphor) ตัวอย่างเช่น

มีลูกเหมือนดอกบัว	ให้มีผิวเหมือนดอกไม้
หอมรวยระรื่น	ให้หอมขึ้นไปไกล
ลูกเป็นเหมือนไก่อ้วน	มตร่องแจ้วแจ้วอยู่ไต้คุณ
มีข้าวสุกข้าวสาร	มาทำทานทำบุญ
ข้าวขาวราวระลอก	มาหอมคอกคอกพิณ
แม่เรือนเครื่องสรรพ	เชิญมารับส่วนบุญ

การเปรียบเทียบนี้เป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่ช่วยให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึก เห็นจริงตาม หรือมองเห็นภาพ ตามที่ผู้ร้องต้องการให้เป็นเช่นนั้น จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่า ผู้ร้องว่าพาท้องการให้ผู้ฟัง เกิดความปิติยินดีว่าถ้ามีลูกละก็ให้เป็นคนที่มีคุณค่า เช่น ดอกบัวที่เขาใช้บูชาพระ หากจะมีสามีก็ให้มีรูปร่างสวยงามและเป็นคนที่มีชื่อเสียงเหมือนดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม ส่วนในบทที่สองนั้น ผู้ร้องต้องการผู้ฟังทราบและเข้าใจว่า ผู้ร้องทำต่อกว่าในทุกคืน เหมือนไก่ที่คุ้ยเขี่ยหาอาหารอยู่ไต้คุณ จะได้กินอิ่มท้องหรือไม่ ก็สุดแท้แต่ความเมตตาปรานีของผู้ฟัง การด้อมท้วงเช่นนี้มีได้เป็นการดูถูกตัวเอง แต่เป็นการแสดงว่าผู้ร้องมีความอ่อนน้อมและสุภาพ ต้องการให้เกียรติผู้ฟังอย่างแท้จริง

สำหรับในบทที่ 3 เป็นการเปรียบเทียบเกี่ยวกับสีของข้าวสารกับระลอกน้ำ ผู้ที่อยู่ไกลแม่น้ำหรือเคยหลงไปทางน้ำ คงจะเคยสังเกตเห็นว่าระลอกน้ำนั้นมีลักษณะขาวใสและคูบริสุทธิ ^{/เคิน}ไม่ว่าระลอกน้ำนั้นจะเกิดจากน้ำใสหรือขุ่น การเปรียบเทียบเช่นนี้ทำให้ผู้ฟังนึกเห็นภาพว่าขณะที่เหาะจากชั้นหรือภาชนะอื่น ๆ ลงสู่ภาชนะที่รองรับนั้น เมล็ดข้าวที่ไหลเป็นสายนั้นคล้ายกับระลอกน้ำที่เป็นสาย กุสะอาก บริสุทธิ ภาพดังกล่าวอาจก่อให้เกิดความปิติยินดีต่อการบริจาค ซึ่งเท่ากับได้รับบุญกุศลทันทีเห็น

การใช้คำสรรพนาม

คำสรรพนามที่ใช้ในบทรำพาท้าวซาวสาร ส่วนใหญ่จะเป็นคำที่แสดงอาการยกย่อง เช่น คำสรรพนามบุรุษที่ 2 จะใช้ว่า แม่ พ่อ คุณน้า คุณนาย และเจ้าพระคุณ ส่วนสรรพนามบุรุษที่ 1 จะใช้ว่า ลูก เสมอ ทั้งนี้อาจวิเคราะห์ได้ว่า ผู้ร่ำรำพาท้าวซาวสารให้ความเคารพนับถือผู้บริจาคว่าเป็นเสมือนญาติผู้ใหญ่ และตนเองเป็นลูกหลาน เพื่อให้เกิดความสนิทสนมใกล้ชิดกันฉันญาติสนิท จะทำให้ผู้ฟังไม่ถือสาว่าเป็นการรบกวนเวลานอน และจะได้บริจาคว้าวสารและสิ่งของด้วยความเต็มใจและยินดี ตัวอย่างคำสรรพนามดังกล่าว เช่น

อรานาวาหยุก	สองมือก็ยกยุคนันโต
แม่ซาแม่คุณ	ลูกเอาสวนบุญมาให้
มาถึงแม่บ้านใหญ่	คุณน้าคุณนายแม่ใจบุญ
ทำบุญเสียก่อน	เลิกแม่เกสรพิกุล
ซาวสารลูกก็ไม่เลือก	ซาวเป็ลือกลูกก็ไม่ว่า
สองถึงสามถึง	ให้บ่ตักตั้งลงมา

จากตัวอย่าง จะเห็นว่าสรรพนามบุรุษที่ 2 คือคำว่า "แม่" ใช้มากแทบทุกบท อาจวิเคราะห์ได้อีกแง่หนึ่งว่า สังคมชนบทมีความเชื่อว่า สตรีมีความศรัทธาใคร่ทำบุญทำกุศลมากกว่าบุรุษ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสตรีมีจิตใจอ่อนโยน และทำหน้าที่เป็นแม่บ้าน ทรัพย์สินเงินทอง และเข้าของทุกอย่างอยู่ในความดูแลของแม่บ้าน เมื่อแม่บ้านจะบริจาคว่าเพื่อการบุญการกุศล ก็ยอมทำได้โดยสะดวก ไม่มีใครตำหนิติเตียนหรือขัดขวางได้ อีกประการหนึ่ง สตรีในสมัยก่อนไม่ค่อยออกไปประกอบอาชีพต่างบ้านต่างเมือง ถ้าจะทำงานก็ทำงานเกษตรกรรมหรืองานที่อยู่ในบริเวณบ้าน ไม่ต้องไปค้างอ้างแรมที่ไหน มีโอกาสอยู่บ้านมากกว่าบุรุษ เพราะฉะนั้นคณะรำพาท้าวซาวสารมีความเชื่อมั่นว่า เมื่อร้องเชิญชวนแม่บ้านให้ทำบุญแล้ว ต้องไม่ผิดหวังอย่างแน่นอน

การใช้คำที่เป็นชื่อของดอกไม้

ในบทร่ำพาวชาวสารหลายบท มีคำที่กล่าวถึงชื่อดอกไม้ต่างๆที่มีอยู่ตามชนบทและเป็นดอกไม้ที่นำมาใช้บูชาพระ เช่น ดอกบัว หรือดอกไม้ที่นำมาใช้เป็นยาสมุนไพร เช่น ดอกพิกุล เป็นต้น ทั้งนี้อาจวิเคราะห์ได้ว่า ชีวิตในชนบทมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับต้นไม้มาก ชาวบ้านนิยมปลูกต้นไม้และรู้จักต้นไม้เหล่านั้นดี เพราะฉะนั้นเมื่อคิดบทร่ำพาวชาวสารขึ้นมา จึงใช้คำที่เป็นชื่อต้นไม้และดอกไม้ดังกล่าว เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจได้ดี เพราะผู้ฟังรู้จักต้นไม้และดอกไม้เหล่านั้น ความเข้าใจนี้จะนำมาให้เกิดศรัทธา อันจะก่อให้เกิดการกระทำคือการบริจาคต่อไป ตัวอย่างบทร่ำพาวชาวสารที่กล่าวถึงดอกไม้ต่างๆ เช่น

หอมดอก หอมดอก	หอมดอก <u>ดอกเตย</u>
ทำบุญเสียดอก	เด็กแม่ <u>เกสร</u> อบเชย
<u>เจ้าช่อมะกอก</u>	มาหอม <u>ดอก</u> ลำไย
แม่เจ้าประคุณ	ลูกเอาส่วนบุญมาให้
ข้าวขาวราระลอก	มาหอมดอก <u>ดอกพิกุล</u>
แม่เรือนเครื่องสรรพ	เชิญมารับส่วนบุญ
ขาวขาวแมลาระลอก	ลาหอมดอก <u>ดอกจำปา</u>
ข้างชั้นแล้วหนอ	เรามาขอร่ำพา

ในคำนี้ คำที่ใช้ในบทร่ำพาวชาวสาร นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ยังมีคำที่น่าสนใจอีก 3 คำ คือคำว่า เจ้าขาว ขาวขาว และข้าวขาว คำทั้ง 3 นี้ แท้เดิมน่าจะใช้ว่า เจ้าขาว ตามพระนามของพระองค์เจ้าขาว ผู้ทรงริเริ่มเรื่องการร่ำพาวชาวสารขึ้น ดังได้กล่าวมาแล้ว แต่เมื่อเวลาผ่านไป ผู้ร้องคงคิดว่า เป็นการขอชาวสารซึ่งเป็นสีขาว จึงร้องเป็น ข้าวขาว และจากนั้นก็เพี้ยนเป็น ขาวขาว ก็อาจจะเป็นได้

ความที่ผู้เขียนได้เล่าถึงประเพณีร่ำพาวชาวสารมาตั้งแต่ต้น จะเห็นว่าประเพณีนี้มีความคล้ายคลึงกับประเพณีการเล่นเพลงร้อยพรรษาของชาวอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งสุมาลย์ เรืองเดช ได้รวบรวมไว้ ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 1 กล่าวคือเป็นประเพณีที่

เนื่องด้วยพระพุทธศาสนา และเป็นการขอเรียไร้ข้าวของเงินทองจากชาวบ้านในเวลากลางคืน มีบทร้อง ซึ่งใช้ทั้งแม่เพลงและลูกคู่ เช่นเดียวกัน แต่ประเพณีทั้งสองนี้มีความแตกต่างกันตรงที่ประเพณีการเล่นเพลงร่ายพรหม เป็นการเดินทางทางบก และสิ่งของที่ขอเรียไร้ไม่ได้เน้นที่ข้าวสาร มุ่งที่เงินเป็นสำคัญ ส่วนประเพณีการรำพาค้าวสาร เป็นการเดินทางทางน้ำโดยใช้เรือเป็นพาหนะ และสิ่งที่ขอรำพา เน้นที่ข้าวสารเป็นส่วนใหญ่ ส่วนผู้บริจาคจะให้เข้าของอื่นๆ เป็นต้นว่า เงิน หรือผลไม้ ก็เป็นส่วนเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม เป็นที่นาคิดว่าประเพณีทั้งสองนี้ น่าจะมีความสัมพันธ์กันในแง่ที่เกิดจากความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และเกิดจากความศรัทธาในบวรวิสุทธิของชาวบ้านที่มุ่งมั่นบำรุงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่และเจริญรุ่งเรืองเป็นศาสนาคู่ชาติไทยตลอดไป เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็ประเพณีการเล่นเพลงร่ายพรหม ของชาวอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี หรือประเพณีการรำพาค้าวสารของชาวปทุมธานี ก็น่าจะได้อิทธิพลและเผยแพร่ต่อไปในหมู่พุทธศาสนิกชนทั่วไป

ประเพณีการตักบาตรพระร้อยของจังหวัดปทุมธานี

การตักบาตรพระร้อยของชาวจังหวัดปทุมธานี เป็นประเพณีที่จัดทำกันมาเป็นเวลานาน แต่ไม่สามารถทราบได้แน่ชัดว่า ใครเป็นผู้ริเริ่มขึ้น และด้วยจุดมุ่งหมายเพื่ออะไร ประเพณีนี้ก็เหมือนกับประเพณีท้องถิ่นอื่นๆ เช่นประเพณีการตักบาตรข้าวสาร หรือประเพณีการตักบาตรรูปเทียน คือเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความมีจิตเลื่อมใสศรัทธาและความสามัคคีพร้อมเพรียงของพุทธศาสนิกชน นับว่าเป็นประเพณีที่สร้างสรรคสังคมให้มีความสุขสงบร่มเย็น สมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะธำรงรักษาและเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป

ประเพณีการตักบาตรพระร้อย ที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นประเพณีที่พุทธศาสนิกชนในจังหวัดปทุมธานีได้จัดให้มีขึ้นเป็นประจำทุกปี การเรียกชื่อประเพณีอาจจะซ้ำกับประเพณีในท้องถิ่นอื่นๆ เช่น ประเพณีตักบาตรพระร้อยของวัดไทยเจริญ ตำบลบางกร่าง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ซึ่ง "สุเมธิน" ได้เขียนเล่าไว้ในวารสารวัฒนธรรมไทย ฉบับที่ 9 ประจำเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2507 แต่วิธีดำเนินการต่างกัน กล่าวคือ ประเพณีการตักบาตรพระร้อยของวัดไทยเจริญนั้น "สุเมธิน" เล่าว่า

...การตักบาตรพระร้อยนี้เกิดทำเป็นประเพณีขึ้นเพราะพระอธิการองค์หนึ่งชื่ออธิการแดง ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสปกครองวัดไทยเจริญ(แต่ก่อนชื่อวัดบ้านจีน) เป็นผู้จัดให้มีขึ้น และทำกันต่อมาจนเป็นประเพณีนิยม เดิมทีเกี่ยวชาวบ้านวัดหน้าไทรไคร้เริ่มจัดทำมาจนวัดโคกๆทั้งสิ้น แต่ต่อมาในระยะหลัง วัดหน้าไทรไคร้ไม่สามารถจะจัดทำต่อไปได้ จึงได้มอบให้วัดไทยเจริญ(วัดบ้านจีน) จัดทำต่อมาเป็นระยะเวลานาน ที่เรียกตักบาตรพระร้อยนั้น อันที่จริงเป็นสำนวนที่ใช้เรียกกันตามหมู่บ้าน แต่อาจจะเรียกกันเต็มๆต้องเรียกว่าตักบาตร

พระร้อยแปด คำว่า "ร้อยแปด" หมายถึงพระคณาจารย์ร้อยแปดองค์
 ที่ได้ร่วมปลุกเสกหลวงพ่อบุทธอาคม ตามเรื่องที่จะกล่าวต่อไป
 ในพ.ศ. 2466 พระอธิการซึ่งเป็นเจ้าอาวาสปกครองวัดไทยเจริญอยู่
 ได้ประชุมปรึกษาหารือกับคณะกรรมการวัด จัดสร้างพระพุทธรูปองค์หนึ่ง
 เพื่อไว้เป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านนั้นและอนุชนรุ่นหลังๆต่อไป
 ได้ ออกบอกรูปตามชาวบ้านในตำบลนั้นและตำบลใกล้เคียง เพื่อจะ
 นำทองเหลืองมาหล่อเป็นองค์พระ... พระอาจารย์จำนวนร้อยแปด
 องค์ชานาญในวิชาไสยศาสตร์ปลุกเสกจารึกอักขระลงในแผ่นทองเหลือง
 แล้วนำมามอบให้วัดไทยเจริญจัดการหล่อต่อไป... หลวงพ่อบุทธอาคมนั้น
 หล่อสำเร็จเมื่อพ.ศ. 2466... ประชาชนเคารพสักการะถือเป็นสิ่ง
 ศักดิ์สิทธิ์ประจำตำบลอยู่จนถึงทุกวันนี้

การสักบาตรพระร้อยนี้ ก็เริ่มทำมาตั้งแต่สร้างหลวงพ่อเสร็จ
 คือในวันแรม 8 ค่ำ เดือน 12 พ.ศ. 2466 เมื่อสร้างหลวงพ่อเสร็จ
 ก็จัดการฉลอง และต่อมาในวันแรม 8 ค่ำ เดือน 12 ทุกๆปี ชาวบ้าน
 ถือกันว่า เป็นวันฉลองหลวงพ่อ และเรียกว่าวันทำบุญสักบาตรพระร้อยแปด
 หรือพระร้อยเป็นประจำสืบมา ในวันแรม 7 ค่ำ เดือน 12 ก่อนถึงวัน
 งานวันหนึ่ง คณะกรรมการพร้อมด้วยเจ้าอาวาสจะจัดขบวนเรือแห่หลวง
 พ่อบุทธอาคมอย่างมโหฬาร ไปตามลำคลองบางกอกน้อย แห่ไปทาง
 ตะวันออกจกวัดชัยพฤกษ์และทางตะวันตกจกวัดท่าเรือมาใหญ่ พอถึงอำเภอบาง
 บางใหญ่แล้วก็นำขบวนย้อนกลับมาตั้งทำพิธีที่วัด ให้ประชาชนปิดทองสักการะ
 เป็นเวลา 3 วัน 3 คืน และตลอด 3 วัน 3 คืนนี้ จะมีหรรสพสมโภชตลอด
 งาน พอถึงรุ่งอรุณของวันใหม่ ประชาชนจำนวนมากมายหลายพันคน ซึ่ง
 มาจากตำบลต่างๆ... ได้พร้อมใจกันมาร่วมทำบุญสักบาตรพระร้อย ที่ริม
 คลองบางกอกน้อย เริ่มแต่วัดไทยเจริญเป็นแถวยาวเหยียดไปตามสองฝั่ง
 ผู้ที่มีเคหสถานอยู่ไกลออกไป ไม่สามารถจะใช้เรือพายมาได้ ก็ใช้เรือ

ติดเครื่องยนต์ขนาดต่างๆมาหาที่จอกตามชอบใจ เพื่อคอยตักบาตรพระ
 ที่มาจากอารามต่างๆ ส่วนพระภิกษุและสามเณรที่มารับบิณฑบาตนั้น
 ก็จะใช้เรือติดเครื่องยนต์และเรือพายด้วย...หลังจากทำบุญตักบาตร
 เสร็จเรียบร้อยแล้ว ตอนบ่ายเวลา 15.00 น. จัดให้มีการแข่งขัน
 เรือขึ้น...พิธีแข่งเรือจะเริ่มตั้งแต่ 15.00 น. ถึงค่ำ จึงได้แยกย้าย
 ออกลาจากกัน ("สุเมธิน" 2507 : 17 - 19)

สำหรับประเพณีการตักบาตรพระร้อยของชาวจังหวัดปทุมธานี จะมีลักษณะและวิธี
 การ ดังจะได้กล่าวต่อไป

ประเพณีการตักบาตรพระร้อยของจังหวัดปทุมธานี จะเริ่มขึ้นภายหลังวันออกพรรษา
 คือเริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 เป็นต้นไป จนถึงราวกลางเดือน 12 วัดที่อยู่ตามริม
 แม่น้ำเจ้าพระยา หรือตามคลองที่แยกไปจากแม่น้ำเจ้าพระยาตลอดจนลำคลองอื่นๆ จะตกลง
 กำหนดแ่งวันกันเป็นเจ้าภาพ เพื่อไม่ให้จัดการตักบาตรพระร้อยตรงกัน เพราะจะทำให้
 จำนวนพระที่ไปรับบาตรมีจำนวนไม่ถึง 100 รูป แต่ถ้าวัดอยู่ห่างกันมาก หรือต่างตำบลกัน
 อาจจัดตรงกันก็ได้ การกำหนดว่าวัดใดควรเป็นเจ้าภาพวันไหนนั้น ไม่ทราบว่าแต่เดิม ใคร
 เป็นผู้กำหนดและวางเป็นหลักเกณฑ์ไว้ แต่ปัจจุบันชาวบ้านจะทราบว่าวันไหนวัดใดเป็นเจ้าภาพ
 เป็นคนว่า

วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 วัดที่เป็นเจ้าภาพ ได้แก่ วัดมะขาม วัดเปรมประชากร อำเภอเมือง

วัดสะแก และวัดเจดีย์ทอง อำเภอสามโคก

วันแรม 2 ค่ำ เดือน 11 วัดที่เป็นเจ้าภาพ ได้แก่ วัดหงส์ปทุมवास อำเภอเมือง

วันแรม 3 ค่ำ เดือน 11 วัดที่เป็นเจ้าภาพ ได้แก่ วัดสำแล อำเภอเมือง

วันแรม 4 ค่ำ เดือน 11 วัดที่เป็นเจ้าภาพ ได้แก่ วัดบางหลวงไหว้พระ อำเภอเมือง และวัด

บัวหลวง อำเภอสามโคก

วันแรม 5 ค่ำ เดือน 11 วัดที่เป็นเจ้าภาพ ได้แก่ วัดโบสถ์ อำเภอเมือง วัดราษฎร์รักษาทำ

อำเภอเมือง และวัดไผ่ล้อม อำเภอสามโคก

- วันแรม 6 ค่ำ เดือน 11 วัดที่เป็นเจ้าภาพ ได้แก่ วัดโกกัณฑ์ อำเภอสสามโคก และวัด
บ่อเงิน อำเภอลาดหลุมแก้ว
- วันแรม 7 ค่ำ เดือน 11 วัดที่เป็นเจ้าภาพ ได้แก่ วัดบางนา อำเภอสสามโคก | วัดสุราษฎร์-
รังสรรค์ อำเภอสสามโคก และวัดบ่อทอง อำเภอลาดหลุมแก้ว
- วันแรม 8 ค่ำ เดือน 11 วัดที่เป็นเจ้าภาพ ได้แก่ วัดดาวเรือง อำเภอเมือง และวัดบาง
เตยกลาง อำเภอสสามโคก
- วันแรม 9 ค่ำ เดือน 11 วัดที่เป็นเจ้าภาพ ได้แก่ วัดบางโพธิ์เหนือ อำเภอเมือง
- วันแรม 10 ค่ำ เดือน 11 วัดที่เป็นเจ้าภาพ ได้แก่ วัดบ้านพร้าวใน อำเภอสสามโคก
- วันแรม 11 ค่ำ เดือน 11 วัดที่เป็นเจ้าภาพ ได้แก่ วัดชัยสิทธิवास อำเภอสสามโคก

ฯลฯ

วิธีดำเนินการตักบาตรพระร้อย

วิธีตักบาตรพระร้อย จะมีวิธีดำเนินการดังนี้

เมื่อใกล้ถึงกำหนดวัดใดเป็นเจ้าภาพ วัดนั้นจะออกหนังสือแจ้งไปยังวัดต่างๆ เพื่อ
นิมนต์พระภิกษุหรือสามเณรให้มารับบาตร พระภิกษุและสามเณรที่ได้รับนิมนต์จะมีจำนวนตั้งแต่
ร้อยรูปขึ้นไป เพราะเหตุนี้การตักบาตรประเภทนี้จึงเรียกว่า การตักบาตรพระร้อย

เมื่อออกหนังสือนิมนต์พระภิกษุและสามเณรไปแล้ว วัดที่เป็นเจ้าภาพจะเตรียมการ
ในเรื่องต่างๆ ได้แก่ การเตรียมจัดการรำพาสาวสารเพื่อรวบรวมข้าวสารไว้ต้มข้าวต้มสำหรับ
ถวายพระภิกษุและสามเณรที่มารับบาตรในวันงานตอนเช้า หรือสำหรับหุงเลี้ยงคนที่มาช่วยงาน
ประการต่อไปเตรียมปักเสาและชิงเชือกไว้สองฝั่งของแม่น้ำหรือลำคลอง โดยใช้วัดเป็นศูนย์
กลาง แล้วชิงเชือกไปทางทิศเหนือและทิศใต้ของวัดพอประมาณ สำหรับให้ชาวบ้านนำเรือมา
จอดท่อกันตามแนวเชือกที่ชิง (รูปที่ 1) แคะให้ขุด้านในชิดกับริมฝั่งแม่น้ำหรือลำคลอง ให้
แนวเชือกพันลำเรือออกมาเล็กน้อย เพื่อให้เรือของพระภิกษุและสามเณรสาวไปตามเชือกใน
เวลารับบิณฑบาต (รูปที่ 2) หากแนวเชือกที่ชิงนี้ผ่านหน้าบ้านผู้ใด เจ้าของบ้านนั้น อาจ
นั่งที่ชานบ้านหรือบันไดบ้านก็ได้ โดยไม่ต้องลงเรือ (รูปที่ 3 และรูปที่ 4)

รูปที่ 1 เรือของพุทธศาสนิกชนจอดอยู่หลังแนวเขื่อน

รูปที่ 2 เรือของพระภิกษุและสามเณรสาวไปทวายแนวเขื่อน

รูปที่ 3 พุทธศาสนิกชนนั่งที่ฐานบ้านเพื่อรดกัมมาทร

รูปที่ 4 แหนที่จะนั่งในเรือ ไร่บ้านโคกบ้านก็ได้

รูปที่ 6 เรือพระพุทธรูปและเจ้าอาวาส มีคนตรีประกอด้วย

รูปที่ 7 เรือพระพุทธรูปและเจ้าอาวาส รับปีนพาคเป็นลำแรก

พายเรือหรือจุกทะเลเล่น เป็นที่สนุกสนาน สำหรับผู้ใหญ่ก็จะหาซื้อของกินหรือกับข้าวกลับไป

ฝากคนที่อยู่ที่บ้าน การลดยเรือนี้จะเลิกต่อเมื่อตะวันลับฟ้าไปแล้ว หรือราวๆ 19.00 น. สำหรับตอนกลางคืน บางวัดอาจจัดให้มีภาพยนตร์หรือมหรสพอย่างอื่น แต่บางวัดก็ไม่จัด เป็นอันว่าการตักบาตรพระร้อยเสร็จสิ้นแค่การลดยเรือในตอนเย็น

การวิเคราะห์ประเพณีการตักบาตรพระร้อย

ประเพณีการตักบาตรพระร้อยของชาวจังหวัดปทุมธานี ถึงแม้ได้กล่าวมาแล้ว สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. ประเพณีการตักบาตรพระร้อยนี้ เป็นประเพณีที่เนื่องด้วยพระพุทธศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี
2. ประเพณีนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับการตักบาตรเทโว เพราะกระทำภายหลังวันออกพรรษา แต่มีส่วนที่ต่างกันตรงที่การตักบาตรพระร้อย เป็นการตักบาตรทางน้ำ และจำนวนพระภิกษุที่มารับบิณฑบาตมีจำนวนถึง 100 รูปหรือมากกว่า จึงนับว่าเป็นการทำบุญอย่างยิ่งใหญ่ประการหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัยความเสียสละทั้งค่าน้ำกำลังเงิน กำลังกาย และกำลังใจเป็นอย่างสูง กล่าวคือต้องใช้จ่ายเงินเพื่อซื้ออาหารคาวหวาน และต้องเหน็ดเหนื่อยต่อการประกอบอาหารจำนวนมากเหล่านั้น หากไม่มีความตั้งใจจริง ก็จะทำให้สำเร็จไม่ได้
3. การตักบาตรพระร้อยนี้เป็นประเพณีที่แสดงถึงความสามัคคีพร้อมเพรียงระหว่างชาวบ้าน และแสดงถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้านกับวัด คุณลักษณะนี้แสดงถึงความเป็นผู้มีวัฒนธรรมสูง ซึ่งสมควรรักษาคูธรรมดังกล่าวไว้ให้นาน
4. การตักบาตรพระร้อยนี้เป็นประเพณีที่ทำให้คนลดความเห็นแก่ตัว เป็นตัวอย่างอันดีแก่เด็กและเยาวชน ทำให้เด็กและเยาวชนเห็นว่า ผู้ใหญ่มีความเสียสละทั้งกำลังกาย กำลังใจและกำลังเงิน และมีความสมัครสมานสามัคคีกัน ตัวอย่างที่พวกเขาเห็นนี้ก็คือว่า คำสั่งสอนเป็นอันมาก
5. ประเพณีการตักบาตรพระร้อยของชาวปทุมธานีมีมานานแล้ว ซึ่งสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชาวปทุมธานีเป็นอย่างยิ่ง เพราะท้องถิ่นใดมีประเพณีเป็นของตนเอง ย่อมแสดงให้เห็นว่าท้องถิ่นนั้นเจริญมานาน จึงได้มีอะไรๆ เป็นของตนเอง และการที่ท้องถิ่น

ใครมีประเพณีของตนเองเช่นนี้ การที่จะรับวัฒนธรรมต่างชาติ ซึ่งเป็นของใหม่ ย่อมเป็นไปได้ยาก นับว่าเป็นการดี

6. เป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงความผสมกลมกลืนระหว่างความศรัทธาเดิมใส่ในพระพุทธศาสนาและการละเล่นเพื่อความสนุกสนาน การพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งเหมาะสมแก่สภาพท้องถิ่น กล่าวคือ สภาพท้องถิ่นของจังหวัดปทุมธานีเป็นที่ราบลุ่ม พื้นที่เต็มไปด้วยแม่น้ำ ลำคลอง การกระทำพิธีกรรมใดๆจึงต้องจัดให้เหมาะสมแก่สภาพท้องถิ่น ดังนั้นการตักบาตร พระร้อยในตอนเช้าก็ดี และการแข่งเรือ การลอยเรือในตอนเย็นก็ดี จึงเป็นการทำบุญและการละเล่นที่สอดคล้องกับสภาพสังคมได้

บทสรุปและเสนอแนะ

ประเพณีการรำพาช่าวสารและประเพณีการตักบาตรพระร้อยของจังหวัดปทุมธานี ได้ศึกษาจากตำบลบางปรอก ตำบลบ้านกลางและตำบลบางพูด ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยใช้วิทยากรจำนวน 11 คน จากการศึกษาครั้งนี้สรุปได้ว่า

1. การรำพาช่าวสารมีความหมายถึงการขอขมาหรือการเรียกร้อยช่าวสาร เพื่อนำมาใช้ในกิจการที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา การรำพาช่าวสารนี้มีมานานแล้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ผู้ที่ริเริ่มให้มีการรำพาช่าวสารขึ้นได้แก่พระองค์เจ้าวิฑูริวงศ์ (พระองค์เจ้าขาว) โดยได้รับความร่วมมือจากชาวไทยรามัญ เป็นผู้ดำเนินการ การรำพาช่าวสารจะเริ่มกระทำภายหลังวันออกพรรษา และไปเรียกร้อยช่าวสารในเวลากลางคืน มีบทร้องประกอบ ใช้แม่เพลงเป็นต้นเสียง และมีพายเป็นลูกคู่ บทร้องรำพาช่าวสารเท่าที่รวบรวมได้มีจำนวน 100 บท แบ่งเป็น 3 ประเภทคือ บทเกริ่น บทขอ และบทให้พรและลา บทร้องดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ในแง่ต่างๆดังนี้

1.1 ด้านความเชื่อ มีความเชื่อในเรื่องสวรรค์ ชาติหน้า อาณิสร์ของผลบุญ เชื่อว่าคนที่มีอายุยืนนานคือคนมีบุญ และมีความเชื่อในเรื่องแรงศรัทธาและคำอธิษฐาน

1.2 ด้านค่านิยม จากบทร้องรำพาช่าวสารแสดงให้เห็นถึงค่านิยมเกี่ยวกับการรับราชการหรือการเป็นเจ้าของมูลนาย ค่านิยมเกี่ยวกับความร่ำรวย ค่านิยมเกี่ยวกับการมีรูปร่างสวยงาม การที่ชายนิยมมีภรรยาหลายคนในเวลาเดียวกัน ค่านิยมเกี่ยวกับการทำบุญ การต้องการความสุขความสบาย และการมีของใช้ที่มีค่าและมีราคา

1.3 ด้านสังคม แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างวัดกับบ้าน ความร่วมมือระหว่างคนในสังคม การมีคุณธรรมของคนในสังคม สภาพสังคมในชนบทและการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของคนในสังคมนั้น

1.4 คำนำภาษา มีลักษณะของการใช้คำง่าย มีความหมายตรงตัว แต่มีความไพเราะสละสลวย มีลักษณะคล้องจอง และมีการซ้ำคำเมื่อต้องการย้ำหรือเน้นความในคำนำการใช้คำเปรียบเทียบ จะใช้เพื่อให้เกิดภาพและก่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น มีการใช้คำสรรพนามที่แสดงถึงความยกย่องและมีความเป็นกันเอง นอกจากนี้มีการใช้คำที่เป็นชื่อของดอกไม้ ซึ่งแสดงถึงความนิยมปลูกต้นไม้ของคนในชนบท

2. การกตัญญูพระร้อย หมายถึงการทำบุญกตัญญูทางน้ำประจำปีของวัดต่างๆที่อยู่ริมแม่น้ำลำคลองของจังหวัดปทุมธานี มีพระภิกษุและสามเณรมารับบิณฑบาตเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่ 100 รูปขึ้นไป ด้วยเหตุนี้การทำบุญทางน้ำจึงได้ชื่อว่า การกตัญญูพระร้อย จากการศึกษาประเพณีการกตัญญูพระร้อยครั้งนี้ สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

2.1 ประเพณีนี้เป็นประเพณีที่เนื่องด้วยพระพุทธศาสนา เป็นการทำความดีที่สืบต่ออายุของพระพุทธศาสนา

2.2 ประเพณีการกตัญญูพระร้อย ทำให้พุทธศาสนิกชนมีโอกาสดำเนินบุญอย่างยิ่งใหญ่ ซึ่งต้องอาศัยความเสียสละทั้งกำลังกาย กำลังใจและกำลังเงิน

2.3 เป็นประเพณีที่แสดงถึงความพร้อมเพรียงและมีความสมัครสมานสามัคคีของชาวบ้าน และแสดงถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับบ้าน

2.4 เป็นประเพณีที่ทำให้คนลดความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นตัวอย่างอันดีแก่เด็กและเยาวชน เป็นการสอนเยาวชนทางอ้อมได้เป็นอย่างดี

2.5 เป็นประเพณีที่เป็นของท้องถิ่นซึ่งสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชาวปทุมธานีเป็นอย่างมาก และแสดงถึงความเป็นผู้มีวัฒนธรรมอันดีเป็นของตนเอง เพราะฉะนั้นการที่คนที่มีวัฒนธรรมที่ดี เช่นนี้จะหันไปรับวัฒนธรรมต่างชาติซึ่งเป็นของใหม่ ย่อมเป็นไปได้ยาก

2.6 เป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงความกลมกลืนระหว่างความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และการละเล่นเพื่อความสนุกสนานซึ่งเหมาะสมแก่สภาพท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากจังหวัดปทุมธานีมีชาวไทยรามัญอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในอำเภอสามโคก ประเพณีต่างๆของชาวไทยรามัญที่น่าสนใจและควรศึกษาค้นคว้า เพื่อเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่ มีเป็นจำนวนมาก ผู้เขียนขอเสนอเรื่องที่น่าจะได้วิจัยต่อไปคือ

1. เพลงกล่อมเด็กของชาวไทยรามัญ ซึ่งใช้ภาษาของตนเอง เพลงกล่อมเด็กภาษารามัญหรือภาษามอญนี้กำลังจะสูญอยู่แล้ว เพราะผู้ที่มีความสามารถในการร้องเพลงดังกล่าวนี้ได้ คงเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งขณะนี้เหลืออยู่น้อยมาก เพราะฉะนั้นจึงน่าจะได้มีการศึกษาและรวบรวมบทกล่อมเด็กภาษารามัญนี้ไว้เป็นอย่างดี

2. ประเพณีที่เกี่ยวกับการละเล่นและการทำบุญในวันสงกรานต์ เช่น การละเล่นสะบ้า การเข้าผี การก่อบพระทราย และการส่งข้าวแช่ เป็นต้น

3. ประเพณีที่เกี่ยวกับความเชื่อ เช่น การถือผี การทำศพและการปลุกบ้าน เป็นต้น

4. วรรณกรรมท้องถิ่นอื่นๆนอกจากที่กล่าวมาแล้ว เช่น นิทาน นิยาย และภูมิปัญญา

เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กอ. สวัสดิ์พานิช "วัยรุ่นกับค่านิยมและระบบศีลธรรม" ใน เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับการศึกษา
ม.ป.ท. 2518, 71 หน้า
- เกษม บุญศรี "คักบาตรข้าวสาร" วัฒนธรรมไทย 6: 3 - 7 สิงหาคม 2507
- _____ ประเพณีทำบุญในพระพุทธศาสนา ม.ป.ท. 2504, 252 หน้า
- ฉ่ำ ทองคำวรรณ หลักศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 พิมพ์ครั้งที่ 10 โรงพิมพ์ศูนย์การหารราม
2523, 62 หน้า
- ชำนาญ รอดเหตุภัย และ บุญยงค์ เกศเทศ "ความเชื่อ - ประเพณี" ใน คติชนวิทยา
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว 2520, 366 หน้า
- คำรณราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา
เล่ม 2 ตอน 1 โอเคียนสไตร์ 2495, 499 หน้า
- _____ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 ตอน 2 โอเคียนสไตร์
2495, 482 หน้า
- ทองคำ พันนัทธิ ปฐมธานีในอดีต สื่อการคำ 2524, 280 หน้า
- _____ "มอญร้องไห้" ใน เมืองปฐม สื่อการคำ 2520, หน้า 47 - 53
- _____ "รำพาทข้าวสาร" วัฒนธรรมไทย 19: 59 - 62 พฤศจิกายน 2523
- นราธิปพงศ์ประพันธ์, พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่น วิทยาวรรณกรรม พิมพ์ครั้งที่ 2
แพร่พิทยา 2514, 1042 หน้า
- นาฏนา สุวรรณทรัพย์ "การแสดงและการละเล่นพื้นเมือง" ใน สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์
200 ปี จังหวัดปฐมธานี โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง 2525, 215 หน้า
- แปลก สนธิรักษ์ "ประเพณีการคักบาตร" วัฒนธรรมไทย 11: 8 - 11 มกราคม 2507
- พนัส หันนาคินทร์ การสอนค่านิยม แผนกเอกสารการพิมพ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พิษณุโลก 2520, 175 หน้า
- พิทยา สายหู โลกสมมุติ สึกนิตสยาม 2516, 118 หน้า

พุทธชอกฟ้าจุฬาโลก, พระบาทสมเด็จพระ รามาธิบดี เล่ม 1 ศิลปাবรรณาคาร 2510,
1572 หน้า

ไพฑูริย์ เครือแก้ว ลักษณะสังคมไทย พิมพ์ครั้งที่ 2 โรงพิมพ์สังฆเชียงใหม่ 2513,
456 หน้า

มหามนตรี, พระ "บทละครเรื่องระเด่นลันได" ใน รวมวรรณคดี 5 เรื่อง บรรณศิลป์
2516, 240 หน้า

ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 อักษรเจริญทัศน์ 2525,
930 หน้า

———— อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย เล่ม 1 โรงพิมพ์พระจันทร์ 2506, 376 หน้า

ราชวรมณี, พระ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ โรงพิมพ์การศาสนา 2520, 284 หน้า

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม 1 พิมพ์ครั้งที่ 26
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย 2517, 82 หน้า

วิทย์ พินคันเงิน "คักบาตร" วัฒนธรรมไทย 11: 40 — 42 กันยายน 2514

ส.ก. (นามแฝง) "ประเพณีคักบาตรข้าวสาร" วัฒนธรรมไทย 9: 28 — 30 พฤศจิกายน
2512

สงวน รัชชธรรม "ประเพณีการรำพาศข้าวสารในจังหวัดปทุมธานี" วิทยาสาร 42: 22 — 23
พฤศจิกายน 2509

สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี จังหวัดปทุมธานี โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง
2525, 215 หน้า

สุขสมาน วงศ์สุวรรณ และ สติท วงศ์สุวรรณ สังคมวิทยา สุทธิสารการพิมพ์ 2516, 396 หน้า

สุมาลย์ เรื่องเกช เพลงพื้นเมืองจากพนมทวน โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว 2518,
236 หน้า

สุเมธิน (นามแฝง) "คักบาตรพระร้อย" วัฒนธรรมไทย 4: 17 — 19 พฤศจิกายน 2509

"อติเรก" (นามแฝง) "ประเพณีคักบาตรรูปเทียน" วัฒนธรรมไทย 7: 44 — 47
กันยายน 2508

อนุমানราชชนน, พระยา การศึกษาเรื่องประเพณีไทย โดยเสฐียรโกเศศ (นามแฝง)

พิมพ์ครั้งที่ 2 โรงพิมพ์การศาสนา 2514, 199 หน้า

———— การศึกษาศิลปะและประเพณี โดยเสฐียรโกเศศ (นามแฝง) บรรณาการ

2517, 340 หน้า

———— ประเพณีต่างๆของไทย โดยเสฐียรโกเศศ (นามแฝง) โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

2515, 282 หน้า

———— ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาล โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ 2515, 221 หน้า

———— ประเพณีเนื่องในเทศกาล โดยเสฐียรโกเศศ (นามแฝง) สำนักพิมพ์สมาคม

สัมคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2516, 311 หน้า

———— และ สารประเสริฐ, พระ ลัทธิธรรมนิยมและประเพณีไทย โดย เสฐียรโกเศศ

และ นาคประทีป (นามแฝง) โรงพิมพ์แนวไทย 2508, 558 หน้า

———— วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆของไทย โดยเสฐียรโกเศศ (นามแฝง) พิมพ์ครั้งที่ 2

สำนักพิมพ์ก้าวหน้า หน้า 2506, 754 หน้า

